

**PREVENCIA
OBCHODOVANIA S ĽUĎMI**

TRÉNINGOVÝ MANUÁL

**PREVENČIA
OBCHODOVANIA S ĽUĎMI**

TRÉNINGOVÝ MANUÁL

Zostavili: Jana Hrivnáková, Katarína Babincová, Alexandra Filčáková, Barbora Hurtišová, Veronika Marčanová

Názory vyjadrené v tejto publikácii sú názormi autorov a nemusia sa zhodovať s postojmi Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM).

Materiál neprešiel jazykovou korektúrou.

Pre všeobecné označenie osôb mužského aj ženského pohlavia je v texte použitý mužský rod – napr. „lektor“, „účastník“.

Poslanie a činnosť Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM) vychádzajú z princípu, že humánna a organizovaná migrácia prináša prospech tak migrantom, ako aj spoločnosti. Ako popredná medzinárodná organizácia na poli migrácie vyvíja IOM v spolupráci so svojimi partnermi v medzinárodnom spoločenstve úsilie s cieľom: napomáhať pri zvládaní narastajúcich operačných výziev migračných pohybov; zlepšovať pochopenie migračnej problematiky; podporovať sociálny a ekonomický rozvoj prostredníctvom migrácie; presadzovať dobré životné podmienky migrantov a rešpektovať ich ľudskú dôstojnosť.

ISBN 978-80-89506-94-1

4. vydanie

Vydavateľ:
Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)
Grösslingová 35
811 09 Bratislava
Tel.: +421 2 5263 0511
Fax: +421 2 5263 0093
E-mail: bratislavainfo@iom.int
Internet: www.iom.sk

© 2021 Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)

Všetky práva vyhradené. Vydavateľ týmto udeľuje súhlas na nekomerčné použitie tohto manuálu v prevencii obchodovania s ľuďmi s cieľovou skupinou deti a mládež. Žiadna časť tejto publikácie nemôže byť na iný účel reprodukována, uložená vo vyhľadávacom systéme alebo rozširovaná žiadnym spôsobom a v žiadnej forme bez predchádzajúceho súhlasu vydavateľa.

OBSAH

ÚVOD	6
1. OBCHODOVANIE S ĽUĎMI	7
1.1 Základné informácie	7
1.2 Situácia v Slovenskej republike	13
1.3 Ako sa nestáť obeťou	15
2. ZODPOVEDNÉ NAKUPOVANIE	19
2.1 Problémy textilného priemyslu	19
2.2 Návrhy riešení	24
2.3 Diablov advokát	28
3. PREVENCIA OBCHODOVANIA S ĽUĎMI	30
3.1 Postup pri realizácii aktivít v skupinovej prevencii	32
3.2 Mobilná aplikácia SAFE TRAVEL & WORK ABROAD	33
4. AKTIVITY	35
4.1 Úvod a rozohriatie	35
4.2 Uvedomenie si problematiky	50
4.3 Vytváranie motivácie pre zmenu	59
4.4 Osvojovanie nových zručností	79
4.5 Záverečná reflexia a vyhodnotenie	89
5. UŽITOČNÉ KONTAKTY A ĎALŠIE ZDROJE INFORMÁCIÍ	96
6. PRÍLOHY	99
6.1 Prílohy k aktivitám	99
6.2 Preventívne informácie pre študentov	137
6.3 Slovník pojmov	141
6.4 Použitá literatúra	143

ÚVOD

Tento manuál je určený najmä účastníkom vzdelávacích aktivít Medzinárodnej organizácie pre migráciu (IOM) v oblasti prevencie obchodovania s ľuďmi a iným odborníkom, ktorí sa vo svojej práci stretávajú s potenciálnymi obeťami obchodovania s ľuďmi a majú možnosť s nimi preventívne pracovať.

Naším cieľom je poskytnúť podporný informačný nástroj s návrhom aktivít a odkazmi na ďalšie zdroje, pomocou ktorých môžu lektori pripraviť účinné preventívne stretnutia so zameraním na tému obchodovanie s ľuďmi a bezpečné cestovanie.

V prvej časti ponúkame možnosť zorientovať sa v základných otázkach problematiky obchodovania s ľuďmi, porozumieť definícii a situácii v tejto oblasti na Slovensku aj v medzinárodnom kontexte.

Manuál pokračuje praktickou časťou s preventívnymi informáciami, návrhom konkrétnych skupinových aktivít, ktoré sú využiteľné v školskom aj mimoškolskom prostredí. V manuáli nájdete tiež informácie a aktivity na využitie mobilnej aplikácie Safe Travel & Work Abroad, ktorá formou interaktívnej hry upozorňuje na riziká obchodovania s ľuďmi a zároveň obsahuje súhrn preventívnych informácií a užitočných kontaktov.

Súčasťou prevencie obchodovania s ľuďmi je aj znižovanie dopytu po službách a tovaroch, pri ktorých poskytovatelia dochádzajú k vykorisťovaniu obetí. Medzi celosvetovo najproblémovejšie oblasti v tejto súvislosti patrí okrem služieb aj odevný a potravinový priemysel. Mladí ľudia na Slovensku reagujú na zatiaľ prevažne zahraničné kampane apelujúce na spotrebiteľov, aby sa pri nakupovaní zaujímali o pôvod tovaru, výrobný proces a podmienky pracovníkov v celom reťazci. Aj v reakcii na spätnú väzbu účastníkov tréningov v minulých rokoch dopĺňame toto vydanie manuálu o novú kapitolu – Zodpovedné nakupovanie, kde predstavíme tému a ponúkneme tipy, ako ju zaradiť do preventívnych aktivít a práce s mladými ľuďmi.

Publikáciu uzatvárame kontaktnými informáciami a praktickými radami, ktoré je možné účastníkom preventívnych stretnutí rozdať na neskoršie využitie.

Veríme, že tieto podklady budú praktickou pomôckou a zdrojom informácií, ktoré uľahčia prístup k téme „obchodovanie s ľuďmi“ pre rôzne cieľové skupiny a pomôžu tak minimalizovať riziká spojené s prácou v zahraničí a pomôžu pri predstavovaní konceptu zodpovedného nakupovania.

IOM pôsobí intenzívne v oblasti prevencie obchodovania s ľuďmi v Slovenskej republike od roku 2003. Odvtedy sme zaznamenali viacero meniacich sa trendov v náboře, účeloch obchodovania či typológii identifikovaných obetí.

Obchodovanie s ľuďmi je príliš výnosným zločinom na to, aby sa ho podarilo v dohľadnej dobe plne eliminovať. O to dôležitejšia je jeho prevencia a dôsledná práca s najohrozenejšou skupinou obyvateľstva – mladými ľuďmi. Preto veľmi oceníme spätnú väzbu a podnety k tomuto materiálu, k preventívnym aktivitám v oblasti obchodovania s ľuďmi, ktoré realizujete, aj námety na ďalšie pôsobenie v tejto oblasti.

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI

1.1 Základné informácie

Podľa odhadov je v súčasnosti na svete celkovo **30 - 40 miliónov obetí obchodovania s ľuďmi**¹.

Obeťou obchodovania s ľuďmi sa môže stať ktokoľvek, bez ohľadu na vek, pohlavie, vzdelanie či sociálno-ekonomický status. Z globálneho hľadiska sú obeť obchodovania s ľuďmi väčšinou ženy (46%), pričom pomer detí a mužov na celkovom počte narastá (muži: 20%, deti 34%)².

Každá tretia obeť obchodovania s ľuďmi je dieťa, väčšinou ide o dievčatá (19%)³.

Polovica obetí páchatela pozná a stane sa obeťou v rámci svojej lokality alebo komunity, či regiónu. Celosvetovo sa až 65% prípadov obchodovania s ľuďmi deje v rámci domovskej krajiny, 20% v rámci bližšieho alebo vzdialenejšieho regiónu a v len 15% prípadoch ide o obchodovanie naprieč viacerými regiónmi.⁴ Približne tretina identifikovaných obetí v regióne západnej, strednej alebo južnej Európy a Blízkeho východu pochádza zo vzdialeného regiónu⁵.

Obchodovanie s ľuďmi je **jeden z najvýnosnejších nelegálnych obchodov** pri ročných ziskoch v hodnote približne 150 mld.\$⁶.

OBCHODOVANIE S ĽUĎMI je verbovanie, preprava, transfer, prechovávanie alebo získavanie ľudí pod hrozbou násillia, únosmi, podvodom, lstou, prinútením silou, zneužívaním pozície, v rámci ktorej nemá táto osoba žiadnu inú reálnu a akceptovateľnú možnosť iba prijať uvedenú hrozbu, poskytovaním alebo prijímaním peňazí alebo iného prospechu za účelom získania súhlasu osoby pod kontrolu s cieľom jej zneužívania, nezávisle od toho, či obeť obchodovania súhlasila s účelom zneužívania. Zneužívanie zahŕňa, ako minimum, zneužívanie na prostitúciu alebo iné formy sexuálneho zneužívania, nútenú prácu alebo služby, otroctvo alebo praktiky podobné otroctvu, zotročovanie alebo odoberanie orgánov na nelegálne účely.

Definícia podľa Protokolu o prevencii, potláčaní a trestaní obchodu s ľuďmi, doplnujúci Dohovor OSN o boji proti nadnárodnému organizovanému zločinu. (OSN, Palermo 2000)

1.1.1 Vymedzenie pojmu „obchodovanie s ľuďmi“

Definície obchodovania s ľuďmi vychádzajú z ľudskoprávneho princípu – rešpektovania ľudského života a ľudskej dôstojnosti.⁷

Je to akt vážneho porušenia ľudských práv a osobnej integrity obeť narušením jej mentálnej a psychickej integrity v dôsledku zneužívania, ktorému je vystavená.⁸ Prvú všeobecne akceptovanú definíciu obchodovania s ľuďmi vymedzil tzv. „Palermský protokol“, ktorý bol Slovenskou republikou ratifikovaný v roku 2004 (č. 34/2005 Z. z.). Vytvoril základ pre medzinárodné právo, ako aj definovanie trestného činu obchodovania s ľuďmi v národnej legislatíve.

Mechanizmus obchodovania s ľuďmi definovaný v Palermskom protokole zahŕňa:

- **KONANIE:** verbovanie, preprava, odovzdanie, prechovávanie, prijímanie;
- **PROSTRIEDKY:** hrozba alebo použitie násillia, iné formy donucovania, únos, podvod, lesť, zneužitie právomoci, zneužitie zraniteľného postavenia;
- **ÚČEL:** vykorisťovanie - zneužívanie na prostitúciu, iné formy sexuálneho zneužívania, nútená práca alebo služba, otroctvo, odoberanie orgánov, a i.

Podstata trestného činu obchodovania s ľuďmi je naplnená, ak je prítomný každý z týchto troch prvkov. **KONANIE** musí byť realizované jedným z **PROSTRIEDKOV** a oba prvky (aj konanie aj prostriedky) musia byť zamerané na dosiahnutie **ÚČELU VYKORISŤOVAŤ** danú osobu.⁹

Konkrétnym objektom ochrany je tu vždy človek, ľudská bytosť, dieťa - každá ľudská bytosť mladšia ako 18 rokov, ak právo vzťahujúce sa na dieťa neurčuje dospelosť skôr.¹⁰

Na dieťa ako obeť sa vzťahuje aj osobitá výnimka, ktorá podľa Palermského protokolu v časti písm. c) vylučuje nutnosť prítomnosti **PROSTRIEDKOV**, aby sa naplnila podstata trestného činu obchodovania s ľuďmi.

Špecifickým znakom spojeným s obchodovaním s ľuďmi je, že tento trestný čin môže byť dokonaný vo veľmi skorom štádiu. Fáza vykorisťovania z pohľadu Palermského protokolu nemusí nastať, stačí, aby bolo prítomné konanie s využitím definovaných prostriedkov na príslušný účel.¹¹

1.1.2 Súčasná trestnoprávna úprava v Slovenskej republike

Trestné činy obchodovania s ľuďmi a obchodovania s deťmi sú uvedené v druhej hlave osobitej časti Trestného zákona č. 300/2005 Z.z., nazvanej „Trestné činy proti slobode a ľudskej dôstojnosti“. Sloboda človeka, sloboda ľudskej bytosti, ako aj trestného činu obchodovania s ľuďmi a obchodovania s deťmi sú zakotvené v Ustanoveniach §179, §180 a §181. Základným dokumentom slovenského právneho poriadku, ktorý sa zaoberá problematikou obcho-

⁹ Podľa Kubovičová, K. (2009), str. 10

¹⁰ Dohovor OSN o právach dieťaťa (1989)

¹¹ Kubovičová, K. (2009), str. 11

dovania s ľuďmi, je Ústava Slovenskej republiky č. 460/1992 Zb. Články venujúce sa obchodovaniu s ľuďmi sa nachádzajú v druhej hlave Ústavy – Základné ľudské práva a slobody. Konkrétne čl. 17 zaručuje osobnú slobodu každému a čl. 18 zaručuje, že nikoho nemožno poslať na nútené práce alebo služby.

1. januára 2018 nadobudol účinnosť zákon č. 274/2017 Z. z. o obetiach trestných činov a o zme-ne a doplnení niektorých zákonov, ktorý zaradil obeť trestného činu obchodovania s ľuďmi medzi obzvlášť zraniteľné obeť násillného trestného činu, ktorým vzniká nárok na odškodnenie zo samej podstaty zásahu do ich ľudskej dôstojnosti, bez ohľadu na skutočnosť, či im bola trestným činom spôsobená aj ujma na zdraví.

Vláda Slovenskej republiky v pravidelných intervaloch pripravuje akčný plán boja proti obchodovaniu s ľuďmi. V tomto pláne sa Slovenská republika a príslušné orgány zaväzujú k plneniu stanovených úloh v oblasti tzv. 4 P a to: prevention (prevencia), protection (ochrana), prosecution (vyšetrovanie) a partnership (spolupráca). Paradigma tzv. 4 P je medzinárodne uznávaný rámec činností a aktivít zameraných na boj proti obchodovaniu s ľuďmi. Aktuálne platný Akčný plán boja proti obchodovaniu s ľuďmi je na obdobie rokov 2019 až 2023.¹²

1.1.3 Ďalšie medzinárodné a európske dokumenty

Rovnako súvisia s obchodovaním s ľuďmi a týkajú sa ľudských práv:

OSN

- Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966)
- Dohovor o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (1979)
- Dohovor o právach dieťaťa (1989)
- Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii (2000)
- Opčný protokol k Dohovoru o právach dieťaťa v ozbrojených konfliktoch (2000)
- Protokol o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, osobitne so ženami a deťmi, doplnujúci Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu (2000)

¹² Pre viac informácií o Akčnom pláne a jeho plné znenie pozri Ministerstvo vnútra SR (2018).

- Dohovory Medzinárodnej organizácie práce/ILO/ratifikované SR

Rada Európy

- Dohovor o ochrane ľudských práv a základných slobôd (1950)
- Odporúčanie Rec 5 Výboru ministrov členských štátov o ochrane žien proti násilliu (2002)
- Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi (2005)

EÚ

- Rámcové rozhodnutie Rady EÚ z 15.3.2001 o postavení obetí v trestnom konaní (2001/220/SVV)
- Bruselská deklarácia o prevencii a boji proti obchodovaniu s ľuďmi (2002)
- Smernica Rady 2004/81/ES z 29.4.2004 o povoleniach na pobyt vydaných štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťmi obchodovania s ľuďmi alebo ktorým bola poskytnutá pomoc pri nedovolenej migrácii a ktorí spolupracujú s príslušnými orgánmi
- Haagský program – hodnotenie politik EU v oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti na roky 2005 – 2010 (2005/C53/01)
- Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36 EÚ z 5.4.2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV
- Charta základných práv Európskej únie, článok 5 (2016)

¹ International Labour Organization (2017b), str. 5

² United Nations Office on Drugs and Crime (2021), str. 31

³ United Nations Office on Drugs and Crime (2021), str. 31

⁴ United Nations Office on Drugs and Crime (2021), str. 55

⁵ United Nations Office on Drugs and Crime (2021), str. 59

⁶ International Labour Organization (2014)

⁷ Pre definíciu práv pozri Organizácia spojených národov (1948)

⁸ Bureau NRM The Hague (2005), str. 47

1.1.4 Mechanizmus obchodovania s ľuďmi

PUSH A PULL FAKTORY

Základné charakteristiky trhu „dopyt“ a „ponuka“ definujú aj kriminálnu aktivitu obchodovania s ľuďmi. Z hľadiska obeť môžu byť dôvody na odchod z domovskej krajiny rôzne, často sú definované kombináciou tzv. „push“ a „pull“ faktorov.

„**PUSH**“ FAKTORY sa viažu k situácii v domovskej krajine, ktorá je vnímaná ako nepriaznivá (zlé sociálno-ekonomické podmienky, nezamestnanosť, politická nestabilita v krajine, vojnový konflikt a pod.). Ďalej tu môže ísť o faktory osobné (násilie v rodine, nefunkčná rodina a pod.) ako aj situačné (náhla strata práce, smrť partnera, náhla strata bývania a pod.).

„**PULL**“ FAKTORY sa vzťahujú k podmienkam, ktoré sú predpokladané v cieľových krajinách, ako napríklad priaznivejšia ekonomická situácia – väčší zárobok, výhodnejší sociálny systém, viac pracovných ponúk a možností výberu práce, ďalej napr. menej xenofóbne prostredie a podobne.

Rozhodnutie obeť tiež podmieňuje správne načasovanie ponuky. V skutočnosti však obeť vôbec nevie, aké podmienky na ňu v cieľovej krajine čakajú.

NÁBOR

Obchodníci s ľuďmi ovládajú rozmanité spôsoby, ktorými zneužívajú ľudské sny a situáciu, v ktorej sa potenciálne obeť v danom momente nachádzajú. Niektoré z nich sú už dostatočne známe, iné sú oveľa zákernejšie a ťažšie odhaliteľné.

V slovenských podmienkach je najčastejším spôsobom získavania obeť lákavá ponuka práce v zahraničí. Môže ísť o inzerát v novinách či na webovom pracovnom portáli, alebo ponuku od cudzieho človeka, prípadne agentúry. Niekedy prácu ponúka dôveryhodný známy, sused a pod.

Podobne, ako nemožno opísať typickú obeť obchodovania s ľuďmi, neexistuje ani typický páchatel'. Veľmi často napríklad potenciálne obeť nahovárajú na prácu v zahraničí ženy, ktoré pôsobia kamarátsky a vzbudzujú dojem, že chcú úprimne pomôcť.

Ďalším spôsobom náboru obeť využívaným aj v SR je predstieranie lásky, podobné nebezpečenstvo skrývajú aj zoznamovacie inzeráty, priateľstvá na sociálnych sieťach alebo ponuky sobáša s cudzincom.

Jednou z metód je aj únos, kedy sú ľudia násilne, proti svojej vôli, odvedení na miesto výkonu práce. Na Slovensku sa s touto metódou nestretávame.

V súčasnosti prevláda nábor cez internet. Jedna skupina páchatel'ov sa na potenciálnu obeť priamo nakontaktuje cez sociálnu sieť (tzv. hunting), pričom pri takomto kontakte zneužije súkromné a dô-

verné informácie, ktoré dotýčny alebo dotýčnā na sociálnych sieťach zdieľa. Tieto informácie páchatel'om prácu značne uľahčia, keďže im pomôžu presne si vytypovať ľudí v určitej životnej situácii, v ktorej sú viac náchylní uveriť lákavej práci doma alebo v zahraničí. Takémuto priamemu kontaktu častejšie podľahnú deti a mladí ľudia, ktorí si neuvedomujú riziká spojené so zdieľaním osobných informácií na internete. Táto cieľová skupina často túži po uznaní, priateľstve, nových kontaktoch, pozornosti, a to vie páchatel' účinne zneužiť. Pri kontakte, ktorý páchatel' takto s potenciálnou obeťou nadviaže cez internet, už ďalej často pokračuje využívaním rôznych manipulatívnych metód z offline prostredia s cieľom prevedieť, aby prijala ponúkanú prácu v zahraničí.

Druhá skupina páchatel'ov na internete využíva viac pasívnu spôsob lákania obeť vo forme uverejňovania veľmi lákavých a fiktívnych pracovných ponúk doma či v zahraničí (tzv. fishing). Takéto pracovné ponuky sú často uverejňované na sociálnych sieťach, na všeobecných stránkach inzerujúcich prácu, alebo na samostatných webových stránkach vytvorených na tento účel. Páchatelia potom len čakajú na to, kto na ich ponuku zareaguje.¹³

TRANSPORT

Transportom sa rozumie premiestnenie osoby mimo jej zvyčajnej sociálnej štruktúry. Obeť pritom nemusí vôbec prekročiť hranice štátu, môže byť transportovaná aj v rámci jednej krajiny.

Transport sa považuje za jeden z charakteristických znakov obchodovania s ľuďmi. V slovenských podmienkach sú využívané všetky druhy dopravy, či už automobilová, autobusová, vlaková alebo letecká. Obeť obchodovania, podľa policajných odhadov, pravdepodobne prechádzajú cez oficiálne hraničné priechody s legálnymi a platnými cestovnými dokladmi. Súhlasia s odchodom do zahraničia a až v cieľovej krajine zistia, že boli podvedení a stávajú sa z nich obeť obchodovania. Logistika prepravy sa líši od prípadu k prípadu. Niekedy je organizovaná mimo územia SR, väčšinou zabezpečujú cestu a prepravu obchodníci, len zriedkavo si ju obeť zabezpečuje sama.

PRECHOVÁVANIE A PRIJÍMANIE

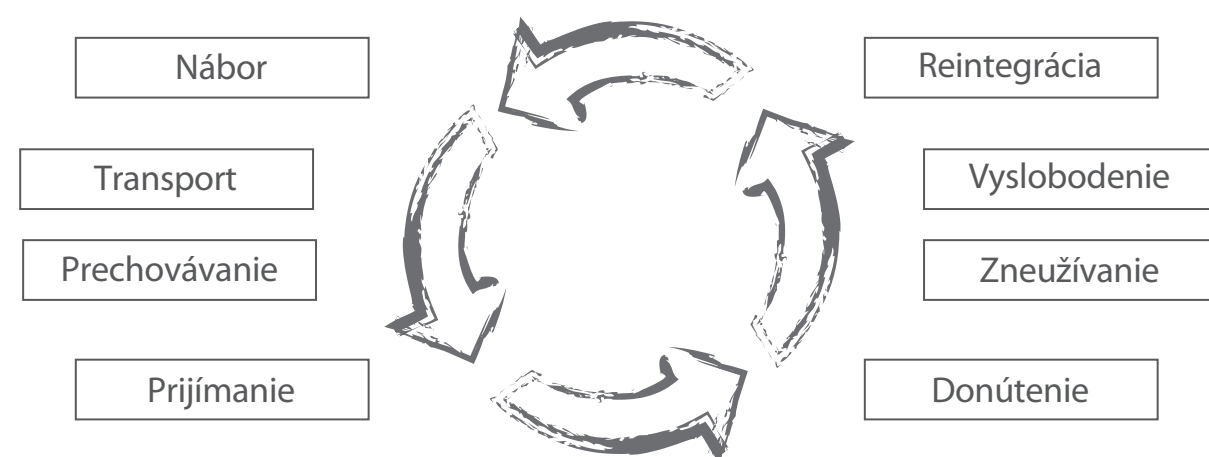
Počas prepravy do cieľovej krajiny sú obeť často prechovávané na rôznych miestach (napr. v bytoch, v neobývaných fabrikách, a pod.), kde sú strážené, zastrášané a nemajú skoro žiadnu možnosť úniku. Zväčša ide o neprimerané podmienky, v ktorých obeť prežívajú strach, sú tam väznené, vydierané alebo týrané. Prechovávanie sa môže odohrávať aj po príchode do cieľového miesta, kde sa k neľudským podmienkam pre život pridáva práca zadarmo alebo za minimálnu mzdu.

Počas transportu, ako aj po prijatí obeť na cieľové miesto výkonu práce, je obeť často opakovane predávaná medzi viacerými obchodníkmi. Väčšinou sa pri tom objavujú prvky obchodovania s ľuďmi ako prechovávanie, psychické a fyzické násilie, zastráňovanie a iné. Obchodníci tým sledujú svoje záujmy, zahladzujú stopy a v nemalej miere posilňujú neistotu a strach, ktoré obeť pociťujú.

DONÚTENIE

Obchodníci používajú rôzne inovatívne postupy a metódy na ovládnutie človeka. Môže ísť o manipuláciu, ako aj o psychický, fyzický alebo iný spôsob nátlaku, ktorým preberá kontrolu nad obeťou. Nejde tu už o klasický scenár odobratia pasu, často pod zámienkou vybavovania formalít ako v minulosti, aj keď tento spôsob donútenia ani dnes nemožno úplne vylúčiť. Vyhrážkami, hrozbami, násilím, niekedy aj podávaním drog sú obeť prinútené robiť to, čo od nich obchodník vyžaduje. Keďže obeť sú často v zraniteľnom postavení, napríklad bez pracovného povolenia alebo víz, bez zmluvy, finančných prostriedkov, bez znalosti jazyka a sociálno-kultúrneho prostredia, obeť sú ľahko manipulovateľné či vydierateľné. Za práce rôzneho druhu často nedostávajú žiadne peniaze alebo len minimum, pretože obchodníkom musia splácať „dlh“ za sprostredkovanie práce, cestu a podobne. Pri najmenšom odpore sa obchodníci vyhrážajú, že ublížia aj ich rodine a blízkym, keďže zvyčajne poznajú ich domácu adresu. Často je obeť obmedzovaná sloboda pohybu, resp. je ich pohyb kontrolovaný.

Nie všetky obchodované osoby sú vystavené všetkým vyššie uvedeným situáciám. Niekedy sa fyzické násilie vôbec nemusí vyskytnúť. Napr. osobám obchodovaným za účelom poskytovania sexuálnych služieb je často odopierané lekárske vyšetrenie, ne-

© 2021 IOM Bratislava

¹³ Pre viac informácií o spôsobe využívania internetu v obchodovaní s ľuďmi, pozri United Nations Office on Drugs and Crime (2021).

majú možnosť výberu alebo odmietnutia zákazníka. Výnimkou nie sú ani nútené potraty alebo naopak nútené tehotenstvá v dôsledku častého zákazu použitia ochrany pred otehotnením.

ZNEUŽÍVANIE

Ľudia sú predávaní na rôzne účely. Môže ísť o sexuálne vykorisťovanie, nútenú prácu, nútenú prácu v domácnosti, žobranie alebo nelegálny pouličný predaj, nútený sobáš, odstránenie a následný predaj orgánov. Keď je človek k práci donútený, pôvodne dohodnuté podmienky sú vážnym spôsobom porušované a jeho osobné práva a slobody obmedzované, ide s veľkou pravdepodobnosťou o prípad obchodovania s ľuďmi.

V poslednej dobe páchatelia využívajú internet a sociálne siete nielen pri náboře potenciálnych obeť, ale aj v procese samotného zneužívania. Ide najmä o prípady sexuálneho vykorisťovania, kedy je obeť nútená do rôznych sexuálnych praktík, ktoré sa cez webkameru a potrebné technológie vysielajú do celého sveta.

Sexuálne vykorisťovanie

Niektoré ženy sú si pred odchodom do zahraničia vedomé toho, že budú pracovať v sexbiznise. Väčšina z nich však nie je oboznámená s pracovnými podmienkami, iné sa do prostredia sexbiznisu dostanú proti svojej vôli, prostredníctvom podvodu alebo za použitia násillia. Vznik fiktívneho dlhu, otroctvo, zadržovanie cestovných dokladov, bitie, sexuálne násillie, väznenie, podávanie drog či psychologické týranie sú najčastejšie traumy, ktoré ženy v tejto situácii prežívajú. Ak sa ženy pokúsia vzniesť obvinenie proti svojim obchodníkom, sú často samy stíhané za prostitúciu. V každom takom prípade musí žena vyžadovať tlmočníka a trvať na svojom statuse obeť trestného činu.

Poznatky pomáhajúcich organizácií ukazujú, že muži a mladí chlapci sa rovnako ako ženy môžu stať obeťami sexuálneho vykorisťovania.

Nútená práca

Obeť obchodovania s ľuďmi často končia pri práci v domácnosti v otrockých podmienkach. Kvôli kultúrnej a spoločenskej izolácii v cieľovej krajine v spojení so strachom z úradov, hrozieb a násillia zo strany zamestnávateľov, často zostávajú v takýchto podmienkach celé roky, neschopné úniku. Pracovný deň trvá aj 14 a viac hodín, často 7 dní v týždni.

Jednotlivými formami násillia, ktorými býva obeť vystavená je zadržovanie dokladov, väznenie, znemožnenie komunikácie s vonkajším svetom, nevyplatenie mzdy, prekračovanie zákonom povolenej pracovnej doby a sexuálne násillie.

Ženy, muži, deti môžu byť predaní za účelom zamestnania v továrenskej výrobe, v stavebnom priemysle, v poľnohospodárstve a pod. za veľmi nízku alebo žiadnu mzdu. Na pracoviskách navyše dochádza k rôznym formám fyzického, sexuálneho, psychického týrania a zneužívania. Obeť pracujú v neľudských podmienkach. Kvôli ilegálnemu statusu a obavám z právneho postihu sa títo ľudia zdráhajú vyhľadať pomoc v štátnych inštitúciách.

Nútený sobáš

V prípade obchodu s ľuďmi sú ženy často zlákané do manželstva dobre zorganizovanými zločineckými skupinami, ktoré môžu pôsobiť aj ako zoznamovacie agentúry. Mnohé dievčatá z ekonomicky chudobných krajín považujú sobáš s mužom zo západu za únik z biedy. Uvedený účel využívajú rovnako aj muži z tretích krajín kvôli legalizácii svojho pobytu na území Európskej únie, ktorý týmto sobášom získajú. Ženy sú často vystavené fyzickému násilliu, domácejmu násilliu, nútenej prostitúcii alebo kombinácii rôznych foriem donucovania a sľúbenú odmenu nikdy nedostanú.

Nútené žobranie

Tento druh obchodovania sa týka najmä maloletých a starších ľudí alebo ľudí s telesným postihnutím, ktorí sú využívaní, aby pôsobili na emočnú stránku ľudí na ulici. Väčšinou sú zväzani z malých okrajových dedín do veľkomiest susedného štátu, kde nepoznajú miestny jazyk ani prostredie. Na to, aby sa pokúsili o útek, sú veľmi slabí, imobilní alebo starí, v okolí nikoho nepoznajú. Každý deň sú prevážaní na iné, neznáme miesto. Sú pod neustálym dohľadom niekoho, kto od nich vyberá vyžobrané peniaze. Títo ľudia žijú pod tlakom a s neustálym strachom z ľudí, ktorí ich ovládajú.

Nelegálna adopcia

Sprostredkovanie nelegálnej adopcie pre neplodné páry v krajinách západnej Európy. Zverenie dieťaťa do moci iného predstavuje akýkoľvek spôsob odovzdania dieťaťa do moci inej osoby na účel adopcie alebo osvojenia v rozpore so všeobecne záväzným právnym predpisom.¹⁴

¹⁴ Zákon č.36/2005 Z.z. o rodine

Nelegálny obchod s ľudskými orgánmi

Svetová zdravotnícka organizácia (WHO) odhaduje, že každý rok dochádza k 10 000 nelegálnym operáciám. Obchodovanie s ľudskými orgánmi sa vzťahuje iba na situácie, keď sa osoba premiestňuje z jedného miesta na druhé s cieľom odobrať jej orgán. Odobratie orgánu z mŕtveho tela (ako sa deje napr. vo vojnových zmetaných krajinách) je odlišná situácia a je klasifikované ako samostatný trestný čin.

Zneužitie sociálneho systému

Ide o tzv. „benefit exploitation“, pri ktorom obchodníci zneužijú doklady (napr. rodné listy detí) obchodovanej osoby, aby na ňu nezákonne poberali sociálne dávky v cieľovej krajine alebo sa prostredníctvom údajov a dokumentácie o klientovi dopustia úverových a poistných podvodov. Vo Veľkej Británii je zneužitie sociálneho systému už oficiálne zaradené medzi účely obchodovania s ľuďmi, nie je to však rovnako vo všetkých krajinách, ktoré postupujú podľa definície obchodovania s ľuďmi z Paľerského protokolu. Občania Slovenskej republiky boli a sú zneužívaní aj na tento účel, a to najmä v spomínanej Veľkej Británii.

VYSLOBODENIE A REINTEGRÁCIA

Neexistuje jednotný scenár vyslobodenia. Niekomu sa podarí uniknúť v nestráženej chvíli, niekto je vyslobodený vďaka policajnej razii alebo za pomoci tretej osoby (napr. klient, MVO).

Mnohé z obeť, ktorým sa podarilo vrátiť domov, sa so svojimi neľahkými skúsenosťami nechcú nikomu zdôveriť zo strachu o seba a svojich blízkych alebo z pocitu hanby za to, čo sa im stalo.

Zaradiť sa naspäť do normálneho života býva ťažké. Je priam nemožné, aby sa s touto traumou vyrovnali sami, preto by v každom prípade samotné obeť alebo ich blízki mali vyhľadať odbornú pomoc (napr. psychologickú, právnickú a pod.). Niektoré obeť nájdu útočisko v chránenom ubytovaní, ktoré poskytujú rôzne mimovládne organizácie. Zabezpečia im tiež ochranu, zdravotnú, sociálnu a právnu pomoc, ako aj pomoc pri hľadaní práce či brigády.

1.2 Situácia v Slovenskej republike

Slovenská republika je považovaná najmä za krajinu pôvodu obeť obchodovania s ľuďmi. Cieľovou destináciou práce občanov SR sú najmä krajiny západnej Európy – Nemecko, Belgicko, Holandsko, Česká republika či Veľká Británia.

Typický scenár pre obchodovanie s ľuďmi na Slovensku začína ponukou výborného zárobku v zahraničí či celkovo lepšieho života. Tento sľub dáva väčšinou osoba, ktorú potenciálna obeť pozná priamo alebo cez svojich známych. Najčastejšie sú obeť verbované osobným kontaktom, ale stretávame sa tiež s prípadmi podvodných agentúr, oslovenia cudzím človekom na ulici a náborom cez internet. Táto ponuka je pre potenciálnu obeť veľmi lákavá, aj keď o práci či o živote v zahraničí často nepozná žiadne detaily. Informácia od obchodníka, že jej cestu zaplatí a na mieste vybaví všetky potrebné náležitosti, jej uľahčuje rozhodovanie a nakoniec dobrovoľne súhlasí s cestou do zahraničia. V tomto momente však vôbec netuší, že to v skutočnosti môže byť úplne inak. Spôsob, akým sú obeť transportované do zahraničia, závisí od cieľovej krajiny. Môže ísť o osobné auto, autobus či lietadlo, alebo kombináciu viacerých druhov dopravy. Po príchode do zahraničia môžu byť obeť odovzdané, predané ďalšiemu človeku, alebo po celý čas zostávajú s náborárom. Postupne dochádza aj k zmene správania u obchodníka a z človeka, ktorý je naoko milý a ochotný, sa stáva človek vyžadujúci poslušnosť a absolútne podriadenie sa. Zabezpečuje to tak, že svoje obeť vydiera dlhom, odoberie im doklady, vyhráža sa fyzickým násillím buď priamo obeť alebo jej rodinným príslušníkom, ale veľmi často aj tým, že ich manipuluje ich neznalosťou reči a miestnych zákonov. Obeť podkopáva sebavedomie, a tie sa preto môžu stať na obchodníkovi závislé. Následne ich môže využiť, aby na neho zarábali prostredníctvom práce v továrni, poskytovaním sexuálnych služieb, žobraním či iným spôsobom.

Podľa slovenských štatistík, ktoré každoročne k tejto téme spracováva Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality MV SR, je podiel medzi ženskými a mužskými obeťami obchodovania s ľuďmi pomerne vyrovnaný. V roku 2020 bolo v SR identifikovaných medzi obeťami viac žien ako mužov, ale v roku 2019 bol ten pomer opačný. V roku 2020 sa zvýšil podiel detí na celkovom počte identifikovaných obeť, keď deti tvorili

až štvrtinu týchto obetí. V prípade ženských obetí prevláda sexuálne vykorisťovanie a nútené sobáš, muži sú vykorisťovaní väčšinou za účelom nútenej práce a núteného žobrania.¹⁵ Mnohé účely obchodovania sa často vyskytujú v kombinácii s inými (napríklad nútený sobáš v kombinácii so sexuálnym, či pracovným vykorisťovaním). Spôsob, akým sa obeť vymania zo situácie obchodovania, je najčastejšie útek vlastnými silami a zásah orgánov činných v trestnom konaní.

Slovensko je zároveň tranzitnou cieľovou krajinou hlavne pre obeť z východnej Európy. Muži, ženy aj deti prevažne z Ukrajiny, Bulharska, Moldavska a Rumunska sú zneužívané za účelom nútenej práce či žobrania, prípadne sú cez Slovensko ďalej transportované do západnej Európy.

Pomoc a asistencia obetiam je na Slovensku poskytovaná prostredníctvom národného Programu podpory a ochrany pre obeť obchodovania s ľuďmi (ďalej len „Program“), ktorý je financovaný Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky. Asistovaný dobrovoľný návrat ako aj služby reintegrácie na území Slovenskej republiky zabezpečujú vybrané mimovládne a medzinárodné organizácie. Ročne je do Programu zaradených v priemere 18 obetí¹⁶. Toto číslo však neodráža skutočný počet obetí obchodovania s ľuďmi, ide len o tzv. „špičku ľadovca“. Väčšina obetí zostáva bez odbornej pomoci. Niektoré obeť z rôznych dôvodov pomoc nevyhľadajú, pretože zažívajú pocit hanby z toho, čo sa im stalo alebo z nevedomosti o existencii podpornej siete. Obeť, ktoré sa po vyslobodení zo situácie rozhodnú zostať v zahraničí, nie sú zohľadnené v štatistikách za Slovenskú republiku.

Program pod „obeťou obchodovania s ľuďmi“ rozumie občana Slovenskej republiky, Európskej únie alebo štátneho príslušníka tretej krajiny, u ktorého je dôvodné podozrenie, že sa na území Slovenska alebo v zahraničí stal obeťou. Obeť môžu byť referované jednému zo subjektov Programu ktoroukoľvek organizáciou, inštitúciou či fyzickou osobou, ktorá si myslí, že prišla do kontaktu s takouto obeťou. S potenciálnou obeťou je vykonaný identifikačný rozhovor a na základe jeho výsledku je podaný návrh na jej zaradenie do Programu. Základnou podmienkou zaradenia obeť do Programu je jej

dobrovoľný súhlas a prerušenie kontaktu s kriminálnym prostredím. Služby sú poskytované na základe reintegračného plánu a prispôsobené individuálnym potrebám.

Aj keď služby Programu využívajú hlavne obeť osoby z chudobného prostredia, marginalizovaných skupín, oblastí s vysokou mierou nezamestnanosti či prostredia bez sociálnej opory (odchovanci detských domovov, bezdomovci, obeť domáceho násillia), je dôležité si uvedomiť, že vzhľadom na vysoko prepracované manipulatívne techniky, ktoré obchodníci používajú, sa obeťou obchodovania s ľuďmi môže stať naozaj ktokoľvek.

1.2.1 Príbely obeť obchodovania s ľuďmi

Michala oslovili na ulici dvaja neznámi muži, či si chce zarobiť peniaze vo Veľkej Británii. Keďže si už dlhšie nevedel nájsť prácu a mal dlhy, rozhodol sa s mužmi vycestovať. Jeden z mužov mu zabezpečil cestovný lístok a druhý ho sprevádzal počas celej cesty. Po príchode mu odobral doklady pod zámenkou vybavenia bankového účtu a registrácie v agentúre. Michal vystriedal rôzne zamestnania, pracoval v továrni a neskôr aj na stavbách, nedostával však žiadnu výplatu, len jedlo a tabak. Všetky peniaze chodili na účet, ku ktorému mal prístup len obchodník. Keď sa Michal dožadoval svojich peňazí, obchodník sa mu vyhrážal násillím a upozornil ho, že najprv musí splatiť dlh za cestu a ubytovanie, ktoré mu poskytoval. Po niekoľkých mesiacoch prišla na miesto ubytovania polícia, ktorá zadržala obchodníka a vyslobodila aj ďalších ľudí, ktorí boli v podobnej situácii ako Michal.

Lucia vytrpela veľa násillia zo strany otca a chcela čo najskôr odísť z rodičovského domu. Nemala však naštrené žiadne peniaze. Keď jej kamarátka hovorila o ponuke muža, s ktorým sa zoznámila cez facebook, neváhala. Tvrdil, že im vie zabezpečiť cestu do Nemecka, kde im vybaví robotu a určite si dobre zarobia. Dievčatá sa zo dňa na deň rozhodli a na dohodnutom mieste sa stretli s kamarátom tohto muža, ktorý ich mal odviezť. Cesta trvala celú noc, išli bez prestávky a väčšinu cesty prespali. Po príchode ich zavreli do izby a celý deň strážili. Večer prišiel muž, ktorý im prácu sľúbil a povedal, že ich už čakajú prví zákazníci. Lucia rýchlo pochopila, čo sa deje a odmietla poskytovať sexuálne služby. Muž ich obe znásillnil a následne nútil do vykonávať prostitúciu niekoľko mesiacov. Keď odmietali, muž

ich zbil a vyhrážal sa, že musia splatiť dlh. Jedného dňa sa im v nestráženej chvíli podarilo utiecť a najbližšieho okoloidúceho požiadali o pomoc.

Ivana vyrastala v detskom domove, kde ju pred dovŕšením plnoletosti začala navštevovať žena, ktorá tvrdila, že je jej sesternica. Vybudovali si spolu dobrý vzťah a sľúbila jej, že keď odíde z detského domova, postará sa o ňu. V deň jej 18. narodenín, sesternica prišla spolu so svojim priateľom po Ivanu a hneď jej s nadšením hovorili o skvelej ponuke práce vo Švédsku. Ivana súhlasila a vydali sa na dlhú cestu. Ivana sa uprostred noci zobudila a videla ako sesternica berie peniaze od neznámeho muža. Ukázalo sa, že ju tomuto mužovi predali, aby sa za neho vydala a on tak získal povolenie na pobyt v EÚ. Ivana s tým nesúhlasila, ale keďže nemala kam ísť, odišla spolu s mužom. Ten sa k nej správal veľmi hrubo, niekedy ju aj bil a nesmela opustiť jeho byt. Prostredníctvom e-mailu sa jej podarilo kontaktovať pomáhajúcu organizáciu, ktorá všetky skutočnosti nahlásila na políciu a Ivanu sa podarilo z tejto situácie vyslobodiť.

Za **Romanom** prišla s ponukou práce v zahraničí jeho teta, ktorej bývalý manžel momentálne žije vo Veľkej Británii a potrebuje pomocnú silu na stavbe. Keďže Roman nutne potreboval peniaze, aby mohol zabezpečiť svoju rodinu a deti, rozhodol sa vycestovať. Teta ho upozornila, že si má zobrať aj rodné listy detí. Po príchode zistil, že známy o prácu prišiel a Roman si mal ísť hľadať prácu sám. Po mesiaci neúspešného hľadania, Romanovmu známemu praskli nervy a kričal na neho, že ak chce u neho ďalej žiť, musí sa začať starať o jeho dom aj deti. V prípade, že s jeho prácou nebol spokojný, býval násillnícky a agresívny. Roman nemohol vôbec opustiť dom a bol neustále kontrolovaný. Raz začul, ako sa muž vychvaluje svojmu kamarátovi, že má doma otrocka a ešte aj zarába na jeho deťoch. Postupom času Roman nevládal vôbec pracovať, pretože dostával len zvyšky jedla a prespával na zemi v kúpeľni. V takomto zuboženom stave ho poslal obchodník domov, pretože už mu nebol osožný. Roman bol všetko nahlásiť na políciu a zistil, že obchodník po celý čas poberal dávky na jeho deti vo výške 5000 €.

1.3 Ako sa nestat obeťou

Nasledujúci súbor preventívnych informácií ponúka odporúčania a rady, ktoré svojím obsahom napomáhajú znižovať riziko obchodovania s ľuďmi pri vycestovaní za prácou.

Obeť obchodovania s ľuďmi zo Slovenska sa najčastejšie dozvedajú o práci v zahraničí prostredníctvom rodinných príslušníkov, známych, známych známeho či svojich dávnych kamarátov z rodného mesta alebo školy, ku ktorým majú často neopodstatnenú dôveru. Práve takáto ponuka práce zväčša nezahŕňa žiadne dôležité údaje a podrobnejšie informácie, iba tvrdenie a príslub, že všetky potrebné formality sa vybaví v danej krajine, kde sa človek dozvie viac o pracovných podmienkach. Preto je pri výbere práce v zahraničí veľmi dôležité využívať predovšetkým oficiálne zdroje a každú ponuku dobre preveriť.

PRACOVNÁ PONUKA A DOHODA O SPROSTREDKOVANÍ PRÁCE

Preveriť si pracovnú ponuku je prvým veľmi zásadným krokom v prevencii obchodovania s ľuďmi, pričom získať potrebné informácie o pracovnej ponuke je možné na viacerých miestach.

Na Slovensku môžu sprostredkovať prácu do zahraničia len fyzické alebo právnické osoby, ktoré majú živnosť na sprostredkovanie zamestnania za úhradu. Priebežne aktualizovaný zoznam agentúr, ktoré túto živnosť majú, je k dispozícii priamo na Ústredí práce či na ktoromkoľvek Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny alebo sa dá voľne stiahnuť zo stránky www.upsvar.sk.

Na jednotlivých Úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny je možné sa bezplatne obrátiť na poradcov EURES, ktorí majú prístup k denne aktualizovanej databáze voľných pracovných miest v krajinách Európskeho hospodárskeho priestoru (krajiny EÚ a Nórsko, Island, Švajčiarsko). Táto databáza je prístupná aj na stránke www.eures.sk, kde sú aktuálne informácie o životných a pracovných podmienkach, o situácii na jednotlivých trhoch práce či registračných procedúrach v krajinách, ktoré sú členmi siete EURES.

Agentúru je možné overiť aj prostredníctvom Živnostenského registra na stránke www.zrsr.sk alebo na Národnej linke pomoci obetiam obchodovania

¹⁵ Pre viac informácií o aktuálnej situácii v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi v SR pozri Ministerstvo vnútra SR (2021).

¹⁶ Údaje vychádzajú z čísel za roky 2015 – 2020 dostupných na webstránke Informačného centra na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality MV SR.

s ľuďmi 0800 800 818. Ďalším vhodným krokom pri preverovaní agentúry je vyhľadanie dostupných referencií na internete a kontaktovanie ľudí, ktorí majú osobné skúsenosti s danou pracovnou agentúrou.

Agentúra ako sprostredkovateľ práce by mala svojmu klientovi poskytnúť podrobné informácie o práci, ktorú bude vykonávať a upozorniť ho na práva a povinnosti, ktoré bude ako zamestnanec mať v danej krajine. Pracovné podmienky, výška mzdy a pod. musia byť jasne stanovené v písomnej dohode o sprostredkovaní práce, ktorú klient so sprostredkovateľom uzatvorí.

Podľa zákona č. 96/2013 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti – § 25 sprostredkovateľ práce nemôže od zamestnanca vyberať poplatok za služby súvisiace so sprostredkovaním práce. Tento poplatok sprostredkovateľ vyberá od právnickej alebo fyzickej osoby, pre ktorú zamestnanca sprostredkúva.

Reálnosť pracovnej ponuky vždy odporúčame overiť priamo u zamestnávateľa prostredníctvom telefonického kontaktu. Vhodné je tiež preveriť adresu zamestnávateľa a ubytovania, ak je ponúkané v rámci pracovnej pozície.

Druhým dôležitým krokom je **porozumieť, preveriť a podpísať** dohodu o sprostredkovaní práce.

Potrebné je rozumieť jazyku, v ktorom je dohoda písaná a v prípade potreby požiadať o vysvetlenie nejasných pojmov a nepresných informácií. Napríklad, keď je v zmluve uvedená podmienka „v prípade, že si zamestnanec nesplní svoje povinnosti.“, ale termín „povinnosti“ nie je nikde bližšie vysvetlený.

Nechť si čas na premyslenie a dohodu pred podpísaním konzultovať s niekým dôveryhodným, môže byť účinným prostriedkom na včasné odhalenie podvodnej alebo zavádzajúcej ponuky.

Dohoda so sprostredkovateľom práce by mala byť uzatvorená vždy písomne ešte pred vycestovaním do zahraničia, v dvoch identických origináloch, z ktorých jeden patrí zamestnancovi a druhý sprostredkovateľovi.

Takáto dohoda má obsahovať minimálne:

- názov a adresu budúceho zamestnávateľa, jeho identifikačné číslo a druh činnosti, ktorou sa zaoberá, kontaktné informácie;
- dobu, na ktorú sa pracovná zmluva uzatvára;
- čo najpodrobnejší popis náplne a podmienok práce, výšku platu/mzdy;
- rozsah zodpovednosti sprostredkovateľa za nedodržanie podmienok dohody;
- spôsob a podmienky zdravotného a sociálneho poistenia.

S budúcim zamestnávateľom sa potom uzatvára pracovná zmluva. Podobne ako dohoda o sprostredkovaní práce aj zmluva musí obsahovať údaje o zamestnávateľovi, dĺžku trvania zamestnania, pracovnú náplň a podmienky (napr. ubytovania a stravovania), výšku platu/mzdy a informácie o poistení.

V prípade akejkoľvek neistoty, pocitu ohrozenia a podobne, odporúčame vždy kontaktovať príslušný miestny orgán štátnej alebo verejnej správy, ako napríklad políciu, konzulát, magistrát, slovenské veľvyslanectvo a pod. Tento postup odporúčame aj v prípade, že osoba v danej krajine pracuje „na čierno“ alebo inak porušuje zákony. Pri najmenšom náznaku, že ide o obeť obchodovania s ľuďmi, s ňou úrady vo väčšine európskych krajín budú zaobchádzať ako s obeťou tohto trestného činu.

PRED CESTOU DO ZAHRANIČIA

Pre všetky prípady vycestovania z krajiny ponúkame komplexný súhrn preventívnych informácií, ktoré IOM dlhodobo uvádza v rámci svojich informačných materiálov.

Prvým krokom pred vycestovaním do zahraničia je zistiť si **podmienky vstupu** do vybranej cieľovej krajiny. Potrebný je vždy platný doklad totožnosti, a teda občiansky preukaz alebo pas, pričom vždy záleží od danej krajiny a krajín, cez ktoré sa cestuje. Väčšina krajín vyžaduje, aby bol cestovný doklad v čase vstupu do krajiny platný ďalších 2 - 6 mesiacov.

Na vstup do niektorých krajín sú okrem pasu potrebné aj víza, o ktoré treba požiadať pred vycestovaním na veľvyslanectve danej krajiny pre SR. Existuje viacero typov víz podľa účelu vycestovania, napríklad turistické, pracovné, študijné alebo tranzitné víza, ktoré sú potrebné na prechod danou krajinou.

Všetky dôležité informácie o podmienkach vstupu do jednotlivých krajín ako aj zoznam krajín, ku ktorým má Slovensko vízovú povinnosť, sú dostupné na webovej stránke Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR www.mzv.sk. Pre získanie podrobnejších informácií je potrebné kontaktovať veľvyslanectvo alebo konzulát konkrétnej krajiny. Adresy a telefónne čísla na konzuláty sú uvedené tiež na stránke Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR.

Pred vycestovaním je potrebné zobrať si so sebou **dostatok hotovosti**, ktorá by pokryla prípadný náhly návrat domov. Peniaze v hotovosti je vhodné mať rozdelené na viacerých miestach pre prípad straty alebo krádeže batožiny. Medzinárodná platobná karta je vždy výhodou a možnosťou, ako v prípadoch potreby uhradiť väčšiu sumu peňazí.

Užitočné je informovať sa o **podmienkach zdravotnej starostlivosti** v danej krajine a pred vycestovaním si zabezpečiť cestovné poistenie pre prípad úrazu alebo choroby. Na základe európskeho preukazu majú občania SR v 27 členských štátoch EÚ plus v Nórsku, Lichtenštajnsku, na Islande a vo Švajčiarsku nárok na zdravotnú starostlivosť v takom rozsahu a za takých podmienok ako domáci. Nakoľko v zahraničí však nie je výnimkou finančná spoluúčasť pacienta pri ošetrovaní, hospitalizácii, liekoch či zdravotníckych pomôckach, odporúča sa pred vycestovaním uzatvoriť aj komerčné cestovné poistenie.

Ďalším zásadným krokom je **informovať dôveryhodnú osobu** o samotnom plánovanom odchode do zahraničia. Rovnako podstatné je ozvať sa po príchode na cieľové miesto a mať vždy dohodnutý čas najbližšieho spoločného kontaktu s touto osobou. Týmto spôsobom sa dá predchádzať situácii, kedy nikto nevie, kde sa nachádzame, alebo že sme sa dostali do problémov. Preto pri kontakte vždy treba informovať aj o každej zmene pobytu, práce alebo mieste výkonu práce či nových ľuďoch, s ktorými je osoba v kontakte.

Vopred dohodnutý **záchranný signál** je osvedčený spôsob ako blízkych informovať o nebezpečenstve v prípade odpočívania a kontroly telefonátov treťou osobou. Záchranný signál je dopredu dohodnuté slovo či slovné spojenie, ktoré upozorňuje na fakt, že osoba potrebuje pomoc. Môže to byť napríklad otázka typu: „Ako sa má náš pes?“, pričom žiadne domáce zviera nevlastníme a je vymyslené.

Vo všetkých prípadoch vycestovania do zahraničia - za prácou, na štúdium alebo na dovolenku - odporúčame **nechať doma u blízkej osoby presnú adresu plánovaného pobytu**, fotokópiu pasu a víz, aktuálnu fotografiu a kontakty na ľudí, s ktorými daná osoba do zahraničia cestuje. V prípade vycestovania za prácou odporúčame dať dôveryhodnej osobe všetky dostupné informácie o budúcom zamestnávateľovi, kópiu pracovnej zmluvy, ako aj ostatných potrebných písomností. Kópie dokladov uľahčia styk s úradmi a urýchlia vydanie náhradného cestovného dokladu v prípade jeho straty alebo odcudzenia.

K všeobecným zásadám bezpečného cestovania patria aj **vedomosti o cieľovej krajine**, ako sú napríklad informácie o aktuálnom dianí v krajine či znalosť miestnej kultúry, zvykov a pomerov. Ďalším nevyhnutným krokom je **zapamätanie si čísla a adresy** slovenského veľvyslanectva, polície a rýchlej záchranej zdravotnej služby v krajine, vzhľadom na to, že mobil či lístok, na ktorom má osoba tieto čísla napísané, môžu byť odcudzené.

Prínosné sú znalosti o používanej bezpečnej forme verejnej dopravy, nebezpečných častiach krajiny/štvrťach mesta, ktorým sa treba vyvarovať, miestnom štýle života, pracovných podmienkach a povinnostiach zamestnanca. Nápomocné je naučiť sa nevyhnutné základné komunikačné frázy, **mať pri sebe slovník jazyka tej ktorej krajiny a mapu**.

POČAS POBYTU V ZAHRANIČÍ

Počas celej doby pobytu v zahraničí odporúčame dodržiavať niekoľko zásad, ktoré znižujú riziko ohrozenia a vystavenia sa nepríjemnej situácii.

Zásadnou podmienkou je **nikomu za žiadnych okolností nedávať pas či občiansky preukaz**. Pas, pracovné povolenie a ostatné doklady treba mať vždy pri sebe a v prípade ich odcudzenia alebo straty to neodkladne nahlásiť na políciu. Odporúčame trvať pri tom na vydaní písomného potvrdenia o nahlásení straty alebo krádeže dokladov a následne kontaktovať slovenské veľvyslanectvo v danej krajine.

Mnohokrát obchodníci s ľuďmi získali a držali doklady inej osoby práve pod zámienu potreby dokladu totožnosti na vybavenie pracovnej zmluvy alebo pomoci s vybavovaním iných náležitostí. Práve preto ďalej odporúčame, aby si čo najviac potrebných náležitostí ohľadom pobytu, práce, poistenia, dá-

ok, ubytovania, atď. dotyčná osoba vždy vybavila sama a nespoliehala sa na pomoc druhých. Rovnako dôležité je neprijímať žiadne dary a pôžičky, ktoré by viedli k zaviazanosti inej osobe.

Pre zvýšenie bezpečnosti je potrebné pamätať, že každá krajina má iné **zákony**, ako aj sankcie za ich porušenie, pričom zodpovednosť za protiprávne konanie nesie každý sám. Vždy odporúčame vyhýbať sa kontaktu s drogami, pri ktorom sa sankcie v závislosti od krajiny veľmi líšia, napríklad v Thajsku za pašovanie drog hrozí trest smrti.

Taktiež v prípade šoférovanía v zahraničí je nutné sa oboznámiť s pravidlami cestnej premávky v danej krajine ako aj v krajinách, cez ktoré prechádzame.

ČO ROBIŤ V NÚDZI

Niekedy má osoba veľmi málo času zareagovať, a preto je potrebné vedieť, ako sa správať a čo robiť v prípade nebezpečenstva, pocitu ohrozenia či podozrivej situácie. Dôležité je reagovať pri prvom náznaku a pocite, že v danej situácii "niečo nehrá" a na únik využiť najbližšiu vhodnú príležitosť.

Pomôcť v krízovej situácii môžu napríklad tieto tipy:

Utekať na verejné či oficiálne miesto, napríklad úrad, knižnica, pošta, atď. Ak sa neďaleko nachádza miesto s množstvom ľudí, existuje možnosť stratiť sa v dave. Nevýhodou je, že v dave môže osobu znova niekto chytiť a následne nepozorovane odtiahnuť do vedľajšej uličky.

Jednou z možností, kde hľadať pomoc, je aj nemocnica, kostol, zariadenie prvej pomoci a pod. Preto je dobré si pamätať znak kríža a utekať na miesto s týmto označením.

Prednosť má vždy pomoc inštitúcie pred pomocou jednotlivca. Pri pomoci inštitúcie je riziko zneužitia zraniteľného postavenia osoby menšie ako pri pomoci od náhodného jednotlivca z ulice.

V núdzi je potrebné zavolať na číslo **112**, ktoré je bezplatným núdzovým číslom pomoci vo všetkých krajinách Európskej únie a niektorých ďalších.

V zahraničí sa následne odporúča čo najskôr **kontaktovať alebo ísť na zastupiteľstvo SR** a kontaktovať miestnu pomáhajúcu organizáciu. Kontakty je potrebné si vyhľadať ešte pred vycestovaním.

Zo vzniknutej situácie sa nikdy netreba obviňovať, každý má právo na ochranu svojej osoby a zdravia. Netreba zabúdať, že v každej situácii existujú možnosti pomoci.

Jednou z možností, kde v zahraničí hľadať pomoc je **konzulát**, na ktorý sa v krízovej situácii obracia množstvo ľudí. Pre zvýšenie informovanosti uvádzame služby, ktoré konzulát Slovenskej republiky poskytuje. Ak sa občan SR nachádza v krajine, ktorá nie je členom EÚ a Slovenská republika nemá v tejto krajine zastupiteľský úrad, má ako občan Únie právo na konzulárnu ochranu od veľvyslanectva alebo konzulátu ktorejkoľvek inej krajiny EÚ za tých istých podmienok, ako štátni príslušníci daného štátu. (Zdroj: http://ec.europa.eu/slovakia/services/citizens-right/index_sk.htm)

Konzulát/velvyslanectvo SR v zahraničí môže:

- vydať náhradný cestovný doklad;
- kontaktovať príbuzných alebo známych a oboznámiť ich o núdzovej situácii, ktorú daná osoba v zahraničí prežíva;
- informovať a odporučiť služby miestnych úradov, lekárov, tlmočníkov, advokátov;
- sprostredkovať styk s miestnymi mimovládnyimi organizáciami, charitou, ale aj políciou, orgánmi činnými v trestnom konaní;
- osvedčiť pravosť kópií, listín, podpisov, pečiatok;
- poradiť s postupom vo vyššie uvedených alebo podobných situáciách, ktoré v zahraničí mnohí zažívajú.

Konzulát/velvyslanectvo SR v zahraničí nemôže:

- zasiahnuť do súdneho konania alebo ho iniciovať v niekoho mene;
- poskytnúť advokátske služby;
- zariadiť prepustenie z väzenia;
- zasiahnuť do vyšetrovania orgánov činných v trestnom konaní;
- zaplatiť účty;
- zaobstaráť pracovné povolenie, prácu, či ubytovanie.

ZODPOVEDNÉ NAKUPOVANIE

Okrem prevencie zameranej na potenciálne obeť, ktorej sme sa venovali v predošlej kapitole, je účinným nástrojom boja proti obchodovaniu s ľuďmi aj prevencia zameraná na dopyt po službách a tovaroch. V mnohých krajinách sa osvedčili kampane zamerané na záujemcov o rôzne typy služieb, (pomoc v domácnosti, starostlivosť o deti, sex ai.) a tovary, napríklad odevy či potraviny. Tieto kampane spravidla apelujú na zákazníkov, aby sa okrem ceny zaujímali aj o pracovné podmienky zamestnancov, pôvod tovaru a výrobný proces a podobne.

Vzhľadom na slovenský kontext a cieľovú skupinu sa v tejto kapitole zameriavame na ovplyvňovanie dopytu po oblečení prostredníctvom zodpovedného nakupovania¹⁷. Okrem vlastnej ochrany pred obchodovaním s ľuďmi tak upriamime pozornosť účastníkov tréningov na obeť pracovného vykorisťovania v často veľmi vzdialených krajinách a poskytneme im návod, ako môžu svojím konaním prispieť k zlepšeniu pracovných podmienok zamestnancov v odevnom priemysle.

Zodpovedné nakupovanie označuje informované rozhodnutie zákazníka o tom, na čo minie svoje peniaze. Berie pritom do úvahy kvalitu výrobku, objem a formu vynaloženej ľudskej práce a dopad výroby na životné prostredie. Pod zodpovedným nakupovaním rozumieme aj analýzu vlastných nákupných rozhodnutí s cieľom znížiť vlastnú spotrebu a vyberať si výrobcov/značky, ktoré pri výrobe nevykorisťujú pracovníkov a neničia životné prostredie.

Cieľom práce s mladými ľuďmi v tejto téme nie je úplne ich odradiť od nakupovania. Je prirodzené, že nie každý má schopnosti alebo možnosti vypestovať si vlastné ovocie, zeleninu, ušit' si vlastné oblečenie a podobne. Cieľom tejto kapitoly a ponúknutých aktivít v ďalšej kapitole je poskytnúť lektorom informácie a návod, ako tému mladým ľuďom predstaviť a ako ich motivovať k zmene ich nákupného správania.

¹⁷ Zodpovedné nakupovanie alebo etické nakupovanie sú dva termíny, ktoré sa používajú. V manuáli budeme ďalej uvádzať len termín zodpovedné nakupovanie. V angličtine sa používajú spojenie responsible shopping alebo ethical shopping.

ZODPOVEDNÉ NAKUPOVANIE OBLEČENIA

Téme zodpovedného nakupovania sa dá venovať z rôznych hľadísk – nakupovanie potravín (najmä ovocie, zelenina, káva a čaj); nakupovanie elektroniky (najmä počítače, notebooky, tablety, mobily) alebo nakupovanie oblečenia.

V nasledujúcej kapitole sme sa rozhodli zúžiť túto tému na nakupovanie oblečenia z nasledujúcich dôvodov:

- **oblečenie ako vyjadrenie statusu** – oblečenie tvorí dôležitú súčasť identity mladých ľudí, je vyjadrením ich statusu a postavenia a záleží im na tom, aké oblečenie nosia a ako ich oblečenie vníma okolie;
- **nákup oblečenia je v ich rukách** – nákup oblečenia je do značnej miery priamo v rukách mladých ľudí (na rozdiel napríklad od nákupu potravín do domácnosti), vedia ho ovplyvniť a sami rozhodujú o tom, čo si kúpia a čo budú nosiť;
- **problémy textilného priemyslu** – v kontexte zodpovedného nakupovania sa najviac diskutuje práve o textilnom priemysle. Textilný priemysel patrí k veľkým znečisťovateľom životného prostredia a podmienky pracovníkov tohto priemyslu často spĺňajú znaky nútenej práce, pracovného vykorisťovania alebo priamo obchodovania s ľuďmi.

2.1 Problémy textilného priemyslu

Globalizovaný textilný priemysel má negatívny dopad najmä na životné prostredie – **environmentálny aspekt** – a na spoločnosť – **sociálny aspekt**, a to najmä v krajinách, kde sa vyrába materiál aj samotné oblečenie.

Environmentálne a sociálne dopady odevnej výroby sú navzájom prepojené, je veľmi ťažké striktne ich od seba oddeliť a potenciálnym zákazníkom stále

viac a viac záleží na oboch aspektoch. Podľa viacerých prieskumov realizovaných v tejto oblasti sú pre kupujúcich dôležité najmä pracovné podmienky a spravodlivá mzda pracovníkov, ktorí vyrábajú ich oblečenie, ale rovnako aj environmentálne dopady textilnej výroby, ako je napríklad využívanie recyklovaných materiálov, či balenie produktov. V prieskume v roku 2018 sa 78% respondentov vyjadrilo¹⁸, že viac dôverujú transparentným značkám.¹⁹ Medzi rokmi 2016 až 2019 sa strojnásobilo vyhľadávanie spojenia *udržateľná móda* na internete.²⁰ Organizácia Fashion Revolution uskutočnila v roku 2018 veľký prieskum na vzorke 5 000 respondentov v 5 krajinách (Francúzsko, Nemecko, Španielsko, Taliansko, Veľká Británia). V prieskume sa 33% respondentov vyjadrilo, že považujú za dôležité, aby sa oblečenie vyrábalo spôsobom, ktorý nie je škodlivý k životnému prostrediu. 45% respondentov sa vyjadrilo, že je pre nich dôležité, aby bolo oblečenie, ktoré si kupujú, vyrobené bez použitia detskej práce. 70% opýtaných sa stotožnilo s tvrdením, že je dôležité, aby módné značky uverejňovali informácie o platoch a pracovných podmienkach svojich zákazníkov. 75% respondentov súhlasí s tým, aby módné značky otvorene komunikovali o ich politikách a zásadách v sociálnej a environmentálnej oblasti.²¹ Povzbudzovanie mladých ľudí ku kritickému mysleniu pri nakupovaní a ku prehodnoteniu ich nákupných rozhodnutí je preto zamerané na oba tieto problémy.

ENVIRONMENTÁLNE ASPEKTY

V kontexte zodpovedného nakupovania je dôležité mať na pamäti environmentálne problémy a záťaž pre životné prostredie, ktoré spôsobuje pri výrobe oblečenia, starostlivosť oň a následná likvidácia.

Pri výrobe textilu sa uvoľňuje veľké množstvo emisií oxidu uhličitého (CO₂). Textilný priemysel patrí dlhodobo k najväčším znečisťovateľom životného prostredia, kedy ročne vyprodukuje 1,2 miliárd ton emisií CO₂, čo je viac emisií sa ako v rovnakom období uvoľní v dôsledku medzinárodnej leteckej a námornej prepravy.²² Okolo 5 percent všetkých emisií CO₂ celosvetovo pochádza práve z textilné-

ho priemyslu.²³ Berúc do úvahy, že veľká väčšina odevov v rámci tzv. rýchlej módy²⁴ sa vyrába v Číne a Indii, ktoré využívajú takmer výhradne uholné elektrárne, je tento problém ešte páčivejší. Výroba odevov naberá celosvetovo obrovské rozmery – ročne je na každú osobu na svete vyrobených približne 20 kusov oblečenia.²⁵ Výroba oblečenia sa medzi rokmi 2000 a 2014 zdvojnásobila a počet odevov, ktorí si zákazníci kúpia, sa medzi rokmi 2000 a 2014 zvýšil o 60 percent.²⁶ Na druhej strane, v niektorých krajinách západnej Európy po dekádach neustáleho rastu začína nákup nového textilu stagnovať, či dokonca klesať. Toto môže byť spôsobené akýmsi nasýtením zákazníkov po predchádzajúcich rokoch nakupovania, negatívnym dopadom textilného priemyslu na životné prostredie a stále vyšším povedomím zákazníkov o tomto probléme.²⁷ Podľa ďalších prieskumov sa medzi rokmi 2017 a 2018 znížil počet ľudí, ktorí nakupujú oblečenie raz mesačne, ale aj tých, ktorí ho nakupujú každé 2 až 3 mesiace.²⁸

Počas následnej starostlivosti o oblečenie, najmä počas prania, sa uvoľňuje obrovské množstvo mikroplastov, ktoré čističky vôd nevedia odfiltrovať a dostanú sa do oceánov. Ročne v oceánoch skončí 500 000 ton takýchto mikroplastov²⁹, ktoré sa v konečnom dôsledku stávajú potravinou pre ryby a vrátia sa tak v potravinovom reťazci naspäť k ľuďom. Je odhadované, že až 35% mikroplastov, ktoré sa nájdu v oceánoch, pochádza z práve prania syntetických materiálov.³⁰

Veľkú environmentálnu záťaž spôsobuje aj likvidácia nepotrebného textilu. Na päť vyrobených kusov odevu pripadajú ročne až tri kusy, ktoré skončia na skládke alebo v spaľovni. Zákazníci sa nových odevov zbavujú stále rýchlejšie a rýchlejšie – za posledných 15 rokov sa o polovicu znížila doba, za ktorú zákazníci odev od jeho kúpenia vyhodí.³¹ Každú sekundu je niekde na svete na skládke alebo do spaľovne dovezený jeden kamión plný oblečenia.³² Textilné produkty tak zaťažujú ovzdušie už druhýkrát – prvýkrát počas výroby, teraz pri spaľovaní.

²³ Bauck (2017)

²⁴ Pod pojmom rýchla móda rozumieme módné značky, ktoré ponúkajú mnoho štýlov najnovších trendov každých pár dní či týždňov (niekedy až 52 kolekcii do roka). Používajú najmä lacné a nekvalitné materiály, ktoré sa poškodia už po pár vypraniach. Oblečenie značiek rýchlej módy sa väčšinou sa vyrába v krajinách s najlacnejšou pracovnou silou.

²⁵ Drew, D., Yehounme, G. (2017)

²⁶ The Ellen MacArthur Foundation (2017a)

²⁷ Morgan Stanley (2019)

²⁸ Little, J. (2019)

²⁹ The Ellen MacArthur Foundation (2017b)

³⁰ Boucher, J., Friot, D. (2017)

³¹ Remy, N., Speelman, E., Swartz, S. (2016)

³² The Ellen MacArthur Foundation (2017b)

¹⁸ Consumer Goods Forum (CGF) and Futerra (2018)

¹⁹ Pod transparentnou značkou rozumieme takú módnú značku, ktorá verejne zdieľa informácie o tom, kto vyrobil jej oblečenie (od pestovateľov bavlny cez pracovníkov farbiarskeho odvetvia až po pracovníkov, ktorí oblečenie šijú), v akých pracovných podmienkach ho vyrobil a aký dopad má táto výroba na životné prostredie. (Somers, C., 2021)

²⁰ Business of Fashion and McKinsey & Company (2019)

²¹ Pre ďalšie výsledky prieskumu pozri Fashion Revolution – Consumer Survey Report (2020)

²² The Ellen MacArthur Foundation (2017a)

SOCIÁLNE ASPEKTY

V kontexte zodpovedného nakupovania textilu je rovnako dôležitý sociálny rozmer - pracovné podmienky ľudí, ktorí oblečenie vyrábajú. Neexistujú presné alebo spoľahlivé štatistiky o tom, koľko ľudí pracuje v textilnom priemysle, ale podľa odhadov Medzinárodnej organizácie práce z roku 2015 zamestnáva odevný priemysel len v Ázii 40 milión pracovníkov a celosvetovo viac ako 60 milión pracovníkov.³³ Tento počet však nezahŕňa pracovníkov, ktorých textilný priemysel zamestnáva nepriamo, ako sú napríklad pestovatelia a obrábatelia bavlny, chovatelia oviec pre vlnu, pracovníci skladov a baliaceho priemyslu, pracovníci v triediacom a recyklačnom sektore a podobne.

Sociálne problémy spojené s textilným priemyslom sú veľmi komplikované a rôznorodé. V mnohých prípadoch ide aj priamo o obchodovanie s ľuďmi, ale nemôžeme to zovšeobecniť a tvrdiť, že všetci pracovníci textilného priemyslu sú obeťmi obchodovania s ľuďmi. Nie všetky prípady týchto pracovníkov spĺňajú všetky tri mechanizmy obsiahnuté v Palermskom protokole, a to konanie, prostriedky a účel.

Podľa nadácie Walk Free Foundation a ich výskumu v 167 krajinách s 71 000 respondentami je však práve módný priemysel jeden z hlavných odvetví, v ktorých dochádza k modernému otroctvu.³⁴

Aj v prípadoch, kedy nejde o obchodovanie s ľuďmi, či o moderné otroctvo, je potrebné poukazovať na to, v akých neľudských podmienkach pracovníci odevného priemyslu pracujú. Medzinárodná organizácia práce zadefinovala 11 indikátorov nútenej práce³⁵, pričom v určitých situáciách podľa ILO stačí

prítomnosť jedného z týchto indikátorov na prehlásenie, že sa v konkrétnom prípade jedná o nútenu prácu. Pri pracovníkoch v textilnom priemysle je veľmi ľahké identifikovať hneď niekoľko z týchto indikátorov (viď tabuľka Indikátory nútenej práce podľa ILO).

O pracovnom vykorisťovaní a neľudských pracovných podmienkach zamestnancov sa hovorí najmä v súvislosti s krajinami mimo EÚ, napr. India, Bangladéš, Čína, Etiópia a podobne. Prípady nútenej práce vo fabrikách textilných reťazcov boli však objavené napríklad aj vo Veľkej Británii, či v USA. Pri otváraní tejto témy by sme sa teda nemali zameriavať len na vzdialené krajiny, týka sa to každého z nás a aj pracovníci zo Slovenska sa môžu stať zamestnancom textilnej fabriky s neľudskými podmienkami v niektorej európskej krajine. Migranti sú v ešte zraniteľnejšej situácii. Môžu byť obmedzovaní na slobode, odoberú im doklady, vytvonia zdanlivo dlžobný vzťah a podobne.

Zákazníkov – nie len mladých - lákajú extrémne nízke ceny oblečenia. Tieto nízke ceny sú však možné len preto, že módné značky neplatia zamestnancom primeranú mzdu a neinvestujú do dôstojných a bezpečných pracovných podmienok vo výrobe. Extrémne nízke ceny oblečenia nezohľadňujú reálne náklady na výrobu toho oblečenia. Parafrazujú slová riaditeľky Centra pre solidaritu pracovníkov v Bangladéši – lacné oblečenie v skutočnosti nie je lacné. Niektorí musia za neho zaplatiť a ten niektorí je pracovník.³⁶

Tieto problémy sa týkajú všetkých, ktorí v textilnom priemysle pracujú od pestovateľov bavlny, šičky až po baličov tovaru.

Indikátory nútenej práce podľa ILO

• zneužitie zraniteľného postavenia	• fyzické a sexuálne násilie	• dlžobné otroctvo
• podvod	• zavražďovanie a hrozby	• zlé pracovné a životné podmienky
• obmedzenie voľného pohybu	• odobratie osobných dokladov	• nadmerné nadčasy
• izolácia	• nevyplácanie mzdy	

³³ Huynh, P. (2015)

³⁴ Walk Free (2018)

³⁵ International Labour Organization – Indicators of Forced Labour

³⁶ Paton, E. (2020)

Sociálne problémy textilného priemyslu môžeme voľne rozdeliť do štyroch okruhov:

- **práca za nezodpovedajúcu mzdu**

Právo na odmenu za vykonanú prácu je uvedené už vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv, článok 23 – *Každý, kto pracuje má právo na spravodlivú a primeranú odmenu, ktorá zabezpečuje jemu samotnému a jeho rodine životnú úroveň zodpovedajúcu ľudskej dôstojnosti, doplnenú v prípade potreby inými prostriedkami sociálneho zabezpečenia.*³⁷ Napriek tomu, že toto právo bolo v deklarácii zakotvené už v roku 1948, dnes je práve textilný priemysel príkladom výrobného odvetvia, kde toto právo dodržané nie je a pracovníci pracujú za mzdu, ktorá nespĺňa ani minimálne potrebné štandardy. V roku 2011 sa k tejto téme vrátil Úrad vysokého komisára OSN pre ľudské práva, ktorý vydal tzv. Riadiace princípy pre podnikanie a ľudské práva.³⁸ V tomto dokumente vyzýva na dodržiavanie ľudského práva na spravodlivú a primeranú odmenu nielen zodpovedné národné štáty, ale aj podnikateľov a firmy, ktorých sa táto problematika týka. Právo na spravodlivú a primeranú odmenu existuje bez ohľadu na lokálne zákony a regulácie. V kontexte textilného priemyslu to znamená, že módne firmy sú zodpovedné za vyplácanie spravodlivej a primeranej odmeny pre svojich pracovníkov, a to bez ohľadu na to, či je v danej krajine nejaká podobná odmena stanovená zákonom.

V textilnom priemysle sa dlhodobo vedú debaty o stanovení spravodlivej a primeranej odmeny, ktorá sa v tomto kontexte často označuje ako tzv. living wage. Podľa britskej organizácie Labour Behind the Label by mala byť spravodlivá a primeraná odmena v takej výške, aby pokryla základné životné náklady: jedlo, ubytovanie, zdravotnú starostlivosť, vzdelanie, oblečenie, dopravu a sporenie.³⁹ Mnohí pracovníci v textilnom priemysle však takúto výšku mzdy nikdy nedosiahli. Podľa dát z roku 2019 bola minimálna mzda pracovníka v textilnom priemysle v Bangladéši 16 Eur na mesiac, kým výška primeranej a spravodlivej mzdy, ktorá by mu pokryla všetky potreby, by bola 72 Eur na mesiac. Ak by mal pracovník rodinu, ktorú by musel podporovať, na slušný život by potreboval až 142 Eur na mesiac.⁴⁰ Tie rozdiely sú obrovské a podobné aj v iných krajinách, kde sa vyrába oblečenie, ktoré nosíme.

Je dôležité tiež poznamenať, že v niektorých krajinách môžu v textilnom priemysle pracovať aj ľudia, pre ktorých je takáto práca forma odpykávania trestu. Je samozrejmé, že takíto pracovníci za svoju prácu nedostávajú vôbec žiadnu odmenu. Práca týchto ľudí častokrát napĺňa takmer všetky indikátory nútenej práce. V niektorých prípadoch ide o ľudí, ktorí boli na nútené práce odsúdení za spáchanie priestupku, či zločinu, ale v určitých prípadoch môže ísť aj o ľudí, ktorí boli na nútené práce odsúdení za príslušnosť k určitej národnostnej či náboženskej skupine, za presadzovanie svojich politických a spoločenských názorov a podobne.

Zavedenie primeranej a spravodlivej odmeny pre všetkých pracovníkov textilného priemyslu by malo byť spoločnou snahou všetkých módných značiek. Niektoré sú v tejto oblasti aktívnejšie ako iné, ale celkovo sa v tejto oblasti dosiahol len minimálny pokrok. Organizácia Labour Behind the Label oslovila v roku 2019 32 veľkých a známych módných značiek s cieľom zistiť, ako pokročili ich iniciatívy na zavedenie primeranej a spravodlivej odmeny pre svojich pracovníkov. Ani jedna módna značka nevedela dôveryhodne zdokumentovať, že svojim pracovníkom vypláca tzv. living wage.⁴¹

- **násilie páchané na pracovníkoch**

Medzinárodná organizácia práce v roku 2019 prijala Dohovor o násilí a obťažovaní. Termín násilia a obťažovania na pracovisku definuje ako celý rad neakceptovateľného správania alebo praktík, vrátane ich hrozieb, ktoré sa vyskytnú jednorazovo alebo opakovaný výskyt, ktorých cieľom, následkom alebo pravdepodobným následkom je fyzická, psychická, sexuálna alebo ekonomická ujma, vrátane rodovo namiereného násilia a obťažovania. Ochrana pred násilím a obťažovaním sa vzťahuje nielen priamo na pracovisko, ale napríklad aj na ubytovacie zariadenia zabezpečené zamestnávateľom, na miesta, kde sa pracovníci združujú počas prestávok a podobne.⁴² Tento Dohovor patrí k najnovším dohovorom Medzinárodnej organizácie práce a zatiaľ k nemu pristúpilo len minimum štátov.

Faktom ostáva, že pracovníci v textilnom priemysle sú mnohokrát vystavovaní fyzickému násiliu, alebo krutým trestom za nedodržanie predpísaných kvót vyrobených produktov. Často sú terčom slovného a psychologického násilia, zastrasovania, vyhrážok,

a to všetko s cieľom motivovať ich na vyšší výkon a splnenie, prípadne prekročenie stanovených kvót.

Berúc do úvahy, že až 80% všetkých pracovníkov textilného priemyslu tvoria ženy⁴³, sú ženy v ešte zraniteľnejšom postavení. Ich vyššia zraniteľnosť pramení aj zo skutočnosti, že na vedúcich pozíciách manažérov a supervízorov pracujú skôr muži, kým ženy pracujú na tých najmenej platených pozíciách vo fabrikách, kde sa oblečenie vyrába. Toto ich postavenie zvyšuje riziko sexuálneho násilia alebo zneužívania zo strany pracovníkov na vedúcich pozíciách. Podľa prieskumu organizácie CARE International sa v juhovýchodnej Ázii so sexuálnym obťažovaním v textilnom priemysle stretla každá druhá žena.⁴⁴ Násilie namierené na ženy môže mať podobu nevyžiadaných dotykov, slovných urážok, či rovno znásilnenia.

- **nevyhovujúce pracovné podmienky**

Medzinárodná organizácia práce už v preambule svojej ústavy z roku 1919 zdôrazňuje potrebu stanovenia vhodných pracovných podmienok, ako je napríklad regulácia počtu odpracovaných hodín, alebo ochrana pred chorobami z povolania či pred úrazmi na pracovisku.⁴⁵ Právo na prácu v dôstojných podmienkach je zakotvené aj v cieľoch udržateľného rozvoja Agendy 2030, konkrétne v celi 8: Podporovať trvalý, inkluzívny a udržateľný ekonomický rast, plnú a produktívnu zamestnanosť a dôstojnú prácu pre všetkých.

Pracovníci textilného priemyslu sa však vo svojej práci často stretávajú s úplne inými podmienkami.

Nevyhovujúce pracovné podmienky v textilnom priemysle

• práca vo vlhkých miestnostiach, bez ventilácie (pri práci s chemikáliami);	• extrémne krátke prestávky alebo absencia akýchkoľvek prestávok;
• práca v miestnostiach bez klimatizácie, alebo bez kúrenia;	• neexistencia dovolenky alebo voľných dní v prípade choroby;
• chýbajúce ochranné pomôcky (pri práci s farbami, chemikáliami a pod.);	• zamknuté únikové východy a schodiská, chýbajúce hasiace prístroje a požiarne predpisy;
• 10-15 hodinový pracovný čas (prípadne ešte viac v prípade nesplnených kvót);	• návody na obsluhu zariadení, prácu s chemikáliami a podobne v jazyku, ktorému pracovníci nerozumejú (angličtina, lokálny jazyk).

Pre príklady pracovných podmienok viď tabuľka Nevyhovujúce pracovné podmienky v textilnom priemysle.

S nevyhovujúcimi pracovnými podmienkami súvisia aj možnosti na zakladanie, respektíve vstupovanie do odborov. V prípade pracovníkov zo zahraničia, ktorým zamestnávateľ zabezpečuje ubytovanie, sa k týmto podmienkam pridávajú nevhodné a nepĺnené ubytovacie zariadenia, kde pracovníci nemajú priestor na súkromie (v jednej izbe ich spí až 12), či priestor na zmysluplné trávenie voľného času. Tento problém sa ešte viac zintenzívnil počas pandémie ochorenia COVID-19, kedy sa preplnené ubytovne s nevyhovujúcimi hygienickými podmienkami a bez možnosti dodržiavania sociálneho odstupu stávali zdrojom šírenia ochorenia.⁴⁶

Pandémia mala negatívny dopad aj na prácu z domu - drobné práce ako prišívanie gombíkov, našívanie dekorácií a podobne. Na prácu z domu nemajú dosah žiadni kontrolóri a audítori a pracovné podmienky takýchto pracovníkov sú v podstate nekontrolovateľné.

Nevhodné a nebezpečné pracovné podmienky mali viackrát za následok smrť pracovníkov priamo na pracovisku. V roku 2012 zhorela v Bangladéši továreň na výrobu oblečenia pre viaceré módné značky predávané v Európe. Pri požari zahynulo minimálne 117 ľudí. Jednou z príčin toľkých obetí boli zamknuté únikové východy. Pri budovy Rana Plaza v Bangladéši v roku 2013 zahynulo najmenej 1 132 pracovníkov a viac ako 2 500 bolo zranených.

37 Organizácia spojených národov (1948).

38 United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (2011)

39 Viac informácií o tzv. living wage a iniciatívach na jej zavedenie pozri Labour Behind the Label (2019)

40 Fashion Revolution (2020b)

41 V tomto prípade sa jedná o pracovníkov mimo domovských krajín módných značiek, v ktorých majú svoje sídlo. Pre viac informácií o značkách zahrnutých do prieskumu pozri: Labour Behind the Label (2019).

42 International Labour Organization (2019)

43 Huynh, P. (2015)

44 CARE International (2019)

45 Medzinárodná organizácia práce (1919)

46 Počas prvej vlny pandémie v marci 2020 uviazlo 300 000 pracovníkov textilného priemyslu v Indii v preplnených ubytovniach počas lockdownu a zatvorenia fabriek, pozri Nagaraj, A. (2020).

Textilné továrne, ktoré v budove sídlili, prinútili pracovníkov prísť do práce aj v deň kolapsu napriek informáciám, že statika je narušená a celá budova deň pred zrútením evakuovaná.

Po tragédii Rana Plaza začali mnohé módné značky venovať väčšiu pozornosť bezpečnosti svojich pracovníkov. Aj napriek tomu ľudia stále zomierajú v dôsledku absolútne nevyhovujúcich podmienok na pracovisku. Od decembra 2019 do februára 2020 zomrelo len v Indii 53 pracovníkov odevného priemyslu v dôsledku požiaru na pracovisku.⁴⁷

• detská práca

Takmer na celom svete platí všeobecný konsenzus, že detská práca je nežiaduci jav a mala by byť zakázaná. Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o minimálnom veku na prijatie do zamestnania z roku 1973 ratifikovalo celosvetovo až 171 krajín. Tento dohovor presne definuje druh prác, ktoré môžu deti vykonávať, pričom je zakázaná akákoľvek práca pre osoby mladšie ako 18 rokov, ktorá ohrozuje ich zdravie, bezpečnosť alebo morálku.⁴⁸ V roku 1989 prijalo OSN Dohovor o právach dieťaťa, ktorý bol ratifikovaný 195 krajinami sveta, čím sa stal najširšie prijatou zmluvou o ľudských právach v histórii. Štáty, ktoré tento Dohovor ratifikovali, uznali právo dieťaťa na ochranu pred hospodárskym vykorisťovaním a pred vykonávaním „akejkoľvek práce, ktorá môže byť pre dieťa nebezpečná alebo brániť jeho vzdelávaniu, alebo ktorá by škodila zdraviu dieťaťa alebo jeho telesnému, duševnému, duchovnému, mravnému alebo sociálnemu rozvoju.“⁴⁹ Medzinárodná organizácia práce v roku 1999 prijala Dohovor o zákaze a o okamžitých opatreniach na odstránenie najhorších foriem detskej práce, ktorý patrí spolu s dohovorom z roku 1973 k 8 základným dohovorom ILO. Tento dohovor zakazuje najhoršie formy detskej práce, ku ktorým okrem iných radí aj „všetky formy otroctva alebo podobné praktiky otroctva, také, ako sú predaj a obchodovanie s deťmi, služba pre dlhy a nevoľníctvo, nútená alebo povinná práca“.⁵⁰

Podľa štatistík ILO celosvetovo klesá absolútny počet detí nútených pracovať a klesá aj podiel pracujúcich detí, ktoré vykonávajú nejaký druh rizikovej práce. Kým v roku 2000 pracovalo na svete 245 miliónov detí, v roku 2016 ten počet klesol na niečo cez 151 miliónov. Z detí, ktoré pracovali, vykonávalo v roku 2000 rizikovú prácu 11,1% detí, v roku 2016

to bolo už len 4,6%.⁵¹ Aj keď počet detí nútených pracovať postupne klesá, stále ide o veľmi závažný celosvetový problém.

V textilnom priemysle je detská práca využívaná na všetkých úrovniach výroby a spracovania odevov – pri sadení a obrábaní bavlny (oranie, odstraňovanie buriny, zasievanie semienok, odstraňovanie škodcov, striekanie pesticídov, ručné kríženie rastlín bavlny), pri zbere bavlny (manuálny zber, plnenie a nosenie ťažkých vriec), pri odzrňovaní bavlny (oddeľovanie semien od čistého vlákna bavlny často bez potrebných ochranných pomôcok) a v procese konečnej výroby odevov (drobné práce ako vyšívanie, flitrovanie, skladanie záhybov).

2.2 Návrhy riešení

NA STRANE MÓDNYCH ZNAČIEK

Aktivít a iniciatív, ktoré môžu módné značky vyvinúť v snahe znižovať environmentálny dopad ich produkcie a v snahe zlepšovať pracovné podmienky ich pracovníkov, je mnoho.

• iniciatívy na znižovanie environmentálneho dopadu textilnej produkcie

V súčasnosti sa väčšina firiem zameriava na redukciu emisií, redukciu odpadu produkovaného pri výrobe textilných produktov, na redukciu spotreby vody či na recykláciu využívaného materiálu (bavlna, polyester). Značky kladú dôraz na dlhotrvácny materiál, ktorý vydrží veľa cyklov prania a rýchlo sa nezničí. Niektoré značky predstavili iniciatívy na odkupovanie nosených materiálov od zákazníkov, pričom ich k takýmto krokom rôzne motivujú, napríklad vo forme darčkových poukazov na ďalší nákup, či vo forme pripísania vernostných bodov a podobne. Takto odkúpené oblečenie firma buď predáva ďalej v second hand obchodoch, alebo recykluje na ďalšie využitie. Mnohé módné značky kladú dôraz na cirkularitu, tj. na používanie materiálu, ktorý už bol raz vyrobený, ktorý existuje, namiesto vyrábania nového materiálu. Niektoré drahšie značky pristúpili k tomu, že oblečenie vyrobila, až keď si ho zákazník reálne objedná. Niektoré firmy predstavili rôzne iniciatívy tzv. digitálneho ID každého kusu oblečenia. V praxi to znamená, že na visačke oblečenie je našitý QR kód, s pomocou ktorého vie zákazník sledovať celú cestu daného kusu oblečenia – od farmy s bavlnou až ku konkrétnej šičke, ktorá odev ušila.

Viaceré módné značky začali ponúkať prenájom svojho oblečenia, prípadne ponúkať zákazníkom krajčírské služby a služby opravy oblečenia s cieľom predĺžiť jeho životnosť a zabrániť ďalším zbytočným nákupom.

• dôkladná analýza dodávateľského reťazca

Dodávateľský reťazec (tzv. supply chain) je definovaný ako celý proces výroby daného produktu, ktorý zahŕňa všetky stupne a etapy výroby, vrátane finálnej distribúcie do obchodu a jeho predaja. V rámci analýzy svojich dodávateľských reťazcov sa firmy často sústreďujú aj na analýzu práce, ktorá vstupuje do výroby daného produktu. Dodávateľské reťazce veľkých firiem sú často pomerne komplikované a zahŕňajú mnohých pracovníkov na rôznych úrovniach. Niektorá práca je dodávaná priamo továrňou, ktorú si módna značka objedná, iné práce su objednávané u externých dodávateľov (subkontrahované). V praxi to znamená, že módna značka zadá určitú zákazku danej fabrike a tá namiesto toho, aby produkty vyrobila, zákazku zadá inej firme. Toto sa často deje bez vedomia konkrétnej módnjej značky. Na pulloch tak končí oblečenie, ktorého výroba je veľmi ťažko vystopovateľná. Aj napriek týmto ťažkostiam sú módné značky, ktoré venujú veľa energie a zdrojov na to, aby získali komplexný prehľad o svojom dodávateľskom reťazci. Len takým spôsobom vedia zistiť, v akých pracovných podmienkach pracujú ich zamestnanci a pracovať na ich zlepšení.

• audity

Komplexné a detailné audity zamerané na pracovné podmienky v daných fabrikách sú jedným zo spôsobov, ako zlepšovať situáciu pracovníkov textilného priemyslu. Veľké firmy si často dajú na takéto audity záležať, keďže sú si vedomé toho, že téma pracovných podmienok ich zamestnancov v spoločnosti stále viac rezonuje a je pre potenciálnych zákazníkov veľmi dôležitá. Cena auditu, ktorý má potenciál detailne odkryť pracovné podmienky pracovníkov, prípadne odhaliť nelegálne subkontrahovanie, sa hýbe v tisícoch eur. Keď zoberieme do úvahy fakt, že jedna módna značka svoje produkty vyrába v rôznych fabrikách, treba túto sumu vynásobiť počtom auditovaných fabriek. Aj ten najkomplexnejší audit má však svoje limity, a preto je tento nástroj len jedným z mnohých, ktoré odevné firmy majú v snahe kontinuálne zlepšovať postavenie svojich pracovníkov.

• spolupráca naprieč textilným priemyslom

Pri debate o zlepšovaní postavenia pracovníkov textilného priemyslu volajú viaceré módné značky po spolupráci a zintenzívnení spoločných iniciatív. V mnohých prípadoch nevedia módné značky konať v izolácii od svojej konkurencie. V praxi sa totiž často stáva, že v jednej fabrike sa vyrábajú produkty pre viaceré značky a ak chce jedna z nich zlepšiť pracovné podmienky zamestnancov danej fabriky, musí pri tejto iniciatíve spolupracovať s ostatnými. Takisto téma stanovenia spravodlivej a primeranej mzdy by mala byť spoločná pre všetky módné reťazce s cieľom zlepšenia postavenia svojich pracovníkov. Zároveň by sa tak zabránilo vytváraniu veľkých rozdielov medzi mzdami zamestnancov na rovnakých pozíciách v rôznych firmách.

NA STRANE ZÁKAZNÍKOV

Ako bolo uvedené už v úvode tohto manuálu, cieľom vzdelávania mladých ľudí o téme zodpovedného nakupovania nie je odradiť ich od nakupovania, či presvedčiť ich, že nakupovanie nie je správne. Cieľom je poskytnúť im bližšie informácie o tom, ako funguje textilný priemysel, s akými problémami je spojený a zároveň im poskytnúť efektívne nástroje a návody s cieľom posilniť ich samostatné rozmyšľanie o tejto téme, uvedomenie si existujúcich problémov a prehodnotenie vlastných nákupných rozhodnutí.

Potenciálny zákazník ma veľa možností, ako zmeniť svoje nákupné zvyky a prispieť tak k zmierneniu existujúcich problémov. Tieto možnosti môžeme rozdeliť na dve kategórie - znižovanie vlastnej spotreby a informované rozhodnutie o tom, ktorú módnou značku podporím.

• znižovanie nákupov oblečenia

Zodpovedné nakupovanie nerovná sa žiadne nakupovanie. Zodpovedné nakupovanie v sebe, okrem iného, nesie aj zmenu myslenia a spôsobu, akým uvažujeme o nákupe oblečenia.

Mladí ľudia sa často fixujú na cenu oblečenia ako na jediný faktor, podľa ktorého sa rozhodujú a ženú sa za extrémne lacnými kusmi odevov. Princípy zodpovedného nakupovania spochybňujú takéto uvažovanie a zameriavajú sa skôr na **cenu za jedno nosenie daného odevu**. Pri takomto spôsobe uvažovania je niekedy výhodnejšie investovať viac peňazí do 1-2 kvalitných tričiek, ktoré sa dajú nosiť opakovane ako do 5 lacných tričiek, ktoré sú už po 2 vypratiach nenositelne.

47 Fashion Revolution (2020b)

48 Ministerstvo zahraničných vecí (1998)

49 Organizácia spojených národov (1989)

50 Ministerstvo zahraničných vecí (2001)

51 International Labour Organization (2017a)

Nakupovanie oblečenia by sa nemalo zredukovať len na dobrý pocit pri nákupe. Podľa zásad zodpovedného nakupovania je dôležitejší **dobrá pocit z nosenia odevu**. Dlhodobé potešenie z kusu odevu, ktorý nosím opakovane a ktorý mi prináša radosť je dôležitejšie ako krátkodobé a prchavé potešenie z nakupovania.

Zodpovedné nakupovanie nabáda vzdialiť sa od tradičného prístupu spoločnosti k oblečeniu *vziať – vyrobiť – vyhodit*⁵², kedy oblečenie slúži len na krátkodobé potešenie a vzápätí je vyhodnené. Tento starý princíp lineárneho prístupu k oblečeniu nahrádza tzv. RRR princíp – *redukovať – opätovne využiť – recyklovať*⁵³. Nový prístup nabáda ku **circulárity a dlhotrvácnosti**, čo znamená povzbudzovanie zákazníkov, aby svoje odevy nosili tak dlho, ako sa len dá; aby si pri kúpe vyberali materiály, ktoré vydržia dlhšie a aby sa o odevy náležito starali a predlžovali tým ich životnosť.

K novým trendom, ktoré sú stále populárnejšie a modernejšie, patrí tzv. **upcycling**, tj. premena starého a nepotrebného oblečenia na nový produkt, či rôzne **swap stretnutia**⁵⁴, kde si môžu účastníci medzi sebou vymeniť nenosené kusy oblečenia. Takéto stretnutia bývajú často oficiálne organizované rôznymi organizáciami, ale rovnako je možné neformálne si ich zorganizovať v rámci školskej triedy, záujmového krúžku a podobne.

Pri nakupovaní nového oblečenia môže byť užitočné pripomenúť si tzv. **Pareto pravidlo alebo pravidlo 80/20**. Toto pravidlo sa vzťahuje na rôzne oblasti podnikania a života všeobecne, v prípade oblečenia hovorí o tom, že 80 percent všetkého času nosíme len 20 percent nášho oblečenia. Pri nákupe nového oblečenia nám môže toto pravidlo slúžiť ako pripomenutie oblečenia, ktoré v šatníku už máme a povzbudiť nás k zamysleniu sa nad tým, či nový kus oblečenia budeme naozaj pravidelne nosiť.

52 v angličtine take – make – dispose

53 v angličtine ako reduce – reuse – recycle

54 Linky a tipy na konkrétne swap iniciatívy v regiónoch nájdete v kapitole Užitočné kontakty a ďalšie zdroje informácií

Pri nakupovaní oblečenia je dobré premyslieť si odpovede na nasledujúce otázky⁵⁵:

1. Nevlastním už doma podobný kus oblečenia určený na ten istý účel, na tú istú príležitosť?
2. Páči sa mi tento kus odevu tak veľmi, že som ochotný/ochotná vzdať sa troch kusov odevu, ktoré už doma mám a niekomu ich darovať?
3. Uľahčí mi tento odev ranné chystanie sa do školy, do práce?
4. Môžem si to dovoliť? Čoho sa musím vzdať, aby som si to mohol/mohla kúpiť?
5. Ak by bol tento kus odevu drahší (nebol vo výpredaji), stále by som si ho chcel/chcela kúpiť?
6. Mám doma oblečenie, s ktorými môžem tento nový kus dobre skombinovať? Prispieje tento nový kus k celkovému vylepšeniu môjho šatníka?
7. Ak na ulici stretnem niekoho, kto sa mi páči, koho obdivujem, o koho mám záujem – chcel/chcela by som mať na sebe práve tento nový kus oblečenia?

55 Otázky boli prebraté a preložené od Cohen, Leandra M. (2019).

Keď hovoríme s mladými ľuďmi o nakupovaní oblečenia a používaní kritického myslenia, v rámci debaty sa môžeme dostať aj k nasledujúcim témam a okruhom:

- **vplyv influencerov** – rôzni influenceri často propagujú určité módné značky, alebo konkrétne produkty, je to však ich práca a za takúto propagáciu im daná firma platí. Je dobré mať toto na pamäti pred tým, ako začneme nakupovať produkty len preto, lebo ich odporúča nejaká známa osobnosť;
- **výpredaje** – módné značky veľmi často používajú výpredaje ako určitý spôsob vytvárania tlaku na zákazníkov. Je dobré myslieť na to predtým, ako sa vrhneme do výpredajového kolotoča. Samozrejme, je úplne v poriadku kúpiť si nejakú vec, ktorú dlho plánujeme, vo výpredaji. Nemá však zmysel nakupovať odevy, ktoré reálne nepotrebuje, len preto, lebo majú zrazu nízku cenu. Aj v prípade výpredajových nákupov môže byť užitočné položiť si vyššie uvedených 7 otázok.

• **výber módnjej značky a priamy kontakt s ňou**

V dnešnej dobe, keď sa environmentálne a sociálne problémy textilného priemyslu dostávajú stále viac a viac do popredia, rastie aj počet väčších či menších módnych značiek, ktoré sú v tejto téme aktívne a snažia sa zmierňovať dopady svojej výroby na životné prostredie a zlepšovať postavenie pracovníkov, ktorí vyrábajú odevy danej značky. Firmy sa snažia byť transparentné v tom, čo robia a propagovať svoje aktivity v týchto oblastiach s cieľom prilákať zákazníkov, pre ktorých sú tieto témy dôležité. Pre zákazníka je teda relatívne jednoduché nájsť si potrebné informácie. Módné značky o svojich aktivitách v týchto oblastiach informujú na svojich webstránkach v sekcii *udržateľnosť (sustainability)* alebo *spoločenská zodpovednosť (corporate social responsibility)*.

Existuje taktiež množstvo organizácií, ktoré pravidelne pripravujú rebríčky módnych značiek, v ktorých ich hodnotia na základe ich transparentnosti, záväzkov a aktivít v oblasti životného prostredia či v oblasti sociálnych práv ich pracovníkov. Jedným z takýchto rebríčkov je napríklad Fashion Transparency Index⁵⁶.

Zákazník má tiež možnosť spojiť sa s firmou priamo, opýtať sa ich, ako pristupujú k environmentálnym a sociálnym problémom spojenými s výrobou ich oblečenia. Všetky značky majú zverejnené kontaktné údaje na seba, či už na svojich webových stránkach, alebo na sociálnych sieťach (Facebook, Instagram). V dnešnej dobe je taktiež pomerne jednoduché nájsť na sociálnych sieťach mnohé kampane, či petície, ktoré vyzývajú firmy k etickému zamestnávaniu, či k väčšiemu ohľadu na životné prostredie. Zákazník sa môže pridať k týmto kampaniam a zvýšiť tak tlak na módné značky.

Veľkým aj malým firmám záleží na tom, aký obraz majú medzi zákazníkmi a uvedomujú si, že aj ich prístup k týmto problémom ovplyvňuje nákupné rozhodnutia potenciálnych zákazníkov. Verejný tlak vyvíjaný zo strany zákazníkov alebo prípadný bojkot danej módnjej značky má veľký potenciál veci zmeniť. V 90. rokoch čelila veľkému problému jedna známa módna značka vyrábajúca športové oblečenie a obuv. Keď sa prevalilo, že pri výrobe produktov využíva detskú prácu a pracovníci pracujú v podmienkach pripomínajúcich otroctvo. Malo to za následok medzinárodný bojkot tejto značky a prudký prepád predaja. V reakcii na to sa predstavitelia firmy rozhodli investovať viac času, energie a financií do predchádzania podobných problémov a viac sa zamerať na etické zamestnávanie pracovníkov, a nielen na neustále znižovanie cien predávaných produktov. Toto je len jeden z príkladov, že tlak zo strany zákazníkov má zmysel a potenciál veci zmeniť.

56 Fashion Revolution (2021)

2.3 Diablov advokát

Pri otváraní týchto tém s mladými ľuďmi sa môže stať, že zaznejú z ich strany aj tieto otázky. K otázkam vám ponúkame aj možné stručné odpovede a inšpirácie na hlbšiu diskusiu.

<p>1. Ako ja sám/sama môžem zmeniť situáciu? To, že začnem nakupovať zodpovedne len ja sám/sama, nebude mať žiadny efekt.</p>	<p>Nie je pravda, že zmena individuálneho správania jedného človeka nemá žiadny zmysel. Stačí, aby jeden človek presvedčil k zmene a zodpovednejšiemu prístupu k nakupovaniu pár svojich kamarátov, tí zase presvedčia pár svojich kamarátov a nastáva akýsi efekt snehovej gule.</p> <p>Mohli by sme tiež hovoriť o tzv. efekte motýľích krídel, kedy aj malé zmeny na začiatku môžu viesť v veľkých zmenám v neskoršom priebehu.</p> <p>Módne značky sú citlivé na tlak zákazníkov, žiadna z nich nechce byť postavená do negatívneho svetla a v prípade, že sa spojí viac ľudí, tlak v podobe bojkotov, petícií, negatívnej publicity môže byť značný a viesť k požadovanej zmene.</p> <p>Vždy je dôležité začať od seba a vždy sa nájde ďalšia skupina ľudí s rovnakým zmyslaním a postojom, ktorých kroky spoločne vedú k požadovanému výsledku či zmene.</p>
<p>2. Oblečenie od značiek, ktoré sa správajú zodpovedne v environmentálnych aj sociálnych otázkach je drahšie ako od značiek, ktoré neinvestujú extra financie do týchto záležitostí. Nemôžem si drahšie oblečenie dovoliť.</p>	<p>Toto je v určitých prípadoch naozaj pravda. Udržateľné oblečenie, ktoré je vyrobené z trvácnejších materiálov je drahšie a je pochopiteľné, že nie všetci si môžu takéto oblečenie dovoliť. Môžeme sa tu však vrátiť k teórii, že ak si prerátame cenu za jedno nosenie daného odevu, zistíme, že pri viacnásobnom nosení oblečenia z kvalitného materiálu tá cena nie je až taká vysoká.</p> <p>Ako možné riešenie sa javí zriecť sa zbytočných nákupov extrémne lacného oblečenia, peniaze si dlhodobo šetriť a investovať do drahšieho a udržateľnejšieho kúska, ktorý nám vydrží dlhšie.</p>

<p>3. Čo je zlé na detskej práci, ak sa jedná o nejakú ľahkú, nie fyzicky náročnú prácu v textilnej fabrike? Nie je lepšie, keď deti pracujú, majú strechu nad hlavou a zabezpečené aspoň jedno jedlo denne, akoby mali byť na ulici odsúdené na žobranie alebo iné ponižujúce aktivity?</p>	<p>Toto je nesprávny spôsob uvažovania o probléme. Je samozrejmé, že nikto si nepraje, aby deti žobrali na ulici. To ale neznamená, že je pre ne lepšie pracovať v textilnom priemysle v neľudských podmienkach. Každé dieťa do určitého veku by malo chodiť do školy. Je očividné, že keď musí chodiť do práce, nenavštevuje školu. Otázka preto nestojí tak, či je lepšie, aby dieťa pracovalo alebo žobralo. Otázka stojí tak, či je lepšie, aby dieťa pracovalo alebo chodilo do školy. A v tom prípade je odpoveď jasná. Deti môžu pracovať len vtedy, keď to nekoliduje s ich právom na vzdelanie a zároveň len v podmienkach, ktoré neohrozujú ich ďalší fyzický a duševný vývoj. Deti sú často v odevnom priemysle zamestnané aj preto, že dospelí odmietajú pracovať za tak nízke mzdy a pracujú inde. Zavedenie spravodlivej a primeranej odmeny by tak šťastie prispelo aj k riešeniu problému detskej práce.</p>
<p>4. Ak veľa ľudí prestane nakupovať od určitej módnjej značky, môže to viesť k prepúšťaniu ľudí v krajinách ako je India, Čína, Bangladéš, Etiópia a podobne. Mnoho zamestnancov stratí prácu a skončia na ulici. Nie je pre nich lepšie mať aspoň nejaké zamestnanie, aj keď v zlých podmienkach, ako žiadne?</p>	<p>Pri tejto otázke ide o podobný problém ako pri detskej práci. Je nesprávne situáciu interpretovať tak, že človek má na výber len medzi nedôstojnou prácou a nezamestnanosťou. Každý pracovník má právo na prácu v dôstojných podmienkach, ktorá neohrozuje jeho fyzické a mentálne zdravie. Vytvorenie takýchto podmienok musí byť prioritou módnych značiek.</p>

3. PREVENČIA OBCHODOVANIA S ĽUĎMI

Nasledujúci súbor odporúčaných aktivít má slúžiť ako inšpirácia a pomôcka, ktorú je možné rozširovať o nové postupy a obohatiť skúsenosťami z praxe. Obsahuje aktivity mnohonásobne overené lektormi IOM pri práci s deťmi a mládežou, ako aj nové aktivity, ktorými sme sa inšpirovali v zahraničí.

Cieľom aktivít k téme prevencie obchodovania s ľuďmi je osvojiť si a posilniť sociálne zručnosti a preventívne informácie, ako aj rozoznať riziká súvisiace s pracovnou mobilitou. Cieľom aktivít k téme zodpovedného nakupovania je predstaviť túto problematiku, zásady zodpovedného nakupovania a motivovať cieľovú skupinu ku kritickému mysleniu v tejto oblasti. Pre dosiahnutie uvedených cieľov sú potrebné isté zásady a postupy, ktoré sú v prevencii všeobecné a v téme špecifické.

Preventisti by mali venovať pozornosť najmä tomu, ako pracovať s cieľovým interpretovaním aktivít s riadenou diskusiou a popritom vychádzať z didaktických, ako aj psychologických zásad optimálneho učenia. Keďže téma obchodovania s ľuďmi nie je ľahká, je potrebné vytvárať atmosféru, v ktorej by sa jednotlivci neobávali hovoriť o svojich postojoch, prežívaní a vnímaní čohokoľvek, čo ho v téme oslovilo, prípadne s čím má osobnú skúsenosť. Zároveň je dôležité podnietiť záujem jednotlivca, ako aj skupiny k tomu, aby mali chuť dozvedieť sa viac a vrátiť sa k diskutovanej problematike. V téme obchodovania s ľuďmi by lektor mal byť pripravený na rôzne širšie diskusie, ktoré obsahujú tému obchodovania s ľuďmi, ako je napr. téma migrácie, prevádzachstva, násilia, núteného užívania drog, vykorisťovania v dôsledku zadĺženia, ľudských práv a pod. V téme zodpovedného nakupovania sa môže taktiež medzi účastníkmi rozvinúť širšia diskusia o environmentálnych problémoch, konkrétnych módných značkách a aktuálnych trendoch, o domácom rozpočte a financiách a podobne.

INDIVIDUÁLNA PREVENČIA

Pri individuálnej prevencii je ťažisko na podávaní vhodných informácií prispôbených osobe i situácii, v ktorej sa nachádza. Takúto formu využijú najmä preventisti, ktorí sa v rámci svojej práce dostávajú do kontaktu s niektorou z ohrozených skupín obyvateľstva formou individuálnej konzultácie (napríklad pracovníci Centier pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie, niektorí pracovníci ÚPSVaR, výchovní poradcovia, terénni sociálni pracovníci, pracovníci nízkoprahov a pod.). Pri tomto type rozhovoru „tvárou v tvár“ je vhodné selektovať preventívne informácie tak, aby boli pre jednotlivca čo najviac praktické, zapamätateľné, štruktúrované – prehľadné. K tomu pomôže aj tlačový materiál vypracovaný pre túto tému: letáky, brožúry ako aj web stránky či mobilné aplikácie. Viac v kapitole 3.2. Tiež je vhodné využiť metódy motivačného rozhovoru zameraného na zmenu alebo úpravu postojov klienta tak, aby to viedlo k zníženiu rizík spojených s obchodovaním s ľuďmi.

SKUPINOVÁ PREVENČIA

Tento manuál je zameraný viac na skupinovú prevenciu. Praktické cvičenia, aktivity a hry sú zaujímavou a prijateľnou formou pre mladých, ktorí často uprednostňujú tento štýl „výučby“ pred mentorovaním. Aj v tejto téme je možné ponúknuť spomínanú príjemnejšiu formu tzv. metódu interaktívneho sociálneho učenia.

Aktivity prinášajú možnosť slobodného vyjadrenia sa, pocit voľnosti, nezáväznosti, právo na individuálny pohľad a dokonca aj zábavu, smiech, pohodu, napriek náročnosti témy. Okrem výhod sú tu aj nároky, ktoré sa viažu k príprave trénera a nevyhnutnosti pracovať so skupinovú dynamikou. Keďže ide o vážnu tému, nesmieme zabudnúť na citlivosť pri interpretácii a tiež na to, aby v skupine nebol nikto vystavený posmechu či intolerancii.

V prípravnej fáze samotného tréningu je pre lektora dôležité brať do úvahy nielen to, koľko času, aké

prostredie a pomôcky má k dispozícii, ale aj špecifická skupiny: počet účastníkov, ich vek, skúsenosti a vzdelanostnú úroveň. Podľa toho sa program aj samotné aktivity môžu meniť, variovať. Napríklad téma zodpovedného nakupovania môže byť zaradená priamo do programu tréningu, prípadne následne ako „follow up“ tréning, alebo úplne samostatne, ak majú účastníci zvládnuté základy problematiky obchodovania s ľuďmi.

Lektor, ktorý bude realizovať takéto aktivity, môže k programu tréningu pristupovať tvorivo aj v jeho priebehu, podľa aktuálnych potrieb členov skupiny. Dôležité však je, aby pri tom rešpektoval postupnosť jednotlivých fáz tréningu. Okrem toho je potrebné, aby účastníkom tréningu sprostredkoval primeranou formou základné teoretické pojmy a informácie týkajúce sa obchodovania s ľuďmi a témy zodpovedného nakupovania.

Pri práci s témou obchodovania s ľuďmi v prevencii sa lektorom IOM osvedčila forma interaktívneho učenia v menších skupinách s počtom do 25 účastníkov. Tento scenár nie je v školskom prostredí, kde je v triedach mnohokrát viac ako 25 žiakov, vždy dostupný. Preto, ak školenie môžu realizovať dvaja lektori pri počte účastníkov od 25 do 35, navrhujeme skupinu rozdeliť na dve menšie podskupiny, napríklad po úvodnom spoločnom bloku k téme alebo po zadelení aktivít do skupín.

Viac informácií o optimálnom počte účastníkov vyjadrujeme v praktickej časti manuálu pri konkrétnych aktivitách.

Pri veľkej skupine účastníkov (nad 35) volíme formu učenia akou je napr. beseda, prednáška, premietnutie filmu k téme a pod. Takáto forma sprostredkovania informácií o prevencii obchodovania s ľuďmi nie je ideálna. Je však dôležité, aby skupina získala podstatné, základné preventívne informácie s možnosťou klásť otázky a dostávať odpovede.

Cieľom preventívneho stretnutia v téme obchodovania s ľuďmi je naučiť cieľovú skupinu:

- rozpoznať nebezpečenstvo obchodovania s ľuďmi a osvojiť si preventívne informácie;
- ako sa správať v rizikových situáciách, ktoré môžu viesť k obchodovaniu s ľuďmi.

Čiastkové ciele preventívneho stretnutia v téme obchodovania s ľuďmi :

- **informačná analýza** – identifikácia oblastí, v ktorých je nevyhnutné mať informácie pre rozhodovanie sa na trhu práce, s cieľom predísť obchodovaniu s ľuďmi
- **komunikačný tréning** – osvojenie si zručností potrebných pre získanie nevyhnutných informácií o práci
- **prekonávanie kultúrneho stereotypu „neodmietania“**, osvojenie si autonómneho postoja k vlastnému rozhodovaniu a nezávislosti od spoločenských nátlakových mechanizmov
- rozvíjanie zručností pre **asertívne správanie**, spôsobilosti úspešne viesť komunikáciu s potenciálnym zamestnávateľom v situácii nevyváženej moci.

Cieľom preventívneho stretnutia v téme zodpovedného nakupovania je poskytnúť cieľovej skupine:

- informácie o výrobe a nákupe oblečenia a o súvisiacich problémoch;
- informácie o možnostiach jednotlivca nakupovať zodpovedne a prispieť k tým zlepšeniu environmentálnych a sociálnych problémov textilného priemyslu.

Čiastkové ciele preventívneho stretnutia v téme zodpovedného nakupovania:

- **informačná analýza** - vysvetlenie konceptu zodpovedného nakupovania oblečenia, priblíženie environmentálnych a sociálnych problémov textilného priemyslu
- **nácvik kritického myslenia** – osvojenie si zásad kritického myslenia pri nákupe nového oblečenia

ZHRNUTIE ZÁSAD SOCIÁLNEHO UČENIA:

- **interaktivita** (aktívne zahrnutie cieľovej skupiny do činnosti, kombinácia teoretických a praktických techník, pripravený scenár prevenčnej aktivity, dôležité otázky, posolstvá, ktoré majú zaznieť; aktivity, modelové situácie a pod.)
- **partnerstvo** (rešpekt k názorom členov skupiny, otvorenosť, porozumenie)
- **dôvera** (vytvoriť atmosféru bezpečia v skupine založenú na rovnosti, rešpektovaní sa, porozumení, otvorenosti a dôvernosti vo vnútri skupiny, uzatvorenosť navonok - nevynášanie)
- **posilnenie** (návčik sociálno-psychologických spôsobilostí, zvyšovanie sebavedomia, poskytnutie informácií, podpora, facilitácia)
- **flexibilita v súvislosti s meniacimi sa trendmi** (monitorovanie trendov a zmien v problematike a následná úprava a prispôbenie aktivít)
- **facilitácia lektora** (znalosť problematiky, vyjadrovanie záujmu k názorom iných, používanie adekvátneho jazyka, formulovanie otázok a odpovedanie na otázky, priebežné zhrnutie diskusie, vyjadrenie pochvaly za spoluprácu, vyhodnotenie a uzavretie diskusie)

TRÉNINGOVÉ FÁZY:

(1) „**prelomenie ľadu**“ – „**rozohrievačky**“, ktoré majú za cieľ vzájomné zoznámenie účastníkov, navodenie atmosféry komunikácie a dohodnutie pravidiel skupiny;

(2) **uvedenie si problému**, porozumenie, čo všetko obchodovanie s ľuďmi obnáša, ako k nemu dochádza a aké máva dôsledky a aké problémy môžu byť spojené s nakupovaním oblečenia. Až na základe poznania problému je vhodné začať s vytváraním

(3) **motivácie pre zmenu správania**, inými slovami umožniť účastníkom tréningu, aby si uvedomili, že aj ich sa problém obchodovania s ľuďmi môže potenciálne alebo reálne týkať a že má zmysel naučiť sa, ako sa mu brániť. Účastníci si tiež uvedomia, akým spôsobom môžu nakupovať zodpovednejšie a prispieť tak k zlepšeniu enviro-

3.1 Postup pri realizácii aktivít v skupinovej prevencii

Tento postup akceptuje metódy interaktívneho sociálneho učenia. Znamená to, že do jednotlivých aktivít sú nenásilne zapájaní všetci účastníci, ktorí sa v priebehu týchto aktivít navzájom učia zo svojich skúseností, poznatkov a názorov. Lektor tu nemá dominantné postavenie, vyjadruje tiež svoje názory, poznatky a uľahčuje priebeh diskusií. Dbá na to, aby boli dodržiavané dohodnuté pravidlá, aby mal každý možnosť vyjadriť svoj názor. Optimálne je, keď skupinu vedú dvaja lektori, ktorí sa navzájom dopĺňajú, podnecujú diskusiu, poskytujú informácie a umožňujú čo najširšiu výmenu názorov – sú skôr facilitátormi diskusie, povzbudzujú, aby sa všetky aktivity vykonávali čo najplynulejšie a diskusia a argumentácia bola čo najbohatšia.

Ideálny postup pri takomto skupinovom tréningu sleduje päť fáz, ktorých poradie by sa malo dodržať, aj keď lektor modifikuje program na základe zhodnotenia situácie, požiadaviek alebo skladby skupiny. Ide o postup interaktívneho učenia, kedy je cieľová skupina aktívne zapájaná do procesu „školenia“ a nie je len pasívnym poslucháčom, ako je to napr. pri prednáške.

mentálnych a sociálnych problémov textilného priemyslu. Keď účastníci poznajú problém a sú motivovaní, nastáva vhodná doba pre

(4) **osvojovanie si sociálnych zručností**, teda učenie sa nových foriem správania zameraných na prevenciu alebo zvládanie rizikových situácií, ktoré účastníkom potenciálne hrozia. Účastníci si tiež osvoja zásady zodpovedného nakupovania a kritického myslenia pri nákupe nového oblečenia. Záver tréningu by mal byť napokon venovaný

(5) **vyhodnoteniu a spätnej väzbe**, ktoré sú užitočné pre trénera, aby mohol svoju prácu skvalitňovať, ako aj vzájomnému **posilneniu a povzbudeniu** (medzi samotnými účastníkmi, ako aj od trénera), aby sa zvýšila pravdepodobnosť aktívneho uplatnenia všetkého naučeného v reálnych životných situáciách.

3.2 Mobilná aplikácia SAFE TRAVEL & WORK ABROAD (Bezpečné cestovanie a práca v zahraničí)

Mobilná aplikácia SAFE je inovatívnym nástrojom prevencie obchodovania s ľuďmi. Ponúka tipy, ako sa pripraviť na vycestovanie a užitočné kontakty spolu na jednom mieste, ako aj možnosť vziť sa do situácie potenciálnej obeť a ovplyvniť jej osud.

Aplikácia je zadarmo a je určená hlavne mladým ľuďom, ktorí uvažujú o ceste alebo práci v zahraničí a odborníkom, ktorí ju môžu využiť pri preventívnych aktivitách.

Aplikácia je dostupná v 11 jazykových verziách: slovenčina, čeština, poľština, maďarčina, angličtina, nemčina, francúzština, ruština, srbčina, ukrajinčina a rómčina.

Nevyžaduje registráciu, prístup ku kamere, telefónnemu zoznamu, GPS ani k žiadnemu inému ovládaču alebo databáze mobilného telefónu. Zaberá minimum pamäte a po stiahnutí do mobilného telefónu je plne funkčná aj bez pripojenia na internet alebo mobilnú sieť.

Jej webová verzia je dostupná na stránke www.safe.iom.sk.

Využitie aplikácie v rámci preventívnych aktivít

Mobilnú aplikáciu je možné využiť priamo v rámci aktivít s využitím mobilných telefónov/tabletov účastníkov alebo webovej verzie (napr. premietanie na stenu), prípadne ako referenciu na zdroj informácií po tréningu.

Cieľom preventívnych aktivít prostredníctvom aplikácie je odovzdať žiakom/mladým ľuďom:

- tipy na bezpečné vycestovanie,
- náležitosti dohody o sprostredkovaní práce či pracovnej zmluvy,
- práva a povinnosti pracovnej agentúry,
- užitočné kontakty,
- poukázať na znaky obchodovania s ľuďmi a jeho realnosť na Slovensku.

Pri práci s aplikáciou v skupine študentov za účelom primárnej prevencie odporúčame, aby lektor poznal príbehy z aplikácie a mal prehľad o znakoch obchodovania s ľuďmi, ktoré sa v príbehoch vyskytujú. Lektor môže podporiť aktivitu preventívnymi informáciami v téme, ako aj poukázať na kontakty.

APLIKÁCIA JE ROZDELENÁ DO 9 ČASTÍ:

Hra zachytáva 4 príbehy mladých ľudí (dve ženy a dvaja muži), ktorí sa rozhodli vycestovať zo Slovenska. V každom príbehu je hráč postavený do roly hlavného hrdinu, rozhoduje zaňho a ovplyvňuje vývoj príbehu.

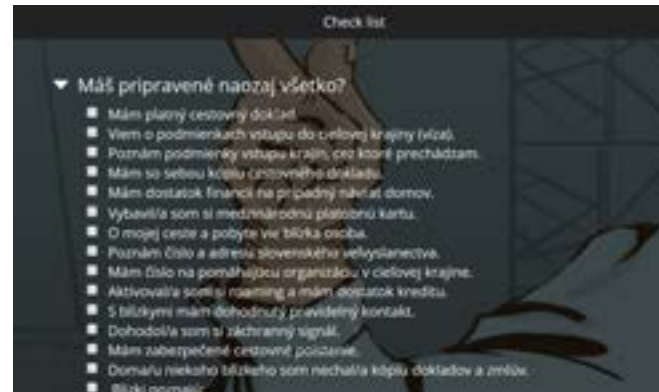

Obchodovanie s ľuďmi obsahuje základné informácie o tomto trestnom čine.

V častiach **Príprava na cestu** a **Checklist** sú zosumarizované rady a tipy, ako sa pripraviť na cestu do zahraničia a na čo nezabudnúť. **Počas pobytu**, **Pomoc v núdzi** a **Užitočné kontakty** obsahujú informácie, v akých situáciách treba spozornieť a čo robiť v prípade ohrozenia. V sekcii Užitočné kontakty, časti Veľká Británia sú uvedené užitočné informácie o dopadoch vystúpenia Spojeného

Zobrazené situácie poukazujú na znaky obchodovania s ľuďmi a napomáhajú mladým ľuďom zamyslieť sa nad následkami svojho konania.

ného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska z Európskej únie na prácu v krajine. Po odchode krajiny z EÚ je potrebné na akúkoľvek prácu získanie pracovných víz, a to za splnenia určitých podmienok. Táto časť teda užívateľom v skratke vysvetlí, aké sú potrebné postupy v prípade, že majú záujem legálne pracovať vo Veľkej Británii.

Zvyšné dve časti obsahujú informácie o mobilnej aplikácii a jej autoroch.

Odporúčame, aby si každý účastník/študent stiahol mobilnú aplikáciu do svojho smartfónu a individuálne podľa svojich potrieb sa k nej mohol vrátiť a využiť ju. V kapitole Aktivity nájdete dva tipy na aktivity na využitie aplikácie v prevenčnej praxi. Ďalšie možnosti použitia aplikácie v prevencii závisia len od tvorivosti lektora a prípadného zapojenia študentov.

4. AKTIVITY

Manuál ďalej prináša popis konkrétnych aktivít pre každú z piatich fáz. Vybrané aktivity sú odporúčaniami a pomôckou, nie doslovným návodom na vedenie tréningu zameraného na prevenciu obchodovania s ľuďmi.

Navrhované aktivity majú jednotné členenie:

- Názov aktivity
- Druh techniky
- Cieľ
- Veková skupina
- Pomôcky
- Trvanie aktivity
- Počet účastníkov
- Postup
- Očakávané výsledky
- Alternatívy (ak sú)

4.1 Úvod a rozohriatie

ZOZNÁMENIE SA

Začiatok tréningu je veľmi dôležitý, otvára možnosti na komunikáciu, vytvára prvý dojem, vypovedá o tom, ako bude tréning prebiehať a ako sa v ňom budú účastníci cítiť. Hneď v úvode máme šancu získať si účastníkov, aktérov tréningu, preto by sme prvú, úvodnú fázu nemali podceňovať či vynechať.

Prvá fáza trvá cca do 30 minút, v závislosti od veľkosti skupiny a predpokladaného trvania tréningu. V ideálnom prípade vtiahne hneď do témy obchodovanie s ľuďmi, slúži ako úvodná myšlienka.

PRAVIDLÁ

Pokiaľ pracujeme so skupinou viac ako hodinu, je tiež dôležité dohodnúť sa na pravidlách. Je žiaduce, aby si pravidlá navrhli účastníci tréningu sami, tréner doplní pravidlá v súvislosti s pocitom bezpečia pre všetkých účastníkov a taktiež doplní časovú os, resp. program ktorým sa bude skupina riadiť.

V tejto fáze vám ponúkame niekoľko osvedčených úvodných aktivít a rozohrieváčiek.

ÚVODNÉ AKTIVITY - ZOZNAM:

- Aromatický Aleš
- Mince
- Kúty miestností
- Pravidlá a očakávania
- Jablňo očakávaní
- Mapy
- Bingo chlievikov

ROZOHRIEVACIE AKTIVITY – ICE BREAKERS (PRELOMENIE ĽADU) – ZOZNAM:

- Tí čo, tí ktorí majú, tí ktorí sú, ...
- Ruky, nohy
- Hviezda dôvery
- Ložiská
- Roztlieskavačka

Aktivitu zameranú na zmapovanie očakávaní účastníkov zaradujeme v tréningu, ktorý trvá viac ako 2 hodiny.

ÚVODNÉ AKTIVITY

- Aromatický Aleš
- Mince
- Kúty miestností
- Pravidlá a očakávania
- Jablň očakávaní
- Mapy
- Bingo chlievikov

AROMATICKÝ ALEŠ

(upravila L. Lukšíková)

Druh techniky:	zoznamovacia, uvoľňovacia
Ciel:	Hra je zameraná na nácvik a zapamätanie si mien členov/členiek skupiny zábavným spôsobom. Cieľom je vytvoriť nekonvenčnú, uvoľnenú, veselú, dynamickú atmosféru, znížiť napätie v skupine.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	dostatok priestoru, stoličky
Trvanie aktivity:	15 – 20 min.
Počet účastníkov:	do 20
Postup:	Všetci účastníci hry sedia v kruhu, jeden povie svoje meno tak, že na začiatok pridá prídavné meno, ktoré sa začína na rovnaké písmeno ako jeho krstné meno, napr. <i>Inteligentný Ivan</i> , <i>Atómový Adam</i> , <i>Lúbezná Ľubica</i> , <i>Lenivá Lýdia</i> a pod., pokračuje sa tak, že sused zopakuje meno predchádzajúceho a pridá svoje, ďalší zopakuje dve mená a pridá svoje, tak sa pokračuje až do posledného hráča.
Očakávané výsledky:	Veľmi dobrý spôsob, ako si jednoducho, zábavne a dostatočne trvalo zapamätať mená členov a členiek skupiny.
Poznámka:	Niektorí účastníci môžu mať problém so zapamätávaním si mien, pomáhame im, aby sa predišlo napätiu, resp. pocitom neúspechu.

MINCE

(podľa Člověk v tísni, upravila J. Hrivnáková)

Druh techniky:	zoznamovacia, uvoľňovacia
Ciel:	Málo formálny spôsob zoznámenia sa, poskytnutie základných informácií o svojich vedomostiach v téme obchodovania s ľuďmi lektorovi. Aktivita prináša minimálne riziko zlyhania pred skupinou. Každý účastník školenia prostredníctvom tejto aktivity dostane slovo.
Veková skupina:	neobmedzená
Pomôcky:	vrecko s mincami z rôznych krajín a období
Trvanie aktivity:	20 minút
Počet účastníkov:	do 25
Postup:	Účastníci tréningu sedia v miestnosti na stoličkách v kruhu. Bez toho, aby sa pozerali, si z mešca vyberú každý jednu mincu. V tichosti si ju prezrú (akej meny je minca, čo je na nej vyrazené, v akom roku bola vydaná a pod.) a zapamätajú si svoju prvú asociáciu, ktorá sa im v súvislosti s mincou vybavila. Účastníci sa postupne v kruhu nahlas predstavujú krstným menom, ale aj prostredníctvom svojej asociácie k minci.
Alternatíva:	Aktivitu je možné variovať použitím napríklad kariet, pohľadníc či série obrázkov. Zadanie otázky sa môže meniť podľa špecifického zámeru školenia.
Očakávané výsledky:	Účastníci sa pomocou mincí základne spoznajú. Lektor získa prehľad o skupine a ich kontakte s témou obchodovania s ľuďmi.
Poznámky:	Lektor usmerňuje skupinu v tom, aby sa držala zadania a vyhľadala sa zdĺhavému komentáru jednotlivca.

KÚTY MIESTNOSTI

(upravili G. Bianchi, I. Lukšík)

Druh techniky:	uvoľňovacia, poznávanie sa navzájom
Ciel:	Uvoľnenie účastníkov skupiny. Zaktivizovanie pre ďalšie cvičenia, všetci sa rozhovoria.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	dostatok priestoru
Trvanie aktivity:	cca 15 - 20 minút
Počet účastníkov:	20 – 30
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> Opíšte existujúce kúty v miestnosti: každý kút predstavuje jedno ročné obdobie. Účastníci sú vyzvaní, aby išli do toho kúta, ktoré ročné obdobie majú najradšej. Vyzvite účastníkov, aby sa porozprávali s tými, s ktorými sa stretli vo svojom kúte o tom, čo ich spája. Nechajte na to 5 – 7 minút. Potom za každý kút referuje jeden hovorca pre celú skupinu o tom, čo si účastníci v kúte uvedomili ako spoločné. Pokračujte ďalšími deleniami, napr. podľa kritérií: <i>tí, ktorí nemajú súrodencov, majú 1 súrodenca, majú 2 súrodencov, majú 3 a viac súrodencov alebo: tí, ktorí nehovoria žiadnym cudzím jazykom, hovoria jedným cudzím jazykom, dvoma cudzími jazykmi, tromi a viac cudzími jazykmi.</i> Vymyslíte si ľubovoľné kritériá delenia, ktoré sú vhodné pre konkrétnu skupinu. Dbajte na to, aby všetky diskusie smerovali najmä k tomu, „PREČO sme sa ocitli v spoločnom kúte“, a nie iba „aké to je byť v tomto kúte“.
Alternatíva:	Účastníci sa môžu do kútov rozdeliť podľa rôznych sociálnych prostredí, v ktorých sa napr. cítia dobre: kaviareň, stanica, obchodný dom, rodinný dom a pod.
Očakávané výsledky:	Orientovanie na hľadanie spojitostí medzi ľuďmi, na rozdiel od kultúrne prevažujúcej tendencie hľadať odlišnosti.

PRAVIDLÁ A OČAKÁVANIA

(zdroj neznámy, upravila J. Hrivnáková)

Druh techniky:	úvodná
Ciel:	Vytvoriť si pravidlá fungovania skupiny, ktoré budú môcť rešpektovať všetky účastníčky a účastníci počas spoločných stretnutí.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	flipchart, veľký papier, maliarska lepiaca páska na stenu
Trvanie aktivity:	15 minút
Počet účastníkov:	optimálne 20, maximálne 25
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lektor zdôvodní potrebu pravidiel pre fungovanie skupiny: uľahčenie komunikácie aj priebehu tréningu. 2. Účastníci a účastníčky navrhujú pravidlá, hľadajú skupinový súhlas s jednotlivými návrhmi. Medzi osvedčené pravidlá patrí: <i>možnosť nezapojiť sa</i> do aktivity, ktorá by bola niekomu nepríjemná, <i>dôvernosť</i> - dôverné veci, ktoré odznejú v skupine, sa z nej <i>nevynášajú</i>, dohoda o <i>spôsobe oslovovania sa</i> (prípadne aj otázka tykania a vykánia) a dohoda o <i>prestávkach</i>. 3. Spísanie pravidiel na veľký papier, ktorý sa nalepí na stenu. 4. V prípade nefungovania je možné sa k pravidlám vracieť a spoločným konsenzom ich meniť.
Alternatíva:	Podobne na veľký papier lektor spíše verejne vyjadrené očakávania členov skupiny. Lektor ich nekomentuje, iba v prípade potreby vyjasňuje ich znenie a význam. Očakávania taktiež visia po celú dobu tréningu na stene a je možné zo strany členov skupiny k nim pripisovať nové. Na záver školenia je potrebné, aby sa k nim lektor vrátil a spolu so skupinou zhodnotil ich naplnenie alebo nenaplnenie.
Očakávané výsledky:	Vytvorenie predpokladov pre atmosféru dôvery a bezpečia.

JABLOŇ OČAKÁVANÍ

(podľa I. Hupková, B. Kuchárová, upravila J. Hrivnáková, B. Hurtišová)

Druh techniky:	zber informácií, spätná väzba
Ciel:	Cieľom je dozvedieť sa očakávania účastníkov, oblasti ich záujmu, konkrétne otázky, na ktoré čakajú odpoveď na tréningu, pojmy, ktoré sú im nejasné.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	flipchart s nakresleným stromom, páska, písacie potreby, farebné post-it lístky alebo papieriky v tvare ovocia a lepidlo
Trvanie aktivity:	10 minút
Počet účastníkov:	20 - 25
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lektor na flipchart nakreslí strom. Každý z účastníkov dostane post-it papieriky v počte 2 až 3 kusy. 2. Lektor vyzve účastníkov aby na papieriky napísali svoje očakávania, prípadne slová, ktorým nerozumejú, oblasti z témy, ktoré ich zaujímajú a chceli by o nich vedieť viac. Lektor zdôrazní, že účastníci môžu na papier napísať čokoľvek a nič sa nebude pokladať za chybu. 3. Účastníci prichádzajú k flipchartu a lepia svoje očakávania po jednom, takisto ich okomentujú, aby boli zrozumiteľné pre všetkých účastníkov. 4. Podľa očakávaní, ktoré sú už na strome, si lektor priebežne mapuje oblasti tréningu, ktoré mu dané pojmy pokrývajú. Keď všetci účastníci zavesia svoje očakávanie na strom, lektor zhrnie očakávania a vyvesí ich na viditeľné miesto tak, aby sa k nim vedel opätovne vracieť. <p>V priebehu stretnutia by mal lektor odpovedať na všetky otázky účastníkov, ktoré sú na strome. V prípade, že odpoveď nie je jasná, alebo ju lektor nevie zodpovedať, pomenuje to a dohodne sa s účastníkmi na ďalšom postupe.</p> <ol style="list-style-type: none"> 5. V závere tréningu lektor opäť zverejní „strom očakávaní“, účastníci poskytnú spätnú väzbu, lektor sa vyjadrí k otázkam, ktoré s účastníkmi nestihol detailne prebrať, prípadne aktivita môže pokračovať aj tým smerom, že účastníci si „odtrhnú plod“, vezmú si svoje očakávanie so sebou z tréningu. Týmto docielime upevnenie vedomostí z tréningu.
Očakávané výsledky:	Zmapovať s akými otázkami prišli účastníci na tréning a v čo najvyššej miere im ich zodpovedať.

MAPA

(podľa PDCS upravila J. Hrivnáková)

Druh techniky:	uvoľňovacia, poznávanie sa navzájom
Ciel:	Uvoľnenie účastníkov skupiny a zaktivizovanie pre tému obchodovania s ľuďmi.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	dostatok priestoru
Trvanie aktivity:	asi 20 minút
Počet účastníkov:	20 – 25
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lektor vyzve účastníkov, aby si predstavili, že školiaci priestor je jedna obrovská mapa celého sveta. Vysvetlí, kde je na mape sever, juh, východ a západ. 2. Lektor dá pokyn, aby sa účastníci premiestnili do Afriky, do Severnej Ameriky, do Európy a pod. 3. Ďalšou inštrukciou je, nech sa postavia tam, kde by chceli ísť na dovolenku - účastníci okomentujú voľbu. 4. Ďalšou inštrukciou je, nech sa postavia tam, kde: sa podľa nich najlepšie a najľahšie zarába Slovákovi, je výhodný sociálny systém, je demokracia, ženy majú menšie práva ako muži, by chceli žiť a pod.
Očakávané výsledky:	Slovensko nie je jediné na svete, ľudia migrujú, je dobre uvedomiť si širšiu perspektívu a to, ako ovplyvní mňa, keď niekde odídem a ako ja ovplyvním iných.

BINGO CHLIEVIKOV

(podľa PDCS upravila J. Hrivnáková)

Druh techniky:	uvoľňovacia, poznávanie sa navzájom
Ciel:	Uvoľnenie účastníkov skupiny. Zaktivizovanie pre tému obchodovanie s ľuďmi.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	dostatok priestoru, vytlačená tabuľka so 16 charakteristikami (príloha na s. 99), prípadne podložka pod papier, pero
Trvanie aktivity:	cca. 15 minút
Počet účastníkov:	20, maximálne 25
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lektor rozdá tabuľku so 16 charakteristikami. 2. Lektor dá pokyn, aby sa účastníci s tabuľkou prechádzali po priestore a hľadali aspoň jedného z účastníkov, ktorý im potvrdí svojim podpisom, že uvedený jeden chlievik je o ňom. 3. Každý sa musí snažiť o najširší záber podpisov, nepýtať sa jedného účastníka viac ako 2 otázky. 4. Ten, kto má v každom chlieviku aspoň jeden podpis a zakričí „BINGO CHLIEVIK“, vyhráva. Tým sa hra končí.
Očakávané výsledky:	Stretnutie rôznych „ľudí“ v účastníkoch, spoznanie sa, humor, priestor na prezentovanie jednotlivých odpovedí a krátka diskusia otvorí možnosť k rozprave o téme obchodovania s ľuďmi.

Ukážka aktivity:

Už jedol japonské jedlo	Má niekoho z rodiny, kto býva dlhodobo mimo SR	Robí niečo ako „dobrovoľník“	Cestoval vlakom do Prahy
-------------------------	--	------------------------------	--------------------------

ROZOHRIEVACIE AKTIVITY

- Tí čo, tí ktorí majú, tí ktorí sú, ...
- Ruky, nohy
- Hviezda dôvery
- Ložiská
- Roztlieskavačka

TÍ ČO, TÍ KTORÍ MAJÚ, TÍ KTORÍ SÚ,...

(zdroj neznámy)

Druh techniky:	pohybová, uvoľňovacia
Ciel:	Získanie energie, vytvorenie dynamickej atmosféry, uvoľnenie.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	dostatok otvoreného priestoru
Trvanie aktivity:	5 minút
Počet účastníkov:	20
Postup:	Účastníci stoja v kruhu spolu s lektorom. Začína lektor alebo jeden z účastníkov zadaním inštrukcie: „Tí, ktorí ... robia ...“ pričom ju doplní o nejakú vlastnosť a činnosť (napr. tí, ktorí majú 16 rokov dvakrát poskočia, tí, ktorí majú na sebe niečo červené šúchajú nohami). Hra končí, keď sa pri zadávaní inštrukcie vystriedajú všetci účastníci.
Očakávané výsledky:	Účastníci budú mať viac energie na prácu, navodenie lepšej atmosféry, schopnosť sústrediť sa.

RUKY, NOHY

(zdroj neznámy)

Druh techniky:	pohybová, uvoľňovacia
Ciel:	Získanie energie, vytvorenie spolupráce a dynamickej atmosféry.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	dostatok otvoreného priestoru
Trvanie aktivity:	5 minút
Počet účastníkov:	20 - 25
Postup:	Lektor rozdelí účastníkov do viacerých skupín o rovnakom počte a pokračuje zadaním inštrukcie: „Na zemi je ... rúk a ... nôh“ pričom ju dopĺňa o ich počet (napr. účastníci sú v skupine 4 ale na zemi majú byť len 3 ruky a 4 nohy). Úlohou účastníkov je nájsť spôsob ako inštrukciu v skupine splniť a udržať pri tom rovnováhu.
Očakávané výsledky:	Účastníci budú mať viac energie na prácu, navodenie lepšej atmosféry, schopnosť sústrediť sa, budovanie dôvery, spolupráce.
Poznámky:	Účastníci v skupine si môžu pomáhať a navzájom sa podporovať

HVIEZDA DÔVERY

(zdroj neznámy)

Druh techniky:	pohybová, uvoľňovacia
Ciel:	Získanie energie, vytvorenie spolupráce a dynamickej atmosféry.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	dostatok otvoreného priestoru
Trvanie aktivity:	5 - 10 minút
Počet účastníkov:	20
Postup:	Účastníci spolu s lektorom stoja v kruhu a držia sa za ruky. Rozpočítajú sa na jednotky a dvojky. Začínajú jednotky tak, že spravia drep, postaví sa, a potom sa jednotky naklonia dopredu a dvojky dozadu, pričom v udržaní rovnováhy im pomáha držanie sa za ruky, vrátia sa do začiatkovej polohy. Pokračuje sa tým, že dvojky spravia drep, postaví sa a nasleduje nakláňanie tak, že jednotky sa naklonia dozadu a dvojky dopredu. Tento postup sa opakuje a postupne sa zrýchľuje.
Očakávané výsledky:	Účastníci budú mať viac energie na prácu, navodenie lepšej atmosféry, schopnosť sústrediť sa, budovanie dôvery, spolupráce.

LOŽISKÁ

(zdroj neznámy)

Druh techniky:	pohybová, uvoľňovacia
Ciel:	Získanie energie, znížiť akékoľvek napätie v skupine, vytvoriť dynamic- kú atmosféru.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	stoličky podľa počtu účastníkov
Trvanie aktivity:	5 minút
Počet účastníkov:	20 - 25
Postup:	Účastníci sedia v kruhu na stoličkách, ktoré sú umiestnené tesne jedna vedľa druhej. Lektor alebo jeden z účastníkov stojí v strede, zvolí smer, do ktorého sa budú účastníci posúvať a snaží sa sadnúť si na voľnú stoličku. Účastníci, ktorí sedia sa mu v tom snažia zabrániť rýchlym presadáním si z jednej stoličky na druhú. Pri presadaní sa účastníci posúvajú po jednej stoličke za radom, nemôžu vstávať, môžu sa len presúvať na najbližšie stoličky vpravo alebo vľavo, podľa vopred zvoleného smeru. Keď sa účastníkovi, ktorý stojí v strede podarí sadnúť, do stredu ide niekto iný a postup sa opakuje.
Očakávané výsledky:	Účastníci budú mať viac energie na prácu, navodenie lepšej atmosféry, schopnosť sústrediť sa, budovanie dôvery, spolupráce.
Alternatíva:	Hru môžeme urobiť zaujímavejšou, keď necháme prázdne 2 alebo aj 3 stoličky, aby "kruh" musel viac "makat".

ROZTLIESKAVAČKA

(zdroj neznámy)

Druh techniky:	pohybová, uvoľňovacia
Ciel:	Získanie energie a ďalšieho dychu pre tému, uvoľniť sa.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	žiadne
Trvanie aktivity:	5 minút
Počet účastníkov:	20 - 25
Postup:	Účastníci stoja v kruhu spolu s lektorom. Lektor zadá smer, v ktorom každý z účastníkov raz tleskne. Účastníci tleskajú jeden po druhom a v prípade, že niekto z účastníkov tleskne dvakrát, smer aktivity sa zmení. Účastníci musia dať pozor na moment, kedy sa smer zmení. V prípade, že niekto nesprávne zareaguje, z hry vypadáva. Rýchlosť tleskania sa časom zrýchľuje.
Očakávané výsledky:	Účastníci budú mať viac energie na prácu, navodenie lepšej atmosféry, schopnosť sústrediť sa, budovanie dôvery, spolupráce.

4.2 Uvedomenie si problematiky

Druhá fáza tréningu účastníkov prenesie rovno do témy „obchodovanie s ľuďmi“ (ďalej OsĽ) a má za cieľ ozrejmiť, čo obchodovanie s ľuďmi je, priblížiť definíciu OsĽ, a tak pomôcť pochopiť o aký globálny, celospoločenský problém ide. Takisto si účastníci uvedomia, ako doteraz vnímali túto problematiku cez médiá a iné formy prezentácie a ako jej osobne rozumejú. Dve navrhované aktivity z témy zodpovedného nakupovania sú zamerané na predstavenie problémov textilného priemyslu a na zoznámenie sa účastníkov s touto problematikou.

Po úvodných aktivitách, ktoré prelomili ľady a bariéry, vytvorili atmosféru pohody a príjemnej spolupráce, môžeme otvoriť druhú fázu tréningu.

AKTIVITY

- Obchod s ľuďmi – brainstorming
- Kartičky
- Film „Mne sa to stať nemôže“ a „0800 800 818“
- Kvíz
- Bežné predsudky o obchodovaní s ľuďmi
- Kvíz – Zaujímavé fakty o móde
- Slovník zodpovedného zákazníka

OBCHOD S ĽUĎMI

(aktivita IOM, upravila J. Hrivnáková)

Druh techniky:	brainstorming
Cieľ:	Spoločne zdefinovať obchodovanie s ľuďmi čo najpresnejšie k definícii podľa Palermského protokolu. Pomôcť premýšľať o hlavných príčinách obchodovania s ľuďmi.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	flipchart papier, hrubé fixky rozličných farieb
Trvanie aktivity:	20 minút
Počet účastníkov:	podľa aktuálnej skupiny, neobmedzený
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lektor na začiatku aktivity položí otázku: Aké predstavy, myšlienky, pocity, slová sa Vám osobne spájajú s termínom „Obchodovanie s ľuďmi“? Vyzve účastníkov, aby neprehodnocovali to, čo chcú nahlas povedať a takisto ich poprosí, aby diktovali jednotlivé výrazy, slová a nehovorili celé vety. Lektor odpovede zapisuje na flipchart, kým sa papier nezapíše celý. 2. Lektor spolu s účastníkmi zosumarizuje nadiktované slová, výsledky brainstormingu, môže diskusiu viesť pomocou otázok typu: Keď sa pozriete na slová na papieri, vidíte nejakú súvislosť? Ktoré pojmy patria do jednej oblasti? Ako by sme tú oblasť mohli pomenovať? 3. Lektor podľa zosumarizovaného brainstormingu zhrnie a predstaví definíciu obchodovania s ľuďmi podľa Palermského protokolu. Vysvetlí v krátkosti podstatu definície.
Očakávané výsledky:	Účastníci získajú prvé informácie o definícii obchodovania s ľuďmi. Čiastkovo budú vedieť pomenovať, čo sa nachádza v definícii. Budú vedieť rozlišovať v tom, čo je obchodovanie a čo je dobrovoľná migrácia za prácou.

KARTIČKY

(aktivita IOM, upravila J. Hrivnáková)

Druh techniky:	náučná
Ciel:	Definovať obchodovanie s ľuďmi čo najpresnejšie k definícii podľa Palermského protokolu. Osvojiť si definíciu.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	kartičky s pojmami k definícii (príloha na s. 100)
Trvanie aktivity:	10 až 15 minút
Počet účastníkov:	do 25, podľa počtu kartičiek
Postup:	<p>Tréner rozdá kartičky s kľúčovými slovami ohľadom definície (pozri na záver aktivity). Na tabuľu, flipchart si napíše 3 kategórie: KONANIE, PROSTRIEDKY, ÚČEL, ku ktorým sa všetky pojmy z kartičiek budú viazať. Účastníci si vytiahnu každý jednu kartičku. Buď pojem diktujú, lektor pojmy zapisuje alebo prichádzajú po jednom k tabuli – flipchartu a zapisujú pojmy samostatne do uvedených kategórií. Vlastnými slovami opíšu čo pre nich jednotlivý pojem predstavuje.</p> <p>V závere tréner diskutuje o pojmoch definície s účastníkmi, prípadne upraví, pokiaľ pojmy nezapísali správne. Zhrnie ešte raz definíciu podľa Palermského protokolu.</p>
Očakávané výsledky:	Účastníci si osvoja definíciu obchodovania s ľuďmi. Budú vedieť rozlišovať medzi konaním, prostriedkami a účelom. Budú schopní jednotlivé kľúčové slová z definície pomenovať, a tak rozlišovať medzi obchodovaním a dobrovoľnou migráciou za prácou.
Pojmy z definície vhodné na kartičky:	VERBOVANIE, NÁBOR, PREPRAVA, TRANSFER, PRÍJEM, PRECHOVÁVANIE, LOŽ, DONUCOVANIE, POUŽITIE NÁSILIA, ZNEUŽITIE AUTORITY, ZNEVÝHODNENÉ POSTAVENIE, NEDOBROVOĽNÁ PRÁCA, OTROCTVO, DLH, NÚTENÁ PRÁCA, PODVOD, ÚNOS, VYKORISŤOVANIE, NÚTENÝ SEX BIZNIS, PREDAJ ORGÁNOV, LEŠŤ...

Ukážka aktivity:

VERBOVANIE	NÁBOR	PREPRAVA	TRANSFER
------------	-------	----------	----------

FILM (Mne sa to stať nemôže; 0800 800 818)

(aktivita IOM, upravili J. Hrivnáková a T. Varga)

Druh techniky:	film ako nástroj k pochopeniu témy obchod s ľuďmi
Ciel:	Vzbudenie záujmu pre túto tému cez príťažlivú formu, akou je film, vytvorenie priestoru pre spracovanie dojmov z filmu, ako aj diskusiu.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	film, data projektor, DVD, prístup na internet, premietacie plátno
Trvanie aktivity:	30 - 40 minút
Počet účastníkov:	podľa aktuálnej skupiny, neobmedzený
Postup:	Lektor po stručnom úvode k filmu premietne film účastníkom. Po skončení filmu následne môže začať s aktivitou „Obchod s ľuďmi“ – brainstorming alebo viesť samostatný rozbor filmu.
Alternatíva:	Film Mne sa to stať nemôže, ako aj 0800 800 818 je možné použiť ako nástroj na prácu s príbehom. Tréner môže tak isto vybrať len jednotlivé pasáže z filmu, ktoré v tomto prípade podpora rozbor definície obchodovania s ľuďmi.
Očakávané výsledky:	Akékoľvek emócie, ktoré môže jeden aj druhý film vyvolať sú motivačným prvkom, ktoré napomôžu k uvedomeniu si a zvnútorneniu témy obchodovania s ľuďmi u účastníkov.
Poznámka:	S filmom sa dá pracovať v rozličných fázach tréningu, podľa toho, na akú časť sa zameriame, napr. okrem definície obsahuje preventívne informácie, ktoré sú takto lepšie zapamätateľné či kazuistiky, ktoré sa dajú jednotlivito rozoberať a pod.

KVÍZ

(podľa ASTRA, upravila B. Hurtišová)

Druh techniky:	náučná
Ciel:	Odovzdať účastníkom základné informácie o obchodovaní s ľuďmi a zistiť, koľko poznatkov o obchodovaní s ľuďmi účastníci majú/si odnášajú (lektor tak získa lepší prehľad a vie, na ktoré oblasti sa zamerať).
Veková skupina:	od 14 rokov neobmedzene
Pomôcky:	vytlačená príloha Kvíz (s. 103 – 104) podľa počtu účastníkov, perá
Trvanie aktivity:	10 - 15 minút
Počet účastníkov:	optimálne 20 - 25
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> Lektor rozdá účastníkom kvíz, pričom ich upozorní, že kvíz nebude zbierať a bodovať, ale účastníci si ho skontrolujú sami. Lektor zvýrazní fakt, že kvíz nie je skúška, ale len nástroj na odovzdanie informácií a úlohou účastníkov je tipnúť si správnu odpoveď. V prípade potreby lektor chodí medzi účastníkmi a vysvetlí pojem/ otázku, ktorej účastníci nerozumejú. Lektor s účastníkmi prejde otázky v kvíze a diskutuje s nimi o správnych možnostiach. Účastníci si skontrolujú správnosť odpovedí, pričom na papier nemusia písať ich výsledné skóre. Správne odpovede: 1 – a, 2 – b, 3 – a, 4 – c, 5 – c, 6 – b, 7 – a, 8 – b + c, 9 – b, 10 – b, 11 – c Lektor sa spýta účastníkov či bol kvíz ťažký, ako si viedli, čo bolo ľahké a ktoré otázky im robili najväčší problém. Účastníci sa môžu lektora pýtať otázky v prípade akýchkoľvek nejasností.
Očakávané výsledky:	Účastníci získajú nové vedomosti o problematike obchodovania s ľuďmi.
Alternatíva:	Lektor nečaká, kým účastníci odpovedajú na všetky otázky, ale každú otázku prečíta nahlas, pričom nechá účastníkom čas na ňu odpovedať a následne sa ich pýta na názor a správnu odpoveď. Každý účastník má právo vyjadriť svoj názor alebo povedať, že odpovedať nechce. Takto lektor postupuje pri každej otázke z kvízu.

Ukážka aktivity:

- Kto sa môže stať obeťou obchodovania s ľuďmi?
 - Iba negramotní ľudia z chudobných pomerov.
 - Iba hlúpi a zraniteľní ľudia.
 - Obeťou sa môže stať hocikto, vrátane mňa.

- Chceš ísť na dovolenku do Talianska. Tvoj spolužiak Ti povie, že by tiež išiel a vedel by aj o práci v bare jeho kamaráta. Ponúkne Ti, že by ste mohli ísť spolu a pracou v bare si zarobiť na výlety po Taliansku. Ponúkaný zárobok znie dobre. Čo urobíš?
 - To je super! Privyrobím si a budem aj na dovolenke.
 - Možno by som sa nad tým mal lepšie zamyslieť, hoci je to veľmi lákavá ponuka. Ešte sa o tom porozprávam s rodičmi, kamarátmi a inými ľuďmi, ktorým dôverujem, a potom uvidím.
 - S rodičmi/blízkou osobou sa o ponuke porozprávam, ale keď budú proti, pôjdem aj bez ich dovoľenia. Je to dobrá ponuka, ktorú predsa treba využiť.

BEŽNÉ PREDISUDKY O OBCHODOVANÍ S ĽUDMI

(upravila B. Hurtišová)

Druh techniky:	rozpoznanie pravdivých tvrdení a mýtov
Ciel:	Vyvrátiť účastníkom najčastejšie mýty o obchodovaní s ľuďmi.
Veková skupina:	od 14 rokov neobmedzene
Pomôcky:	vytlačená príloha k aktivite (s. 101 - 102)
Trvanie aktivity:	10 - 15 minút
Počet účastníkov:	optimálne 20 - 25
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lektor rozdelí účastníkov do viacerých skupín a do každej skupiny dá jeden, prípadne viac mýtov, v závislosti od počtu vytvorených skupín. 2. Lektor vyzve účastníkov, aby v skupinách diskutovali a rozhodli sa, či je dané tvrdenie pravda alebo mýtus a svoje tvrdenie vedeli zdôvodniť. 3. Lektor vyzve jednotlivé skupiny, aby tvrdenia nahlas prečítali a povedali ostatným svoj názor (pravda alebo mýtus). 4. Úlohou lektora je riadiť diskusiu účastníkov, dopĺňať informácie a v prípade potreby podať vysvetlenie, prečo dané tvrdenie/ mýtus nie je pravdou.
Očakávané výsledky:	Získanie lepšieho prehľadu o obchodovaní s ľuďmi, nahradenie nepravdivých, všeobecne rozšírených tvrdení.
Alternatíva:	Účastníci spolu s lektorom sedia v kruhu, pričom lektor číta jednotlivé mýty a spolu s účastníkmi diskutuje o ich pravdivosti. Úlohou lektora je podnecovať každého účastníka k vyjadreniu svojho názoru a dopĺňať potrebné informácie.

Ukážka aktivity:

„Ľudia sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi preto, že verili úplne neznámym osobám a odišli pracovať bez podpísania zmluvy len po slovnom dohovore so zamestnávateľom.“

„Obchodovanie so ženami a prostitúcia sú jedno a to isté.“

„Obchodník vždy na obetiach používa fyzické násilie a úplne obmedzí ich slobodu pohybu, aby konali tak, ako chce on.“

KVÍZ - Zaujímavé fakty o móde

(prebraté a preložené z Fashion Revolution)

Druh techniky	náučná
Ciel:	Odovzdať účastníkom základné informácie o vplyvoch textilného a odevného priemyslu na spoločnosť a zistiť, koľko poznatkov o téme majú účastníci.
Veková skupina:	od 14 rokov
Pomôcky:	vytlačená príloha Kvíz (s. 105) – zaujímavé fakty o móde (jeden kus pre každého účastníka, prípadne pre dvojicu), vytlačená príloha Kvíz (s. 106 – 107) – zaujímavé fakty o móde pre lektora, perá
Trvanie aktivity:	cca 20 minút
Počet účastníkov:	optimálne do 25
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lektor rozdá každému účastníkovi kvíz, prípadne ich rozdelí do dvojíc a každá dvojica dostane jeden kvíz. Následne upozorní účastníkov, že kvízové odpovede sa nebudú zbierať a bodovať, ale účastníci si ich skontrolujú sami. Lektor zdôrazní, že kvíz nie je skúška a úlohou účastníkov je len tipnúť si správnu odpoveď. Účastníci majú na vyplnenie kvízu cca 10 minút. 2. V prípade potreby lektor chodí medzi účastníkmi a vysvetlí pojem/ otázku, ktorej účastníci nerozumejú. 3. Lektor s účastníkmi prejde otázky v kvíze a diskutuje s nimi o správnych možnostiach. Využíva pri tom prílohu Kvíz - Zaujímavé fakty o móde pre lektora, kde sú okrem správnych odpovedí aj doplňujúce informácie k otázke. Účastníci si skontrolujú správnosť odpovedí, pričom na papier nemusia písať svoje výsledné skóre. Na záver kvízu sa lektor spýta účastníkov, ktorá otázka ich najviac zaujala a aké pocity v nich kvíz vyvolal. Lektor môže medzi účastníkmi rozvinúť diskusiu o tom, čo s týmito problémami môžeme robiť. 4. Za touto aktivitou je vhodné zaradiť aktivitu zameranú na hlbšie porozumenie toho, ako môžeme nakupovať zodpovedne (napr. Poradňa zodpovedného zákazníka alebo Slovník zodpovedného zákazníka), alebo diskusiu na túto tému.
Očakávané výsledky:	Účastníci sa zoznámia s niektorými problémami textilného priemyslu. Aktivita slúži na zvýšenie záujmu účastníkov o túto tému a môže ich motivovať k hľadaniu možných riešení.

SLOVNÍK ZODPOVEDNÉHO ZÁKAZNÍKA

(A. Filčáková)

Druh techniky	náučná
Ciel:	Zoznámiť sa s kľúčovými termínmi a zásadami zodpovedného nakupovania.
Veková skupina:	od 15 rokov
Pomôcky:	vytlačená príloha k aktivite Slovník zodpovedného zákazníka (s. 108 – 110, jedenkrát pre každú skupinu), perá
Trvanie aktivity:	cca 30 minút
Počet účastníkov:	optimálne do 25
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> Lektor účastníkom vysvetlí, že v tejto aktivite sa zoznámime s niektorými pojmami, ktoré nám umožnia nakupovať zodpovednejšie. Lektor rozdelí účastníkov do menších skupín po 2-4 účastníkov. Každé skupine rozdá nastrihané a pomiešané kartičky, na ktorých majú uvedené pojmy a ich vysvetlenia. Úlohou účastníkov je ich správne pospájať. Účastníci na to majú 10 minút. V prípade potreby lektor chodí medzi účastníkmi a vysvetlí pojem/formuláciu, ktorej účastníci nerozumejú. Následne lektor so skupinami prejde správne odpovede a prediskutuje každý pojem. Pri každom pojme s účastníkmi prediskutuje, či ho poznajú, počuli už o ňom, prípadne ho využívajú v praxi a ak áno, ako presne. <p><i>Správne odpovede: 1. I - 2. E - 3. G - 4. F - 5. D - 6. C - 7. H - 8. A - 9. B</i></p> <ol style="list-style-type: none"> Na záver aktivity lektor s účastníkmi prediskutuje, čo z nových vecí, ktoré sa naučili, si vedia predstaviť uplatniť vo svojom živote.
Očakávané výsledky:	Účastníci sa zoznámili s pojmami zodpovedné nakupovanie, etická a udržateľná móda, ale aj rýchla móda. Získali tipy na aktivity a princípy, ktoré im umožnia ľahšie aplikovať zodpovedné nakupovanie v praxi.

4.3 Vytváranie motivácie pre zmenu

Po základoch a pochopení podstaty obchodovania s ľuďmi nasleduje fáza, pri ktorej si účastníci môžu uvedomiť, že je celkom možné stretnúť sa s fenoménom obchodovania s ľuďmi v bežnom živote a že sa to môže týkať kohokoľvek. Hovoríme najmä o mladých ľuďoch, nevyklúčujeme však akúkoľvek cieľovú skupinu tréningu. Účastníkov vedieme k tomu, aby rozpoznali a vedeli zachytiť prvé signály zo situácií, ktoré môžu viesť k obchodovaniu s ľuďmi. Základom je informačná analýza a identifikácia oblastí, v ktorých je nevyhnutné mať jasno pre čo najmenej rizikové rozhodnutie sa. Ide napr. o oblasť trhu práce v zahraničí, dôveryhodnosť ponuky, inzerátov, oblasť, ktorá pokrýva cestu za prácou a pod. V tejto fáze je dobré sa zamerať na také aktivity a podanie takých informácií, ktoré sú základnou bázou pre to či vôbec vycestovať, alebo nie. Na to je možné využiť aj mobilnú aplikáciu SAFE Travel & Work Abroad.

V téme zodpovedného nakupovania budú mať účastníci možnosť uvedomiť si, ako sa táto problematika týka ich každodenného života.

AKTIVITY

- Výhody/nevýhody práce doma a v zahraničí
- Príbeh – 0800 800 818
- Hľadám si prácu/brigádu
- Čo ti vravia tieto oči
- Vizitka
- Kufor
- Dokonči reťaz!
- Miesto činu
- Vzorová situácia z príbehov z aplikácie SAFE
- Aktivita na prácu s príbehom z aplikácie SAFE
- Fotopríbeh tvojho oblečenia
- Značka snov

VÝHODY/NEVÝHODY PRÁCE DOMA A V ZAHRANIČÍ

(podľa M. Popper, upravila J. Hrivnáková)

Druh techniky:	rozpoznávanie nebezpečenstva a rizík pri hľadaní si práce (v zahraničí)
Ciel:	Identifikovať motiváciu jednotlivca, riziká vycestovania a práce v zahraničí a spôsoby ich znižovania.
Veková skupina:	od 14 rokov neobmedzene
Pomôcky:	veľké hárky papiera, hrubé fixky
Trvanie aktivity:	cca. 45 minút
Počet účastníkov:	optimálne okolo 20
Postup:	Rozdelte skupinu na štyri podskupiny a každej zadajte inú inštrukciu. Prvá sa má zamyslieť nad tým, aké sú výhody práce na Slovensku. Druhá, aké sú nevýhody práce na Slovensku. Tretia, aké sú výhody práce v zahraničí. Štvrtá, aké sú nevýhody práce v zahraničí. Každá podskupina zapisuje svoje názory na veľký hárok papiera. Nechajte skupiny pracovať 10 max. 15 minút. Spojte podskupiny do veľkej skupiny a požiadajte jedného zástupcu z každej podskupiny, aby všetkých informoval o tom, čo v skupine zapísali na veľký hárok papiera a čo si pod jednotlivými slovami a výrazmi predstavujú, nech prezentujú svoje názory. Diskutujte so skupinou o uvedených názoroch. Hľadajte rozdiely a podobnosti pri práci doma a v zahraničí. Diskutujte o rizikách súvisiacich s prácou v zahraničí, o tom, ako im možno predísť alebo ich aspoň znížiť na minimum.
Očakávané výsledky:	Účastníci sa naučia porovnávať rôzne druhy prác doma aj v zahraničí a rozlišovať nielen výšku mzdy, ale aj výšku prípadných rizík.

PRÍBEH – 0800 800 818

(K. Labašová, T. Varga, J. Hrivnáková)

Druh techniky:	film, rozbor, kazuistika
Ciel:	Na pozadí štyroch príbehov z filmu rozpoznať signály OsĽ, pochopiť mechanizmus obchodovania a minimalizovať riziká OsĽ v svojom živote.
Veková skupina:	od 14 rokov
Pomôcky:	film, data projektor, PC/DVD mechanika, alebo pripojenie na internet a sprostredkovanie filmu online cez youtube stránky IOM, link: https://iom.sk/sk/aktivity/boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi/prevencny-film-0800-800-818.html , flipchart, farebné hrubé fixky
Trvanie aktivity:	do 45 min.
Počet účastníkov:	do 25
Postup:	Lektor rozdelí účastníkov na 1,2,3,4. Každý z účastníkov má určené jedno z týchto čísiel a sleduje dejovú líniu príbehu sám za seba. Jednotky majú za úlohu sledovať príbeh: muž/Taliansko. Dvojky majú za úlohu sledovať príbeh: žena/Anglicko. Trojky majú za úlohu sledovať príbeh: muž/Anglicko. Štvorky majú za úlohu sledovať príbeh: žena/Švajčiarsko. Po skončení filmu vytvoria účastníci skupinky podľa čísiel a zhrnú v skupine príbeh, ktorý sledovali, vlastnými slovami, a zároveň odpovedia na otázky typu: <ul style="list-style-type: none"> • Kde v príbehu začala situácia, ktorá sa im zdala podozrivá? • Aké znaky obchodovania vyzorovali v danom príbehu? • Čo by skupina urobila v rámci tohto príbehu už pred cestou do zahraničia? • Čo by urobila po príchode do zahraničia inak? Zástupca zo skupiny prezentuje pred ostatnými výsledky práce skupiny.
Očakávané výsledky:	Vedieť sa ponaučiť z príbehov iných a zamerať sa tak na prevenciu ešte pred rozhodnutím vycestovať.
Poznámka:	Je vhodné, aby lektor mal film dopredu viackrát pozretý a aby tak vedel pomôcť skupinám ozrejmiť ich otázky, napr. v ktorom príbehu šlo o aký účel obchodovania a pod. Film mapuje celý mechanizmus OsĽ, od náboru, cez transport, prechovávanie a prevzatie osoby, donútenie, zneužívanie a nakoniec vyslobodenie. Ponúka pohľad až ku reintegrácii obetí OsĽ do bežného života.

HĽADÁM SI PRÁCU/BRIGÁDU

(upravila M. Supeková, J. Hrivnáková, T. Varga)

Druh techniky:	ochrana pred rizikami násilia, zneužitia
Ciel:	Naučiť sa, ako identifikovať "rizikové" inzeráty, nájsť spôsob, ako si overiť dôveryhodnosť práce/brigády, čo je dôležité si zistiť pred tým, než sa rozhodnem odísť za prácou do zahraničia.
Veková skupina:	od 14 rokov neobmedzene
Pomôcky:	Výstrižky rôznych inzerátov ponúkajúcich prácu či brigádu v zahraničí.
Trvanie aktivity:	30 až 60 min
Počet účastníkov:	15 – 25
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lektor vysvetlí účastníkom, že rôzne ponuky práce zverejňované v tlači alebo na internete môžu v sebe skrývať riziko (napr. obchodu s ľuďmi). Ak si budú hľadať brigádu na leto alebo prácu, je pre nich užitočné vedieť odhaliť, čo sa za inzerátom môže skrývať a ako si to môžu overiť. 2. Lektor rozdá účastníkom inzeráty. Každý dostane jeden inzerát. 3. Po fáze rozdania inzerátov si lektor na flipchart nakreslí zvislú čiaru rozdeľujúcu celý hárok papiera na ľavú a pravú polovicu. Tieto polovice si označí jednou symbolom PLUS a druhú symbolom MÍNUS. Účastníci tréningu diktujú, čo z inzerátu by ich presvedčilo a zapísali by to na plusovú úroveň a naopak, čo by považovali za rizikové alebo by ich nepresvedčilo, to lektor zaznamenáva na mínusovú úroveň. Je možné, že skupina sa pri vyjadreniach rozhodne niektoré termíny presunúť z plusovej do mínusovej roviny alebo naopak. Dôležité je, aby lektor vedel uvedené argumenty vysvetliť vzhľadom k téme obchodovania s ľuďmi a rizikovosti informácií. <p>Otázky podnecujúce diskusiu: Ako si môžem overiť daný inzerát?, Ako si môžem preveriť agentúru?, Na aké informácie mám nárok?, Čo sa môžem pýtať na prvom pohovore k danej pracovnej ponuke?, Čo mám o sebe povedať/prezradiť? a pod.</p>
Očakávané výsledky:	Účastníci sa naučia rozoznávať možné riziko pri hľadaní práce a budú vedieť, aké kroky sú nutné pri overovaní práce a aké pri vycestovaní do zahraničia.

Alternatíva 1:	Rozdelíme skupinu do menších skupín po 4 – 5 účastníkov. Požiadame skupiny, aby uvažovali nad inzerátmi a zatriedili ich podľa toho, či ich považujú za rizikové alebo nie a prečo. Skupiny necháme pracovať 15 min. (podľa počtu inzerátov). Potom požiadame hovorca skupiny, aby ostatným prezentoval názory, na ktorých sa skupinka zhodla. Následne vedieme diskusiu na témy tak, ako je uvedené v zadaní vyššie.
Alternatíva 2:	Cvičenie možno doplniť o prečítanie príbehu z časopisu, či o premietnutie časti prevenčného filmu. Ak je cieľovou skupinou tréningu mládež, študenti, možno ich rozdeliť opäť do malých skupín a požiadať ich, aby navrhli informačný leták pre mládež. Jeho obsah a grafický dizajn necháme na nich.

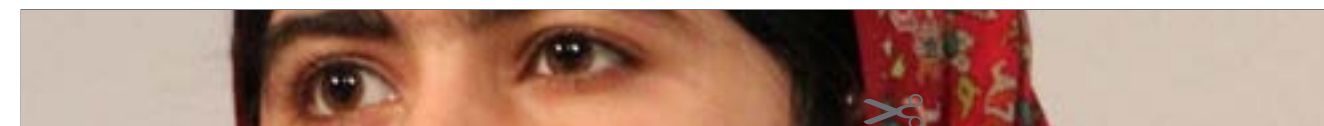
ČO TI VRAVIA TIETO OČI?

(podľa ASTRA, upravila B. Hurtišová)

Druh techniky:	rozlíšenie medzi prvým dojmom a skutočnosťou
Ciel:	Vyvrátiť účastníkom stereotypnú predstavu o obchodníkovi s ľuďmi a osobách, ktoré spolupracujú pri nábore obeť.
Veková skupina:	od 14 rokov neobmedzene
Pomôcky:	vytlačená príloha (s. 111 - 116), kartičky na vytvorenie popisu osoby, perá
Trvanie aktivity:	20 minút
Počet účastníkov:	optimálne 15
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lektor rozdá fotografie ľudí, na ktorých je vidieť len ich oči. Účastníci by mali na základe očí z fotografie vyjadriť svoj prvotný pocit, dojem, ktorý čítajú z očí človeka. Použiť môžu jedno alebo viacero slov podľa potreby. 2. Každý z účastníkov napíše pod fotku informáciu a papier posunie o jedno miesto smerom doprava účastníkovi, ktorý sedí vedľa. 3. Po tom, ako účastníci vytvoria popis ku každej osobe na základe jej očí, lektor im ukáže zodpovedajúce fotografie celých tvárí. 4. Spolu potom vyhodnotia či sú pocity účastníkov k danej osobe kladné alebo záporné, pričom lektor doplní známe informácie o ľuďoch z fotografií a diskutuje s účastníkmi o rozdieloch medzi skutočnosťou a ich odhadom.
Očakávané výsledky:	Demonštrovať účastníkom, že obchodníkom s ľuďmi môže byť hocikto a je veľmi ťažké/nebezpečné posúdiť človeka len na základe prvého dojmu resp. výzoru.
Alternatíva:	Jedna skupina účastníkov postupuje podľa bodu 2. v postupe, zatiaľ čo v druhej skupine sa tvorí popis osoby tak, že každý napíše jednu informáciu a papier prehne aby jeho odpoveď nik nevidel. Zohnutý papier podáva ďalšiemu účastníkovi. Tento spôsob umožňuje porovnanie dojmov aj medzi skupinami- v jednej skupine sú odpovede odkryté, čo môže ovplyvniť názor účastníkov, zatiaľ čo v druhej skupine sa zakrývajú a každý si musí názor vytvoriť sám.
Poznámky:	Oči odporúčame vystrihnúť v ich tesnom okolí. Pri väčšom obrázku aj s obočím a koreňom nosa je možné osobu na fotke ľahšie rozoznať.

Ukážka aktivity:

Pod výstrižkom očí je vždy celá fotka a základné informácie o osobe, ktorá sa na nej nachádza:

Malala Yousafzai

Pakistanská aktivistka za vzdelávanie žien a najmladšia zo všetkých laureátov Nobelovej ceny. Je známa predovšetkým v oblasti ľudských práv, obhajuje práva žien na vzdelanie v jej rodnom Swat údolí v provincii Khyber Pakhtunkhwa na severozápade Pakistanu, kde Taliban v istom čase zakázal dievčatám chodiť do školy. Jej obhajoba práv žien medzičasom prerástla do medzinárodného hnutia.

VIZITKA

(podľa B. Hurtišová)

Druh techniky:	zber informácií, spätná väzba
Ciel:	Oboznámiť účastníkov s dôležitými číslami, web stránkami a organizáciami, na ktorých nájdu pomoc.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	dostatočný počet vytlačených prázdnych vizitiek (príloha na s. 117), písacie potreby, farebné fixky
Trvanie aktivity:	5 - 10 minút
Počet účastníkov:	bez obmedzenia
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> Lektor rozdá každému z účastníkov jednu alebo viac vizitiek a vyzve účastníkov, aby si na ne zapísali všetky dôležité preventívne informácie. Na prednú stranu účastníci vyplňajú údaje o miestach pomoci na Slovensku a na zadnej strane informácie o miestach pomoci v krajine, do ktorej plánujú vycestovať. V prípade, že účastník nemá v blízkej dobe plán niekde vycestovať, môže zadnú stranu vizitky vyplniť neskôr. Pri tejto aktivite môžu účastníci využiť informácie z informačných brožúr, letákov, doteraz použitých flipchartov a pod. Počas doby, keď účastníci pracujú, im lektor vysvetlí, prečo je dôležité poznať číslo na linku pomoci, či vedieť, kde môžu nájsť užitočné informácie pred vycestovaním do zahraničia. Lektor tiež vysvetlí, prečo je v prípade vycestovania do zahraničia potrebné vedieť, kde je najbližšie veľvyslanectvo, číslo prvej pomoci, či polícia. Na konci aktivity lektor účastníkom povie, že vizitku je dobré uložiť si medzi doklady, napr. do peňaženky.
Očakávané výsledky:	Ponúknuť účastníkom možnosť vedieť vyhľadať a zapamätať si dôležité čísla a web stránky v prípade vycestovania do zahraničia.

- Informačná linka o obchodovaní s ľuďmi - 0907 787 374
- Linka pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi - 0800 800 818
- linka pomoci obetiam násilia - 0850 111 321
- emailový kontakt - helplinka@iom.int
- informácie o aktivitách IOM - www.iom.sk
- informácie o krajinách EU, pracovné ponuky – www.eures.sk
- tipy na bezpečné cestovanie- www.bezpecnecestovanie.iom.sk

- informácie o podmienkach vstupu do krajiny - www.mzv.sk
- informácie o agentúrach sprostredkujúcich prácu v zahraničí - www.upsvar.sk
- informácie, kontakty a adresy na slovenské veľvyslanectvá, ako aj niektoré mimovládne organizácie v zahraničí sú dostupné na: <http://www.bezpecnecestovanie.iom.sk/adresy.html>

Ukážka aktivity:

POLÍCIA _____

ČÍSLO PRVEJ POMOCI _____

MIMOVLÁDNA ORGANIZÁCIA _____

VEĽVYSLANECTVO _____

PREDVOĽBA DO SR _____

DÔLEŽITÉ KONTAKTY V ZAHRAŇIČÍ

DÔLEŽITÉ KONTAKTY NA SLOVENSKU

LINKA POMOCI _____

E-MAIL _____

UŽITOČNÉ INFO _____

TIPY NA CESTOVANIE _____

PRACOVNÉ PODMIENKY V KRAJINÁCH EU _____

KUFOR

(aktivita IOM, J. Hrivnáková)

Druh techniky:	súhrn podstatných informácií k prevencii
Ciel:	Interaktívnym spôsobom podať informácie o tom, čo je potrebné vziať si so sebou do zahraničia a ako sa na cestu pripraviť.
Veková skupina:	od 14 – 18 rokov
Pomôcky:	veľký hárok papiera, flipchart, farebné hrubé fixky
Trvanie aktivity:	do 30 minút
Počet účastníkov:	do 25
Postup:	<p>Lektor si pripraví a zavesí flipchart, na ktorom je veľká jednoduchá kresba cestovného kufra.</p> <p>Vyzve účastníkov, aby vygenerovali čo najviac nápadov na to, čo by si zbalili do kufra, keby práve odchádzali do zahraničia. Popri tom, ako účastníci diktujú slová, lektor ich zapisuje alebo zakresľuje do kufra na zavesenom papieri. Účastníkov motivuje k čo najširšiemu vyjadreniu až sa postupne spoločne dostanú k dôležitým bodom, ako je občiansky preukaz, pas, zdravotná karta európskeho poistenia, peniaze, cestovné lístky, zmluva a pod.</p> <p>Lektor v priebehu počúvania účastníkov, písania bodov alebo kreslenia si v kufri tiež prikreslí „špeciálnu prepážku“, kde pripíše ďalšie dôležité hmotné či nehmotné veci.</p>
Očakávané výsledky:	Účastníci si sami „zbalia svoj kufor“ podstatných vecí a osvoja si základné prevenčné pravidlá.

Obsah kufra, ktorý by sme mali s účastníkmi vyskladať je:

- telefónne číslo na slovenské veľvyslanectvo v danej krajine
- telefónne číslo na políciu
- telefónne číslo na MVO, núdzové číslo v danej krajine
- telefónne číslo na blízku osobu
- dohoda o pravidelnom kontaktovaní blízkej osoby v určitých intervaloch
- dohoda hesla, ktoré použijem v núdzi
- fotokópia dokladov umiestnená na inom mieste ako originál doklady
- finančná rezerva

- rezervná telefónna karta funkčná v danej krajine (nabitá SIM karta miestneho mobilného operátora), nabíjačka a pod.
- Slovník

Poznámka:

Ďalší obsah kufra, t.j. zoznam dôležitých informácií ohľadom práce a pobytu v zahraničí nájdete v kapitole Preventívne informácie.

DOKONČI REŤAZ!

(upravila B. Hurtišová)

Druh techniky:	rozbor jednotlivých fáz mechanizmu obchodovania s ľuďmi, rozpoznávanie nebezpečenstva a rizík
Ciel:	Oboznámiť účastníkov s mechanizmom obchodovania s ľuďmi.
Veková skupina:	od 14 rokov neobmedzene
Pomôcky:	žiadne/papiere a perá pre alternatívu č.2
Trvanie aktivity:	10 minút
Počet účastníkov:	optimálne do 15, maximálne do 25
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> Lektor začne rozprávať príbeh prvou vetou (napr. Koncom semestra sa Katka rozhodla, že je čas si pohľadať brigádu na leto. / Po škole sa Mária stretla s kamarátmi v kaviarni.). Príbeh sa musí týkať obchodovania s ľuďmi a musí zahŕňať všetky fázy obchodovania. Účastníci pokračujú v príbehu tak, že postupne každý z nich povie jednu vetu. Účastníci pritom môžu sedieť spolu s lektorom v kruhu a postupovať do radu alebo náhodne, pričom účastník s nápadom na pokračovanie príbehu dostane slovo. Lektor v prípade potreby účastníkom pomáha, dáva námety na dianie/ďalšie udalosti v príbehu a riadi jeho dej tak, aby zahŕňal všetky fázy obchodovania. Po vytvorení príbehu lektor zopakuje mechanizmus obchodovania s ľuďmi a môže začať diskusiu o alternatívach v dianie príbehu (napr. čo keby sa obeť v tejto časti príbehu rozhodla inak, aby mohla obeť v príbehu predísť riziku obchodovania, čo by ste jej poradili...).
Očakávané výsledky:	Zopakovanie a lepšie pochopenie mechanizmu obchodovania s ľuďmi na príkladoch vytvorených priamo účastníkmi.
Alternatíva 1:	Lektor rozdá medzi účastníkov papiere, na ktorých je prvá veta príbehu (na každom iná). Účastníci dopisujú na papier vždy po jednej vete a spoločne tak vytvoria príbeh.
Alternatíva 2:	V prípade väčšej skupiny môže lektor účastníkov rozdeliť na dve a viac skupín, pričom dá do skupín papier so začiatkovou vetou príbehu a každá skupina si podľa vyššie opísaného postupu vytvorí svoj vlastný príbeh. V tomto prípade rozdelení účastníkov na skupiny môže byť začiatková veta príbehu rovnaká a vytvorené príbehy sa na konci môžu porovnať (spoločné a rozdielne situácie, ktoré sa hlavnej postave prihodili).
Poznámky:	Ako vizuálnu pomôcku, ktorá účastníkom pomôže v tvorbe príbehu, je dobré na viditeľné miesto umiestniť flipchart s mechanizmom obchodovania s ľuďmi.

„MIESTO ČINU“

(podľa ASTRA, upravila B. Hurtišová)

Druh techniky:	použitie teoretických vedomostí na vytvorenie príbehu
Ciel:	Zopakovanie vedomostí z teoretického bloku, druhov obchodovania, ako aj mechanizmu obchodovania s ľuďmi.
Veková skupina:	od 14 rokov neobmedzene
Pomôcky:	vytlačená príloha k aktivite (s. 118 – 122), čisté papiere, perá
Trvanie aktivity:	30 minút
Počet účastníkov:	20 - 25
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> Lektor rozdelí účastníkov do 4 skupín pričom do každej dá jednu fotografiu miesta činu a jednu fotografiu modelovej situácie. Úlohou účastníkov je v skupinách vymyslieť príbeh o obchodovaní s ľuďmi inšpirovaný modelovou situáciou z fotografie, ktorý sa odohral na mieste z fotografie miesta činu. Príbeh by mal obsahovať: <ul style="list-style-type: none"> základné informácie o človeku ako sa stala stal obeťou obchodovania s ľuďmi ako bola obeť zneužitá/na aký účel ako bola obeť vyslobodená Účastníci pracujú v skupinách a potom prezentujú svoj príbeh pred ostatnými. Každá skupina má cca 15 minút na prípravu príbehu a cca 2-3 minúty na jeho prezentáciu. Lektor ocení nápady a vytvorené príbehy a v prípade potreby kladie doplňujúce otázky.
Očakávané výsledky:	Účastníci sa naučia rozoznávať jednotlivé fázy obchodovania s ľuďmi.

Ukážka aktivity:

Nezaplatené účty, kreditka, potreba peňazí

Nútené žobranie

VZOROVÁ SITUÁCIA Z PRÍBEHOV Z APLIKÁCIE SAFE

(J. Hrivnáková)

Ciel:	Vo vzorovej situácii z príbehov zdôrazniť preventívne informácie, ktoré by si mali študenti osvojiť. Takýchto situácií sa v jednotlivých príbehoch nachádza viac a pri práci so skupinou je dôležité zamerať sa na ich preventívny odkaz.
Pomôcky:	počítače s internetom alebo dostatok tabletov so stiahnutou aplikáciou, na kartičkách napísané výroky, flipchart, farebné hrubé fixky
Trvanie aktivity:	do 45 min.
Počet účastníkov:	do 20
Postup:	Lektor si pripraví situácie z príbehov aplikácie, ktoré sú rizikové. Napíše ich na samostatné kartičky, ktoré rozdá účastníkom. Výroky sa môžu opakovať v ľubovoľnom počte. Účastník sa každý sám za seba zamyslí nad tým, čo v danom výroku postavy „číta“, čo je podľa neho v poriadku a čo považuje za rizikovú informáciu. Lektor následne vyzve jednotlivcov k prečítaniu výrokov, dá priestor na vyjadrenie sa ako účastníkovi, tak aj skupine, v priebehu diskusie zaznamenáva na flipchart informácie, ktoré zazneli a sú dôležité. Lektor v závere aktivity zhrnie podstatu a zosumarizuje preventívne posolstvo.
Príklady situácií:	<p>Príbeh Kristíny <i>„Maja sa tu vyzná a vie, čo je potrebné vybaviť. Dám jej doklady a som rada, že sa o to nemusím starať ja.“ (názorný príklad, ako má byť výrok napísaný na kartičke)</i></p> <p>Situácia, v ktorej sa nám zdá, že ten druhý nám vybaví potrebnú dokumentáciu na rôznych úradoch v zahraničí sa môže nakoniec obrátiť proti nám, v náš neprospech. Je dôležité vybaviť si čo najviac vecí samostatne, pripraviť sa na rôzne situácie. V prípade, že veciam na úradoch nerozumiete alebo neovládáte jazyk krajiny, obchodníci túto situáciu vedia využiť pod zámienkou, že potrebné náležitosti vybavujú za vás. Môžete tak prísť o svoje doklady, ako aj nemať prístup k bankovému účtu. Pre viac informácií odporúčame preštudovať si časť aplikácie: „Počas pobytu“.</p> <p>Príbeh Matej <i>„Náš dlh je naozaj veľký, neuvedomil som si, aké drahé je ubytovanie. Musím ešte počkať, kým to odpracujem.“</i></p> <p>Je veľmi pravdepodobné, že sa v tejto situácii dostávate do tzv. fiktívneho dlhu, z ktorého nie je možné vyplatiť sa, alebo odpracovať toľko pracovných hodín, ktoré by boli pre obchodníka dostačujúce. Strhávanie z výplaty za ubytovanie, stravu, cestu, sprostredkovanie práce a pod. je veľmi častý prostriedok vykorisťovania. Vycestovať, pracovať len na „dobré slovo“ určite nestačí. Je dôležité mať uzavretú pracovnú zmluvu/dohodu o sprostredkovaní práce a písomne mať ošetrené všetky potrebné náležitosti. Taktiež je dôležité neprijímať žiadne dary či pôžičky, nestať sa dlžníkom. Odporúčame si preštudovať časť aplikácie „Príprava na cestu“.</p>
Očakávané výsledky:	Demonštrovať účastníkom spektrum indikátorov obchodovania s ľuďmi a naučiť ich tak čítať „medzi riadkami“.
Poznámka	V prípade, že máte dostatok času, môžete pokračovať úlohou pre účastníkov, v ktorej si prejdú cez konkrétny príbeh v aplikácii (svoju situáciu opísanú na kartičke) a uvidia, aké má dané rozhodnutie následky.

AKTIVITA NA PRÁCU S PRÍBEHOM Z APLIKÁCIE SAFE

(J. Hrivnáková)

Ciel:	Pomocou 4 príbehov z aplikácie rozpoznať indikátory obchodovania s ľuďmi, riziká vycestovania a práce v zahraničí, ako aj hľadanie spôsobov ich znížovania.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	počítače s internetom alebo dostatok tabletov so stiahnutou aplikáciou, flipchart, farebné hrubé fixky
Trvanie aktivity:	do 45 min.
Počet účastníkov:	do 25
Postup:	<p>Lektor rozdelí účastníkov do štyroch skupín. Každá skupina dostane k rozboru jednu postavu/príbeh z aplikácie. V skupine si každý sám za seba zahrá prideľnú postavu (napr. všetci v prvej skupine - príbeh Kristíny). Po odohraní príbehov sa v skupine rozprávalo situáciách z príbehu a zápisom na flipchart (veľký papier) odpovedia na otázky typu:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kde v príbehu začala situácia, ktorá sa im zdala podozrivá? • Čo by skupina urobila v rámci tohto príbehu inak a v ktorom kroku? • Čo by navrhla po príchode do zahraničia a počas pobytu urobiť tak, aby minimalizovala riziká obchodovania s ľuďmi? <p>Zástupcovia skupín následne prezentujú pred ostatnými výsledky ich spoločnej práce. Lektor doplní ďalšie prehliadnuté znaky či možnosti riešenia situácií. Pri návrhoch na riešenia môžu účastníci použiť preventívne informácie v aplikácii.</p>
Očakávané výsledky:	Vedieť sa ponaučiť z príbehov iných a konať zodpovedne ešte pred vycestovaním.
Poznámka	V závere preventívnych aktivít (s použitím aplikácie aj bez použitia aplikácie) odporúčame účastníkov povzbudiť, aby si na mieste aplikáciu stiahli do svojho mobilného telefónu a mali tak všetky dôležité informácie, tipy a kontakty v budúcnosti „po ruke“.

FOTOPRÍBEH TVOJHO OBLEČENIA

(A. Filčáková)

Druh techniky	náučná
Ciel:	Rozšíriť znalosti o negatívnych sociálnych a environmentálnych dopadoch textilného priemyslu a jeho dodávateľských reťazcoch a motivovať mladých ľudí k zodpovednému nakupovaniu.
Veková skupina:	od 15 rokov
Pomôcky:	vytlačené kartičky s obrázkami z prílohy Fotopríbeh tvojho oblečenia (s. 123 – 127, jedna sadu pre každú skupinu 4 – 6 účastníkov), perá, farebné fixky, biele papiere alebo flipchart pre každú skupinu, vytlačená príloha k aktivite Fotopríbeh tvojho oblečenia pre lektora (s. 128 – 129)
Trvanie aktivity:	cca 60-70 minút
Počet účastníkov:	optimálne do 20
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> Lektor stručne uvedie účastníkov do témy. Spýta sa ich čo vedia o tom, odkiaľ pochádza naše oblečenie, ako sa vyrába a či sa stretli s pojmom rýchla móda. Vysvetlí im, že počas nasledujúcej aktivity sa budú rozprávať o tom, aký vplyv má textilný priemysel na našu spoločnosť a životné prostredie. Účastníkov aktivity lektor rozdelí do skupín, ideálne po 4-5 osôb. Každá skupina dostane jednu sadu obrázkov. Účastníci majú cca 10 min na to, aby si obrázky dobre prezreli a spolu vybrali tie, ktoré sa podľa nich spájajú s nejakým aspektom výroby oblečenia a prediskutovali, ako a prečo sa týkajú tejto témy. Je na nich, aký význam pridelia jednotlivým obrázkom. Obrázky môžu použiť všetky alebo len niektoré, v závislosti od dohody v skupine. Keď majú účastníci vybrané obrázky, lektor im rozdá papiere alebo flipcharty a fixky. Ich úlohou je zoradiť ich do poradia a skúsiť z nich vytvoriť prezentáciu o výrobe oblečenia od zbierania bavlny (obr. 1.) až po konečného zákazníka (obr. 9.) Účastníci majú cca 20 min na prípravu prezentácie svojej skupiny a potom svoj príbeh v krátkosti odprezentujú. Môžu byť kreatívni - prezentácia môže mať napríklad formu plagátu s využitím obrázkov alebo môžu skúsiť z obrázkov poskladať príbeh. Ak chcú, môžu použiť na vyhľadanie informácií aj internet. Keď sú všetky skupiny pripravené, lektor požiada každú skupinu, aby v krátkosti odprezentovala svoj príbeh. Následne lektor nadviaže na tieto prezentácie a účastníkom predstaví informácie z prílohy Fotopríbeh tvojho oblečenie pre lektora, ktoré súvisia s obrázkami, s ktorými pracovali v skupinách. Lektor s účastníkmi prediskutuje odprezentované informácie.

	<p>Navrhované otázky na diskusiu:</p> <ul style="list-style-type: none"> Ako sa zmenil váš pohľad na obrázky po zoznámení sa s faktami? Ktoré informácie vás najviac prekvapili? Zmenil sa váš názor na výrobu oblečenia? Čo s tým môžeme robiť? <p>Ak účastníci mali možnosť hľadať informácie pre svoju prezentáciu aj na internete, lektor prediskutuje zdroje, odkiaľ čerpali informácie a ako sa uistili, že sú ich zdroje spoľahlivé.</p> <p>Na záver lektor odprezentuje obrázok č. 9, ktorý predstavuje zodpovedné nakupovanie a v stručnosti predstaví jeho koncept.</p> <p>Za touto aktivitou je vhodné zaradiť aktivitu zameranú na hlbšie porozumenie toho, ako môžeme nakupovať zodpovedne (napr. Poradňa zodpovedného zákazníka alebo Slovník zodpovedného zákazníka), alebo diskusiu na túto tému.</p>
Alternatíva	<p>(kratší variant aktivity Fotopríbeh tvojho oblečenia)</p> <p>Po rozdelení účastníkov do skupín a rozdání obrázkov dostanú účastníci za úlohu dobre si prezrieť obrázky a vybrať z nich tie, ktoré sa podľa nich spájajú s nejakým aspektom výroby oblečenia.</p> <p>Ku každému obrázku potom pripíšu, ako konkrétne sa spája s výrobou oblečenia. Ani v tomto prípade nemusia účastníci použiť všetky obrázky.</p> <p>Následne lektor tieto obrázky zavesí na stenu/tabuľu a vyzve zástupcu prvej skupiny, aby si z nich jeden vybral a vysvetlil ostatným výber.</p> <p>Po každom obrázku lektor odprezentuje fakt spojený z obrázkom z prílohy lektora. Nasleduje druhá skupina, a tak ďalej. Keď na konci zostanú obrázky, ktoré si nevybrala žiadna skupina, odprezentuje ich lektor.</p>
Očakávané výsledky:	<p>Účastníci získajú informácie o rôznych negatívnych aspektoch výroby textilu, ako napríklad porušovanie ľudských práv pracovníkov, ohrozenie ich zdravia, nedostatočné mzdy, ale aj negatívny vplyv výroby oblečenia na životné prostredie. Aktivita motivuje účastníkov ku kritickému postojovi voči rýchlej móde a podporuje ich ďalší záujem o túto tému.</p>

ZNAČKA SNOV

(A. Filčáková)

Druh techniky	náučná
Ciel:	Prehĺbiť znalosti účastníkov o fenoméne fast fashion a o tom, aký má fast fashion vplyv na textilný a odevný priemysel, jeho pracovníkov a akú úlohu v ňom zohráva nákupné správanie zákazníkov.
Veková skupina:	od 15 rokov
Pomôcky:	vytlačená príloha k aktivite Značka snov (s. 130 – 131, jeden kus pre každú skupinu), perá
Trvanie aktivity:	cca 70 minút
Počet účastníkov:	optimálne do 25
Postup	<p>1. Lektor rozdelí účastníkov do skupín po približne 4-5 osôb. Úlohou každého tímu je vymyslieť si svoju vlastnú značku oblečenia. Každá skupina dostane formulár do ktorého musia napísať: názov značky, nakresliť jej logo, zdefinovať aký typ oblečenia budú vyrábať (športové, spoločenské, každodenné) a akú cieľovú skupinu chcú osloviť.</p> <p>Zároveň majú za úlohu vytvoriť aj finančnú stratégiu svojej značky. Každý tím dostane 10 bodov, ktoré reprezentujú ich objem ich financií a musia sa rozhodnúť koľko z nich investujú do: 1. výroby, 2. marketingu a predaja a koľko nechajú na budúci 3. rozvoj značky a vlastný zisk. Musia prerozdeliť všetkých 10 bodov.</p> <p>Vysvetlenie kategórií:</p> <p>Výroba zahŕňa všetky náklady súvisiace s výrobou oblečenia (materiál, návrh oblečenia, výroba, transport). Väčšina odevných značiek nevyrába oblečenie priamo, ale zadáva objednávky na výrobu externým dodávateľom, ktoré potom pre značku šijú oblečenie. Čím kvalitnejšie výrobky chcú účastníci vyrábať, tým viac bodov musia priradiť do výroby. Ak chcú vyrábať štandardne kvalitné oblečenie, musia investovať do výroby aspoň 4 body.</p> <p>Marketing a predaj zahŕňa všetky náklady spojené s propagáciou značky oblečenia a jej predajom. Televízna reklama, billboardy, reklama v časopisoch, propagácia počas rôznych eventov, módne prehliadky či influenceri a celebrity, ktoré propagujú značku. Zároveň táto kategória zahŕňa náklady na predaj či už v kamenných obchodoch alebo cez internetový obchod. Čím silnejší imidž značky chcú vybudovať a presláviť značku medzi zákazníkmi, tým viac bodov musia priradiť do tejto kategórie.</p>

Postup:	<p>Rozvoj značky a zisk zahŕňa peniaze, ktoré sú určené na ďalšie budovanie a rozvoj značky v budúcnosti (napr. vytvorenie internetového obchodu, otvorenie nových pobočiek, obchodov v zahraničí, a pod.), ale aj zisk, respektíve profit pre majiteľov značky.</p> <p>Lektor upozorní účastníkov, že majú vyplniť len prvú časť formulára a majú na to len 20 minút. Dovtedy musia stihnúť všetky úlohy. Počas práce v skupinách lektor chodí medzi skupinami a v prípade potreby odpovedá na otázky účastníkov.</p> <p>5 minút pred vypršaním času upozorní na zostávajúci čas a zdôrazní, že všetky úlohy majú byť dokončené, vrátane prvého rozdelenia bodov.</p> <p>2. Každá skupina stručne predstaví svoju značku, majú na to 2-3min.</p> <p>3. Lektor vysvetlí účastníkom, že druhá časť aktivity bude jednoduchá simulácia, v ktorej si vyskúšajú niektoré výzvy, ktorým čelia mnohé firmy v odevnom priemysle. Lektor prečíta situáciu, ktorá bude mať za následok, že ich finančná situácia a tým aj počet bodov sa zmení. Úlohou účastníkov bude reagovať na zmenu prerozdelením bodov. Na každé rozhodnutie budú mať maximálne 2-3 minúty.</p> <p>Po každom kole môžu ľubovoľne prerozdeliť svoje body, pričom do každej kategórie musia priradiť aspoň jeden bod.</p> <p>4. Lektor postupne číta situácie, po každej situácii majú účastníci 2-3 minúty na prerozdelenie bodov.</p> <p>Situácia 1: Vaša značka predstavila novú kolekciu, o ktorú bol veľký záujem. Každá skupina si môže pripočítať jeden bod a pridať ho do ľubovoľnej kategórie. Na nové prerozdelenie tak máte 11 bodov.</p> <p>Situácia 2: Po počiatočnom záujme predaj vašich výrobkov stagnuje. Zabeňnuté väčšie firmy predstavujú nové kolekcie takmer každý týždeň. Aby ste sa udržali na trhu musíte zvýšiť frekvenciu nových kolekcí, čo si vyžaduje nové náklady. Odpočítajte 2 body z celkového počtu a prerozdelenie tak máte 9 bodov.</p> <p>Situácia 3: Vaši dodávatelia nestíhajú dodávky. Termíny, ktoré ste pre nich nastavili boli veľmi tesné, a tak nedodali nové zásielky včas. Odpočítajte si ďalšie 2 body, na nové prerozdelenie máte 7 bodov.</p> <p>Situácia 4: Zmenili ste dodávateľa. Noví dodávatelia sľubujú rýchlejšie dodávky za nižšie ceny. Zisk sa vám zvýšil, môžete pridať jeden bod. Na prerozdelenie máte 8 bodov.</p>
----------------	---

5. Po poslednom prerozdelení bodov sa lektor spýta, koľko bodov účastníci zaradili do kategórie výroba. Na základe ich odpovede im prečíta poslednú situáciu:

Ak majú 3 a menej bodov v kategórii výroba - Objavil sa škandál. Váš nový dodávateľ presunul výrobu oblečenia na subdodávateľa, ktorý nútil svojich pracovníkov pracovať v neľudských pracovných podmienkach. Pracovníci dostávajú mzdy, ktoré nepokrývajú ani ich základné potreby a sú nútení pracovať v ťažkých podmienkach viac ako 12 hodín denne, 7 dní v týždni. Povest' vašej firmy utrpela. Aby ste si zlepšili svoju povest', budete musieť viac kontrolovať svojich dodávateľov.

Ak majú 4 a viac bodov v kategórii výroba - Textilným priemyslom otriasa ďalší škandál spojený s porušovaním základných práv pracovníkov. Škandál sa vás síce nedotkol, ale ste si istý, že viete akým spôsobom sa vyrába oblečenie v dodávateľských firmách?

6. Pred začiatkom debriefingu lektor zdôrazní, že cieľom aktivity bolo, aby účastníci spoznali úskalia rýchlej módy.

Následne lektor so skupinou prediskutuje ako riešili jednotlivé situácie a ako sú spokojní s výsledkom ich značky. Spolu s účastníkmi identifikuje hlavné problémy na ktoré aktivita poukazuje (neustále zvyšujúci sa počet sezón a meniace sa nové trendy, tlak na výrobcov vyrábať rýchlejšie, tlak na nízku cenu, neprehľadné subdodávateľské reťazce) a prediskutuje možnosti, ktoré majú firmy v podobných situáciách a akú úlohu v tejto problematike zohráva zákazník a čo môžu robiť značky aj zákazníci, aby sa situácia v textilnom priemysle zlepšila.

Navrhované otázky počas debriefingu:

- Ako ste spokojný s výsledkami vašej spoločnosti?
- Aké ťažkosti ste mali počas aktivity a ako ste ich ako firma riešili? Boli možné aj iné riešenia?
- Čo si myslíte, ktoré aspekty aktivity boli reálne a ktoré menej?
- Čo viete o nedodržovaní práv pracovníkov a zlých pracovných podmienkach v textilnom priemysle?
- Myslíte si, že módné značky riešia podobné problémy? Ako môžu značky prispieť k zlepšeniu situácie?
- Akú úlohu zohráva v tejto situácii zákazník? Ako môžu prispieť k zlepšeniu situácie zákazníci?

Očakávané výsledky:

Účastníci spoznali bližšie fenomén fast fashion z pohľadu textilných značiek. Spoznali niektoré voľby, ktoré rôzne značky robia a ich dôsledky na ľudí, ktorí v textilnom a odevnom priemysle pracujú. Aktivita motivuje ku kritickejšiemu správaniu pri nakupovaní, uľahčuje rozpoznať rýchlu módu a rozlišovať rozdiely medzi značkami z pohľadu ich spoločenskej zodpovednosti.

4.4 Osvojovanie nových zručností

Osvojovanie si sociálnych zručností je dlhodobý proces, ktorý sa nedá naučiť na jednom tréningu, avšak tréning môže napomôcť k uvedomeniu si a učeniu sa nových foriem správania, komunikácie, riešeniu vzniknutých, často aj krízových situácií.

Vhodne kladené otázky, spôsob pýtania sa, zručnosť úspešne viesť komunikáciu napr. so zamestnávateľom, asertívne správanie, sú vhodné techniky na to, aby sme predišli manipulácii, polopravdám a zavádzaniu.

AKTIVITY

- Simulácia rozhovoru v agentúre
- Ako naozaj
- Odmietnutia
- Zvládanie situácie v zahraničí
- Poradňa zodpovedného zákazníka

SIMULÁCIA ROZHOVORU V AGENTÚRE

(podľa M. Popper, upravil T. Varga, J. Hrivnáková)

Druh techniky:	rozpoznávanie nebezpečenstva a rizík pri hľadaní si práce (v zahraničí) prostredníctvom agentúr
Ciel:	Naučiť sa klásť otázky, ktorých zodpovedanie je dôležité pri rozhodovaní sa pre určitú prácu/zamestnanie. Analyzovať, aké informácie je potrebné získať a osvojiť si spôsob, ako sa k nim počas rozhovoru v agentúre dopracovať.
Veková skupina:	od 14 rokov
Pomôcky:	veľké hárky papiera, hrubé fixky
Trvanie aktivity:	cca 60 minút
Počet účastníkov:	do 25
Postup:	<p>Rozdeľte skupinu na štyri podskupiny. Trom podskupinám dajte rovnakú inštrukciu, aby si na veľký hárok papiera napísali čo najviac otázok, ktoré by položili predstaviteľovi agentúry sprostredkujúcej zamestnanie. Upozornite ich, že cieľom rozhovoru v agentúre by malo byť čo najviac sa oboznámiť s podmienkami práce a vyhnúť sa potenciálnym rizikám zneužívania a obchodovania s ľuďmi. Štvrtú skupinu vyzvite, aby sa vžila do role agentúry sprostredkujúcej prácu, vymyslela si rôzne „rizikovejšie“ práce (napr. barové tanečnice, práca na stavbe so zmluvou podpísanou až na mieste, a to v cudzom jazyku, práca v domácnosti v Holandsku, práca masérky s príliš vysokým zárobkom a pod.). Uvedená štvrtá skupina o možných rizikách týchto ponúk bude chcieť informovať uchádzačov o prácu len v obmedzenej miere a vyhýbavo.</p> <p>Nechajte pracovať všetky štyri skupiny 10 – 15 minút. Potom požiadajte dobrovoľníkov, najlepšie za každú skupinu dvoch, aby si skúsili prehrať možné rozhovory s účastníkmi štvrtej skupiny (predstaviteľmi agentúry).</p> <p>Na záver lektor diskutuje so skupinou o typoch otázok, ktoré účastníci kládli, ako aj o spôsobe, akým ich kládli.</p>
Očakávané výsledky:	Skupina zrejme vyprodukuje otázky, ktorých zodpovedanie je dôležité pre zníženie rizík súvisiacich s niektorými prácami v zahraničí. Zoznam týchto otázok môže byť ako určitá pomôcka a jeden z výstupov, ktorý si účastníci zo školenia odnesú.

Čomu je dôležité venovať zvýšenú pozornosť okrem získavania konkrétnych údajov:

Dôležité je **klásť otvorené otázky**. Otvorené otázky sú také, pri ktorých odpovedajúci obširnejšie vysvetľuje to, na čo sa pýtame, napríklad: „Čo všetko bude odo mňa vyžadovať uvedená práca?“ „Ako bude zabezpečená strava?“ „Prečo zamestnávateľ neuvádza svoju adresu?“ Naproti tomu zatvorené

otázky umožňujú odpovedať jednoslovnou, napríklad: „Je to náročná práca?“ „Nie.“ „Budem tam mať zabezpečenú stravu?“ „Áno.“

V prípade nejasnosti **vlastnými slovami zopakovať získanú informáciu** a opýtať sa, či tomu tak správne rozumiem, napríklad: „Hovoríte teda, že okrem roznášania jedla a pitia hostom sa odo mňa ako od barmanky nič iného nebude očakávať?“ (V tomto prípade je zatvorená otázka v poriadku, lebo potrebujem jednoznačnú, stručnú odpoveď.) Podobný účel sa dá dosiahnuť aj **vy- lučujúcimi otázkami**, ako napríklad: „Mojou úlohou bude teda len masírovať, alebo sa odo mňa očakáva aj poskytovanie sexuálnych služieb?“ alebo „Takže budem pracovať len 5 dní v týždni, 8 hodín denne alebo je možné že ma zamestnávateľ požiada o prácu nadčas alebo cez víkend?“ Takýmito otázkami získava uchádzač jednoznačné vyjadrenie napríklad o charaktere práce a vyhýba sa rôznym manipuláciám a polopravdám.

AKO NAOZAJ

(J. Hrivnáková)

Druh techniky:	rolová hra – praktický nácvik zručností
Ciel:	Naučiť sa klásť otázky pri simulácii rozhovoru: uchádzač o prácu - sprostredkovateľ práce, zistiť čo najviac podstatných informácií, identifikovať možné nebezpečenstvo, vedieť si overiť informácie.
Veková skupina:	od 15 rokov
Pomôcky:	Pripravené inzeráty (ukážky na s. 132). Lektor si aktuálne inzeráty s ponukou práce môže vytlačiť z webových stránok ponúkajúcich prácu alebo odfoťiť z tlače.
Trvanie aktivity:	cca. 45 minút
Počet účastníkov:	15 - 20
Postup:	<p>Účastníkov cvičenia lektor rozdelí na dve rovnaké polovice, napr. ich vyzveme, nech sa postavia do dvoch radov oproti seba tak, aby človek oproti bol taký, s ktorým sa dnes ešte nestihli rozprávať.</p> <p>Jeden z radov a všetkých účastníkov ktorí v ňom stoja, označíme za sprostredkovateľov zamestnania. Účastníkov oproti poprosíme, aby sa vžili do rolí tých, ktorí si hľadajú prácu.</p> <p>Takto stojacim dvojiciam oproti sebe rozdá lektor rovnaký inzerát. Dvojice sa rozídu do nerušených častí v miestnosti a simulujú rozhovor. Po 10 min. si tieto úlohy vymenia, čiže ten, kto bol sprostredkovateľ práce je teraz ten, ktorý si prácu hľadá. Každý z dvojice si vyskúša každú rolu, doplnia si tak dôležité otázky či podnety na rozhovor.</p>
Alternatíva:	<p>Aktivita môže pokračovať tým, že si navzájom dvojice s ďalšou dvojicou vymenia inzerát a skúšajú ďalší rozhovor.</p> <p>Lektor môže vyzvať 2 páry účastníkov o prehranie rozhovoru pred skupinou.</p> <p>Pri hraní rolí pred skupinou môže lektor vyzvať účastníkov, že v prípade, ak budú mať nápad, ako viesť rozhovor ďalej, nech pristúpia k jednému z predstaviteľov role ktorú chcú vystriedať, poklepú ho po pleci ako signál vystriedania a pokračujú v rozohranom rozhovore svojim smerom.</p> <p>Takto je možné viackrát vystriedať sprostredkovateľa práce, ako aj hľadajúceho si zamestnanie.</p>
Očakávané výsledky:	Praktické precvičenie si rozhovoru s dôrazom na kladené otázky a vzájomnú korekciu, spätnú väzbu.

Ukážka aktivity:

Reálne inzeráty prevzaté z tlače a internetu s pozmenenými kontaktnými údajmi:

- Dievčatá alebo i vyšportovaní chlapci so znalosťou angličtiny alebo nemčiny na tanečnú prácu a na konzumáciu s hosťami, luxusný klub s vlastným choreografom, možnosť kariéry, ubytovanie samozrejmosť, vysoký zárobok, žiadny sex, viac info na www.tanecnakospracka.sk
- Hľadám si nejakú kamarátku ktorá by šla pracovať do Nemecka ako au-pair, moja rodinka ku ktorej idem ja mi napísala, že ich priatelia potrebujú tiež au-pair. Preto ak máš záujem tak sa mi ozvi na masssulik@orangemail.sk
- Hľadáme odborníkov do Nemecka na vonkajšie izolovanie budov. Prax je podmienkou. Záujemcov hľadáme z okresov: Michalovce, Trebišov. Ďalšie informácie na: norbert888@zoznam.sk

ODMIETNUTIA - otvorená komunikácia

(podľa M. Popper)

Druh techniky	nácvik asertivity – ako odmietnuť vykonávať neželané činnosti
Ciel:	Identifikovať situácie, v ktorých sa jedinec bojí odmietnuť vykonať nejakú od neho požadovanú aktivitu a dôvody tohto strachu.
Veková skupina:	od 14 rokov
Pomôcky:	veľké hárky papiera, hrubé fixky
Trvanie aktivity:	cca 30 minút
Počet účastníkov:	optimálne okolo 20
Postup:	<p>Lektor zadá skupine túto inštrukciu:</p> <p>Zrejme už každý z Vás bol v situácii, keď chcel povedať „nie“, ale namiesto toho povedal „áno“. t.j., niečo ste nechceli urobiť, ale nakoniec ste to urobili alebo sľúbili niekomu urobiť.</p> <p>Rozdeľte skupinu na podskupiny, podľa počtu účastníkov, v ktorých sa účastníci porozprávajú o takýchto situáciách.</p> <p>Nech si na papier napíšu a vyplnia tieto tri stĺpce:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Aké to boli situácie? 2. Aké ste mali dôvody povedať „áno“? 3. Ako ste sa pri tom cítili? <p>Po 15 minútach spojte skupinu dohromady a spoločne diskutujte o tom, či je lepšie povedať nie a vysvetliť svoje príčiny a dôvody alebo áno? Cíti sa človek lepšie, keď povie nie?</p> <p>Aké mám práva v takýchto situáciách:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Právo povedať nie • Nemusieť sa ospravedlňovať • Odísť, keď ma niekto núti urobiť niečo, čo nechcem alebo je v rozpore s mojimi záujmami • Vyjadriť svoje názory a pocity <p>Lektor vysvetlí asertívne práva a pomôže účastníkom nájsť vzorce, ako sa správať v takýchto situáciách.</p>
Očakávané výsledky:	Účastníci prelomia svoj kultúrny stereotyp „neodmietania“. Cieľom aktivity je naučiť účastníkov povedať nie, pokiaľ idú požiadavky nad rámec dohodnutých podmienok práce či sú súčasťou zneužívania priateľstva, ochoty alebo postavenia nadriadeného a nemať pri tom pocity viny.

ZVLÁDANIE SITUÁCIE V ZAHRANIČÍ

(upravili I. Lukšík, J. Hrivnáková, T. Varga)

Druh techniky:	rolová hra
Ciel:	Nacvičiť asertívne zručnosti, odlíšiť ich od agresívneho a pasívneho správania sa.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	napísané roly (príloha na s. 133 – 134)
Trvanie aktivity:	30 minút
Počet účastníkov:	optimálne 20
Postup:	<p>Účastníci sa rozdelia do 4 skupín a každá z nich dostane jednu z inštrukcií, ktoré sú uvedené v prílohe. Tieto inštrukcie popisujú správanie sa sprostredkovateľa práce/zamestnávateľa a uchádzača/uchádzačky o prácu v 3 polohách: pasívnej, agresívnej a asertívnej.</p> <p>Skupinky sa samostatne pripravujú na to, ako budú danú rolu hrať.</p> <p>Následne si vyberú jedného zástupcu, zástupkyňu, ktorý/á túto rolu zahrá. Dvojice si potom „zahrajú“ situáciu vyjednávania, v ktorej uchádzač/ka čelí nátlaku zamestnávateľa, aby vykonával/a prácu, ktorá nebola pôvodne dohodnutá. Nasleduje diskusia o tom, aké správanie účastníci hrali, čo je preň charakteristické, čo sa ním dá dosiahnuť.</p> <p>Lektor tiež vedie v skupine diskusiu o tom, ako môže byť na ľudí vytváraný nátlak, ako môžu byť manipulovaní do situácií, ktoré sú proti ich záujmom a ktoré môžu byť rizikové. Osobitne je potrebné sa venovať asertívnemu správaniu a tomu, ako ho využiť v nátlakových situáciách.</p> <p>Je dobré tiež otvoriť diskusiu o asertívnych právach: s ktorými z nich máme v svojom živote problémy, ktoré z nich ľahko uplatníme?</p>
Očakávané výsledky:	Účastníci sa naučia rozoznávať agresívne, pasívne a asertívne správanie. Naučia sa, ako využiť asertívne zručnosti pri hľadaní si práce v zahraničí.
Záver:	Uchádzači o zamestnanie sa často dostávajú do situácií, v ktorých zamestnávateľ alebo sprostredkovateľ zamestnania postupuje zo svojej nadradenej pozície, manipuluje s uchádzačom či zamestnancom, prípadne je aj agresívny. Efektívnou odpoveďou na takéto správanie nie je agresivita ani pasivita, ale asertívne správanie, t.j. presadenie svojho názoru a požiadaviek neagresívnym spôsobom.

Sumár asertívnych práv:

1. právo sám posudzovať svoje vlastné správanie, myšlienky a emócie a byť za ne sám zodpovedný/á
2. právo neponúkať žiadne výhovorky, ani ospravedlnenia, ktorými by som vysvetľoval/a svoje správanie
3. právo sám posúdiť nakoľko som zodpovedný za riešenie problémov iných ľudí
4. právo zmeniť názor
5. právo robiť chyby
6. právo povedať „ja neviem“
7. právo byť nezávislým/ou na dobrej vôli a mienke iných
8. právo robiť aj nelogické rozhodnutia
9. právo povedať, ja ti nerozumiem
10. právo povedať, je mi to jedno

Ukážka aktivity:**ROLY „A“ – riziko sexuálneho vykorisťovania**

1. Si majiteľ/ka striptízového baru v zahraničí. Medzi novými uchádzačmi/uchádzačkami o miesto čašníka/čašničky sa vyskytol/vyskytla mimoriadne atraktívny/a Slovák/Slovenka, ktorá nemá žiadne skúsenosti s prácou v zahraničí a tebe práve odišiel/odišla striptér/ka.

Rozhodol/Rozhodla si sa, že tohto muža/túto ženu za každú cenu „zlomíš“ na striptíz, pretože podnik musí denne fungovať.

ROLY „B“ – riziko ekonomického vykorisťovania

1. Si ten/tá, ktorý/á sprostredkoval/a Slovenke/Slovákovi prácu v zahraničí. Si s ňou/ním na pracovisku, dohliadaš na ňu/neho a komunikuješ so zamestnávateľom, pretože len ty vieš reč, ktorou sa hovorí v danej krajine. Zamestnávateľ ti po týždni odovzdá prvú čiastku financií za odrobenú prácu aj pre tvoju podriadenú/tvoju podriadeného. Ty sa však rozhodneš dať jej/mu len vreckové a nie celú čiastku.

Prišla/Prišiel sa s tebou porozprávať o tom, prečo dostáva tak malú čiastku. Si pripravený/á jej/mu povedať, že ti dlží za sprostredkovanie práce, za cestu, za ubytovanie, takže kým si to nesplatí, nedostane celú výplatu.

PORADŇA ZODPOVEDNÉHO ZÁKAZNÍKA

(A. Filčáková)

Druh techniky	náučná
Ciel:	Podporiť kritické myslenie pri nakupovaní, rozšíriť znalosti o zásadách zodpovedného nakupovania.
Veková skupina:	od 12 rokov
Pomôcky:	vytlačené a nastrihané problémy (príloha na s. 135, jeden set pre každú skupinu), flipchart alebo dostatok hárkov papiera, perá
Trvanie aktivity:	cca 45 minút
Počet účastníkov:	optimálne do 24
Postup	<ol style="list-style-type: none"> 1. Lektor uvedie účastníkov do témy prostredníctvom otázok o ich zvykoch pri nakupovaní. Napr.: Kto robí rozhodnutia ohľadom nákupu oblečenia? Účastníci alebo rodičia či priateľ/ka, partner/ka? Na základe čoho sa rozhodujú aké oblečenie kúpiť? (cena/ štýl/ celebrity, športovci či iné vzory?) Čo si predstavujú pod pojmom zodpovedné nakupovanie? Následne v krátkosti predstaví zodpovedné nakupovanie a jeho princípy. 2. V ďalšom kroku lektor rozdelí účastníkov do malých skupín po 4-5 účastníkov. Každá skupina sa premení na poradňu, ktorej úlohou je pomôcť ľuďom, ktorí zvažujú začať nakupovať zodpovednejšie. Dostanú 5 problémov spojených so zodpovedným nakupovaním a ich úlohou je snažiť sa nájsť rôzne tipy a nápady, ako ich riešiť. Všetky nápady a tipy majú zapisovať na flipchart alebo papier. Lektor vyzve účastníkov, aby hľadali riešenia, ktoré si vedia predstaviť aplikovať aj vo vlastnom živote. Účastníci majú cca 20 min. <p><i>Problém 1: Záleží mi na tom, aby bolo oblečenie vyrábané eticky a nezaťažovalo životné prostredie, ale veľmi rad/a aj nakupujem oblečenie a sledujem trendy. Ako sa dajú skĺbiť tieto dve veci? Nemôžem stále nosiť tie isté alebo staré šaty.</i></p> <p><i>Problém 2: Rad/a by som nakupoval/a kvalitnejšie oblečenie, ale ako študent/ka mám obmedzený rozpočet, a tak jednoducho nemám na to dosť peňazí. Čo mám robiť?</i></p> <p><i>Problém 3: Prekáža mi, že mnohé odevné značky poškodzujú životné prostredie a porušujú práva pracovníkov, no neverím, že s tým môžeme niečo robiť. Veľké obchodné značky názor ľudí nezaujímajú, na jednom človeku nezáleží.</i></p>

:	<p><i>Problém 4: Chcem nakupovať zodpovedne, ale neviem ako začať. Ako môžem nájsť informácie o tom, ktoré značky sa snažia niečo robiť a ktoré nie?</i></p> <p><i>Problém 5: Chcem nakupovať zodpovedne, ale keď som v obchode a niečo sa mi páči, zvyčajne to kúpim, aj keď som pôvodne chcela kúpiť niečo iné. Doma mám navyše veľa vecí, ktoré nenesím.</i></p> <p>3. Prezentácia riešení: Po uplynutí času lektor vyzve prvú skupinu, aby odprezentovala svoje riešenia na problém č. 1. Ostatné skupiny môžu doplniť ak mali aj iné nápady, ktoré ešte neboli povedané. Potom vyzve ďalšiu skupinu, aby odprezentovala problém č. 2 a tak postupuje ďalej, kým nebudú odprezentované riešenia na všetky problémy. Lektor môže zapisovať riešenia na flipchart alebo tabuľu. Ak je potrebné, lektor môže dopĺňať nápady a riešenia z kapitoly <i>Zodpovedné nakupovanie - Návrhy možných riešení – Na strane zákazníkov</i>, ak ich účastníci nespomenuli. (napr. upcycling, swap stretnutia, atď.)</p> <p>4. Záverečný debriefing: Lektor diskutuje o problémoch a riešeniach, ktoré účastníci našli, o tom, ktoré z problémov im boli blízke a ktoré 2-3 nápady si vedia predstaviť, že by zaviedli aj do svojho života.</p>
Očakávané výsledky:	<p>Účastníci sa bližšie zoznámili s pojmom zodpovedné nakupovanie a získali tipy a nápady na to, ako byť zodpovedným zákazníkom pri nakupovaní oblečenia.</p>

4.5 Záverečná reflexia a vyhodnotenie

Záverečná fáza tréningu je zameraná na zhrnutie a reflexiu osvojených vedomostí z aktivít, ktoré sme s účastníkmi absolvovali v rámci tréningu. Účastníci si uvedomili problematiku témy „obchodovanie s ľuďmi“, analyzovali svoju situáciu a motiváciu pre a proti ohľadom práce v zahraničí, naučili sa rozpoznať možné riziká, osvojovali si sociálno-komunikačné zručnosti. V tejto záverečnej časti a skupinovej diskusii sa lektor snaží o utvrdenie a posilnenie účastníkov v tom, čo sa naučili, v schopnosti všímať si a zachytiť prvé signály manipulácie, nátlaku, nútenia a pod. a aby boli schopní rozhodnúť sa tak, aby minimalizovali riziká a situácie, ktoré môžu vyústiť do obchodovania s ľuďmi.

AKTIVITY

- Zhrnutie
- Zrkadlo
- Rybník
- Telefón
- Klbko
- Dotazník

ZHRNUTIE

(zdroj neznámy, upravila J. Hrivnáková)

Druh techniky:	syntéza, spätná väzba
Ciel:	Pomôcť účastníkom sfinalizovať dôležité informácie, ktoré sa naučili a popremýšľať nad ich použiteľnosťou v praktickom živote.
Veková skupina:	od 14 rokov
Pomôcky:	papiere A4, perá, flipchart, fixky
Trvanie aktivity:	cca 20 minút
Počet účastníkov:	do 25
Postup:	<p>Lektor rozdelí skupinu na menšie podskupiny podľa počtu účastníkov. Každá skupina sa zamyslí nad rovnakými otázkami, ktoré lektor napíše na flipchart. Môže ísť napr. o tieto oblasti:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Čo z toho, čo som sa naučil/a je pre mňa najhodnotnejšie? • Viem si predstaviť situáciu, pri ktorej by som využil/a vedomosti, zručnosti, informácie z tréningu? Popíšte takúto vhodnú situáciu. • Je niekto v mojom blízkom okolí, komu by som vedel/a o tom, čo som si osvojil/a povedať? <p>Nechajte pracovať všetky podskupiny 10 – 15 minút.</p> <p>Lektor spojí podskupiny do veľkej skupiny a požiada jedného zástupcu z každej podskupiny, aby prezentovali, čo si zapísali k uvedeným otázkam. Prípadne sa vyjadrí každý účastník sám za seba (najmä keď ide o skupinu do 15 účastníkov).</p> <p>Na záver lektor zosumarizuje hlavné odpovede účastníkov.</p>
Očakávané výsledky:	Účastníci si zhrnú podstatu tréningu, ktorú si zvnútnili.

ZRKADLO

(zdroj neznámy, upravila J. Hrivnáková)

Druh techniky:	sumarizácia, spätná väzba
Ciel:	Pomôcť účastníkom zosumarizovať a upevniť si vedomosti týkajúce sa bezpečných foriem správania pred odchodom do zahraničia. Spätná väzba na podané informácie.
Veková skupina:	od 14 rokov
Pomôcky:	„POST IT“ nálepky, perá, flipchart, fixky
Trvanie aktivity:	cca 20 minút
Počet účastníkov:	do 25
Postup:	<p>Lektor rozdá účastníkom farebné kancelárske nálepky „POST IT“ a perá. Požiada účastníkov, aby každý sám za seba napísal 3 najdôležitejšie bezpečnostné tipy, na čo si dať pozor/čo urobiť pred cestou do zahraničia.</p> <p>Každý z účastníkov pristúpi k flipchartu a nalepí svoju nálepku s popisom kdekoľvek do predkresleného rámu, ktorý symbolizuje zrkadlo tréningu.</p> <p>Lektor odpovede zhrnie, zoskupí na flipcharte tie, ktoré sa opakujú alebo ich prelepí podľa kategórií, ktoré sa mu budú javiť spoločné.</p> <p>Aktivitu uzavrie diskusiou o tých odpovediach, ktoré zazneli najčastejšie, prípadne sa bude venovať tým, ktoré zazneli len raz.</p>
Očakávané výsledky:	Účastníci si zhrnú podstatu, ktorú si odnesú z tréningu sami za seba, ako aj za skupinu.

RYBNÍK

(podľa Lukšík, Supeková)

Druh techniky:	zber informácií, spätná väzba
Ciel:	Cieľom aktivity je získať od účastníkov informácie o úrovni ich doterajších vedomostí v oblasti obchodovania s ľuďmi.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	dostatok voľného priestoru
Trvanie aktivity:	10 minút
Počet účastníkov:	20 – 25
Postup:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Účastníci stoja v kruhu. Lektor im opíše priestor v kruhu ako rybník, pričom voda v ňom je smerom k jeho stredu čoraz hlbšia. 2. Lektor potom vyzve účastníkov, aby vstúpili do rybníka podľa toho, nakoľko sa cítia/považujú za informovaných o téme obchodovania s ľuďmi.
Očakávané výsledky:	Uvoľnenie, orientovanie sa v úrovni vedomostí.
Poznámky:	Tento postup lektor vie využiť aj v úvodnej fáze tréningu alebo na konci stretnutia. Podľa pozície účastníkov v rybníku na začiatku a na konci školenia lektor zistí, či sa účastníci cítia/považujú byť viac informovaní.

TELEFÓN

(zdroj neznámy, upravila J. Hrivnáková)

Druh techniky:	vyhodnocovanie, spätná väzba
Ciel:	Získať spätnú väzbu od účastníkov a umožniť im reflektovať výrazné zážitky a nové skúsenosti.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	žiadne
Trvanie aktivity:	10 – 15 minút
Počet účastníkov:	optimálne do 20
Postup:	<p>Účastníci sedia v kruhu spolu s lektorom. Lektor ako prvý zdvihne symbolické slúchadlo a telefonuje domov s tým, že do slúchadla povie, čo si odnáša, čo sa dozvedel na tréningu a ako sa mal. Môže tu ísť o čokoľvek, nemusí sa to striktne týkať len témy obchodovania s ľuďmi, ide skôr o pomenovanie pocitov, momentiek z tréningu a pod.</p> <p>Potom vyzve suseda a tak si pomyselné slúchadlo telefónu posunie medzi sebou do kola celá skupina.</p>
Očakávané výsledky:	Účastníci majú možnosť vzájomne sa odmeniť spätnou väzbou, dozvieme sa najsilnejšie a najpríjemnejšie momenty.
Poznámka:	Touto technikou väčšinou nezískame spätnú väzbu o negatívnych momentoch kurzu.

DOTAZNÍK: ČO JE OBCHODOVANIE S ĽUĎMI?

(podľa ASTRA, upravila B. Hurtišová)

Druh techniky:	náučná
Ciel:	Vyhodnotenie vedomostí žiakov po absolvovaní seminára, schopnosť účastníkov identifikovať prípad obchodovania s ľuďmi
Veková skupina:	od 14 rokov neobmedzene
Pomôcky:	vytlačená príloha k aktivite (s. 136) podľa počtu účastníkov, perá
Trvanie aktivity:	5 minút
Počet účastníkov:	20 - 25
Postup:	Lektor rozdá účastníkom dotazník a poukáže na skutočnosť, že dotazník nie je skúškou, ale bude slúžiť lektorovi, ktorý tak môže teoretické poznatky, ako aj aktivity prevencie zlepšiť a sprehľadniť. Účastníci na papier nemusia písať svoje meno, dotazník je anonymný.
Očakávané výsledky:	získanie informácií potrebných na zhodnotenie efektivity preventívnych aktivít

Ukážka aktivity:

V rozvinutých a bohatých krajinách sa obchodovanie s ľuďmi nedeje.	áno – nie
Nútená práca a nútené žobranie nie sú formami obchodovania s ľuďmi.	áno – nie

KLBKO

(zdroj neznámy, upravila J. Hrivnáková)

Druh techniky:	spätná väzba, rozlúčka
Ciel:	Príjemným spôsobom ukončiť tréning, pomocou spätnej väzby pre jednotlivých účastníkov tréningu.
Veková skupina:	bez obmedzenia
Pomôcky:	klbko špagátu dostatočne dlhé
Trvanie aktivity:	cca 20 minút
Počet účastníkov:	optimálne do 20
Postup:	<p>Lektor drží v ruke klbko špagátu a uvedie záverečnú aktivitu tak, že vyze účastníkov, aby si v priebehu hry vybrali jednu osobu, ktorej hodia klbko, tak ako on urobí na úvod.</p> <p>Úlohou je vybrať si osobu, ktorej chcú niečo príjemné povedať z toho, čo spolu zažili na tréningu. Prípadne nech jej povedia nejaký odkaz do budúcnosti, ktorý by si mohla odniesť ako tzv. „motto“.</p> <p>Lektor začína aktivitu, potom pokračuje účastník, ktorému hodil klbko lektor, ten špagát drží v ruke napnutý a pri odkaze pre ďalšieho účastníka hádže len klbko tomu, komu hovorí svoj odkaz. Takto to pokračuje až kým všetci nedržia časť špagáta, posledný účastník hodí klbko naspäť lektorovi. Všetci účastníci symbolicky položia na zem svoju časť špagáta a tréning sa ukončí.</p>
Očakávané výsledky:	Účastníci dostanú kladnú spätnú väzbu a povzbudenie, čo napomáha správne vnímaniu seba, posilneniu sebahodnoty.

UŽITOČNÉ KONTAKTY A ĎALŠIE ZDROJE INFORMÁCIÍ

Nasledujúce informácie ponúkajú lektorovi možnosť vybrať pre každú cieľovú skupinu vhodné zdroje v čase a priestore, ktorý má na prevenciu obchodovania s ľuďmi vyčlenený.

SLOVENSKÉ ORGANIZÁCIE A INŠTITÚCIE VENUJÚCE SA BOJU PROTI OBCHODOVANIU S ĽUĎMI V SR

Národná linka pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi: 0800 800 818

Je bezplatná linka pomoci v rámci SR primárne určená na poskytnutie preventívnych informácií pred vycestovaním do zahraničia, ako aj na nadviazanie prvého kontaktu s potenciálnou obeťou obchodovania s ľuďmi a na sprostredkovanie relevantnej pomoci.

Zo zahraničia je dostupná v tvare +421 800 800 818 a je spojatelná tarifou miestneho operátora.

Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality /IC OSĽ/

Drieňová 22, 826 86 Bratislava 29

Tel: 02/4859 2244, 2703, 2707

E-mail: icosl@minv.sk

Web: <http://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>

Hlavným predmetom činnosti je zber dát, ich spracovanie a vytváranie štatistických informácií a analýz so zameraním na problematiku obchodovania s ľuďmi.

IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu

Grösslingová 35, 811 09 Bratislava

Tel: 02/5249 0511

E-mail: bratislavatrafficking@iom.int

Web: www.iom.sk, www.iom.int

IOM na Slovensku realizuje prevenčné, vzdelávacie a informačné aktivity a poskytuje obetiam obchodovania s ľuďmi komplexnú asistenciu pri ich návrate.

Slovenská katolícka charita (SKCH)

Kapitulská 18, 814 15 Bratislava

Tel: 02/5443 1506; 0918 994 754

E-mail: stoptrafficking@charita.sk

Web: www.obchodsludmi.sk

SKCH zabezpečuje priamu pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi a ich reintegráciu do spoločnosti. SKCH je členom siete COATNET (Christian Organisations Against Trafficking NETWORK) – združenie kresťanských organizácií na pomoc obetiam obchodovania s ľuďmi.

Liga za ľudské práva

Račianska 80, 831 02 Bratislava

Tel: 02/5443 5437

E-mail: hrl@hrl.sk

Web: www.hrl.sk

Hlavným cieľom projektov Ligy za ľudské je popri iných činnostiach právna pomoc a právne zastupovanie obetí obchodovania s ľuďmi.

Človek v ohrození

Baštová 5, 811 03 Bratislava

Tel: 02/5542 2254

E-mail: info@clovekvoohrozeni.sk

Web: www.clovekvoohrozeni.sk

Človek v ohrození sa venuje výskumu, vzdelávacím aktivitám a osvete v dodržiavaní a ochrane základných práv a slobôd v rôznych oblastiach v rámci oblasti obchodovania s ľuďmi. Poskytujú tiež sociálne služby v marginalizovaných rómskych komunitách.

ĎALŠIE ZDROJE INFORMÁCIÍ O OBCHODOVANÍ S ĽUĎMI

(Ďalšie zdroje, vrátane zahraničných, ktoré sú nápomocné pri hľadaní informácií o krajinách EÚ, poskytujú preventívne informácie, obsahujú konkrétne pracovné ponuky, a pod.)

Ministerstvo zahraničných vecí a európskych záležitostí SR

www.mzv.sk

Informácie o podmienkach vstupu do krajiny a kontakty na Slovenské zastupiteľské úrady.

Možnosť dobrovoľnej registrácie do systému pomoci slovenským občanom v prípade núdze pri cestách do zahraničia.

Úrad práce sociálnych vecí a rodiny

www.upsvar.sk

Informácie o agentúrach sprostredkujúcich prácu v zahraničí.

EURES - Európsky portál pre pracovnú mobilitu

www.eures.sk

Informácie o životných a pracovných podmienkach v krajinách EÚ, pracovné ponuky.

Bezpečné cestovanie

www.bezpecnecestovanie.iom.sk

Informácie o obchodovaní s ľuďmi a Programe podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi, o náležitostiach pracovných zmlúv, rady pred vycestovaním, kontakty na niektoré slovenské zastupiteľstvá a pomáhajúce organizácie v zahraničí.

La Strada International

www.lastradainternational.org

La Strada Česká republika - www.strada.cz

Združuje 8 organizácií z rôznych krajín Európy. Cieľom organizácie je poskytovať podporu obchodovaným a vykorisťovaným osobám a dávať im hlas pri snahe dovoliť sa svojich práv.

Slavery Footprint

www.slaveryfootprint.org

Upozorňuje na rozsah zneužívania ľudí na prácu. Ponúka možnosť krátkeho prieskumu, ktorý nám zobrazí rozsah "stopy otroctva" na produktoch, ktoré používame v každodennom živote.

Stop the traffik

www.stophetraffik.org

Globálne hnutie jednotlivcov, aktivistov a organizácií, ktoré sa venuje prevencii obchodovania s ľuďmi. Informácie o kampaniach a možnostiach práce s komunitou.

APLIKÁCIA, KRÁTKE VIDEÁ a FILMY

Balkans act now – Ban Human Trafficking!

<http://banhumantrafficking.com/en/play-the-game>

Webová stránka a mobilná aplikácia dostupná zdarma na Google Play alebo App Store, obsahuje 6 príbehov obchodovania s ľuďmi s rôznymi spôsobmi nábora, človek/hráč sa v jednotlivých fázach príbehu rozhoduje a ovplyvňuje tým udalosti v príbehu. Stránka obsahuje tiež kvíz a základné informácie o obchodovaní s ľuďmi, v angličtine.

IOM: Story of Fatma

<https://www.youtube.com/watch?v=bw2YiRodcvg>

Krátky kreslený príbeh dievčaťa, zobrazuje nábor cez internet, bez slov.

MTV Human Trafficking

https://www.youtube.com/watch?v=A-UX_EwQcy8

Príbehy dvoch dievčat a jedného chlapca, ktorí sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi v obrázkovej podobe s krátkym opisom v angličtine.

MTV EXIT: Some Things Cost More Than You Realize

<https://www.youtube.com/watch?v=nLoJodvQDrk>

Video poukazuje na rôzne spôsoby zneužívania ľudí, ktoré sa skrývajú v pozadí výroby produktov a poskytovania služieb, v pozadí skladba od kapely Muse, bez hovorených slov.

Dve malé dievčatá

<https://www.youtube.com/watch?v=Xrd2EE3t2MU>

Krátky animovaný film Slovenskej katolíckej charity, ktorý zobrazuje príbehy dvoch dievčat, ktoré sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi, zamerané na sexuálne vykorisťovanie, v slovenčine.

<https://www.youtube.com/watch?v=CJ8FvT200ag>

Rovnaká verzia filmu v rómskom jazyku

Become Aware of Human Trafficking

<https://www.youtube.com/watch?v=adJqFgfHg3E>
Video poukazuje na fakt, že obchodovanie s ľuďmi sa deje v našom okolí a stačí sa len lepšie pozerať, bez slov.

ILO: Forced Labour

<https://www.youtube.com/watch?v=sOHq0MIN3PY>
Animované video zobrazujúce príbeh muža vykostrávaného nútenou prácou, v angličtine.

Polaris: Human Trafficking: It Happens Here

<https://www.youtube.com/watch?v=iqJ-zuVay08>
Krátke animované video zobrazujúce obchod s ľuďmi v USA spolu so štatistikami, bez slov.

La Strada ČR

<http://www.strada.cz/20-let-la-strada-ceska-republika>
Kampaň k 20. výročiu fungovania La Strady v ČR, poukazuje na aktuálnosť tohto fenoménu, deje sa to všade vo svete, posolstvo: existuje cesta von.

Mecem: Otroci

<https://www.youtube.com/watch?v=mbnLL1jPkNo>
Krátky film o obchodovaní s ľuďmi v rómskych komunitách, ktorý vznikol v Rómskom mediálnom centre/MECEM v rokoch 2009 – 2013, v rómskej, slovenské titulky.

IOM: 0800 800 818

<https://iom.sk/sk/aktivity/boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi/prevcny-film-0800-800-818.html>
Dokumentárny film, ktorý predstavuje reálne príbehy ľudí, ktoré sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi, v slovenčine.

ĎALŠIE ZDROJE INFORMÁCIÍ O ZODPOVEDNOM NAKUPOVANÍ

Ľuptáková, M., Maleš, I., Csefalvayová, P. (2020). Textilný a odevný priemysel. Problémy a riešenia. Platforma rozvojových organizácií – Ambrela a Inštitút cirkulárnej ekonomiky, dostupné na: https://www.incien.sk/wp-content/uploads/2020/07/INCIEN_Ambrela_Textil_2020.pdf?fbclid=IwAR1rzKomJ-hniZXSv9-tmwlm-t1oY5L_atzHnac-tCwQU-KPWp-PAC8hVYU0E

Swap stretnutia v regiónoch:**Banská Bystrica:**

stránka [SWAP Banská Bystrica](#) na Facebooku

Bratislava:

Platforma udržateľnosti (stránka na [Facebooku](#) alebo na [Instagrame](#))
súkromná skupina na Facebooku [SWAP Bratislava](#)

Košice:

stránka [SWAP Košice](#) na Facebooku

Levice:

stránka [SWAP Levice](#) na Facebooku

Prešov:

webstránka [SWAPPREŠOV](#) alebo stránka na [Instagrame](#)

Trenčín:

stránka [Dokola](#) na Facebooku

Trnava:

stránka [Trnavský swap](#) na Facebooku

Žilina:

stránka [SWAP Žilina](#) na Facebooku

6. PRÍLOHY

6.1 Prílohy k aktivitám**Príloha k aktivite: BINGO CHLIEVIKOV**

Už jedol japonské jedlo	Má niekoho z rodiny, kto býva dlhodobo mimo SR	Robí niečo ako „dobrovolník“	Cestoval vlakom do Prahy
Vie jedno slovo po holandsky	Navštívil Rím alebo Londýn	Akceptuje utečencov v SR	Chcel by žiť v inej krajine
Spal sám v cudzej izbe	Pozná TV program z inej ako slovenskej televízie	Rozprával sa s cudzincom	Počúva FOLK
Má európsku kartičku poistenca	Má doma psa alebo mačku	Dovolenkuje v zahraničí	Nosí so sebou PAS

Príloha k aktivite: **KARTIČKY**

VERBOVANIE	NÁBOR	PREPRAVA	TRANSFER
PRÍJEM	PRECHOVÁVANIE	LOŽ	DONUCOVANIE
POUŽITIE NÁSILIA	ZNEUŽITIE AUTORITY	ZNEVÝHODNENÉ POSTAVENIE	OTROCTVO
NEDOBROVOLNÁ PRÁCA	DLH	NÚTENÁ PRÁCA	PODVOVOD
ÚNOS	VYKORISŤOVANIE	NÚTENÝ SEX BIZNIS	PREDAJ ORGÁNOV

Príloha k aktivite:
BEŽNÉ PREDISUDKY O OBCHODOVANÍ S ĽUĎMI

1. „Ak osoba súhlasila s pracovnou ponukou alebo vedela, že bude zahŕňať aj sex za peniaze, nemôže ísť o obchodovanie s ľuďmi.“

Obet' nikdy nesúhlasí s tým, že je obchodovaná. Súhlas s pracovnou ponukou ešte neznamená, že obeť súhlasila s tým, že ju niekto podvedie, bude ju k niečomu nútiť alebo že nebude môcť rozhodovať o svojom živote a ľudskej dôstojnosti. Súhlas obete nesúvisí s tým, že je neskôr podvedená a zneužitá – teda sa stane obeťou obchodovania s ľuďmi.

2. „Obchodovanie so ženami a prostitúcia sú jedno a to isté.“

Prostitúcia samozrejme môže byť aj slobodnou voľbou niektorých žien. Žena, ktorá sa stane obeťou obchodovania s ľuďmi za účelom sexuálneho vykorisťovania, nerobí dobrovoľné rozhodnutie. Okrem sexuálneho vykorisťovania môže byť účelom obchodovania aj nútená práca, nútené žobranie alebo nútený odber orgánov. Muži a deti sú rovnako ako ženy obeťmi obchodovania s ľuďmi.

3. „Iba ženy zo zahraničia sú obeťmi obchodovania.“

Obchodovanie so ženami často nie je vnímané ako zločin alebo je prehliadané, napríklad v prípadoch miestneho baru, ktorý zamestnáva „niekoľko dievčat z cudziny“. Obeťmi obchodovania sú však aj ženy obchodované v rámci hraníc jedného štátu, vtedy sú tieto ženy-občianky toho štátu obchodované medzi dvoma mestami.

4. „Obete obchodovania s ľuďmi vždy pochádzajú z chudobných rodín.“

Neexistuje všeobecný profil obete obchodovania s ľuďmi. Obete sú rôzne vzhľadom na pohlavie, vek a sociálne zázemie. Môžu patriť k bohatým aj chudobným. Napriek tomu sociálne znevýhodnení mladí ľudia patria medzi zraniteľné skupiny. Chudoba je však iba jednou z okolností, ktorá ponúka živnú pôdu pre obchodníkov s ľuďmi.

5. „Obchodník vždy na obetiach používa fyzické násilie a úplne obmedzí slobodu ich pohybu, aby konali tak, ako chce on.“

Nie je to vždy tak. Obchodníci s ľuďmi využívajú najmä psychické násilie a manipuláciu, aby prinútili obeť vykonávať rôzne činnosti, z ktorých majú potom finančný zisk. Obchodníci zneužívajú ich bezbrannosť, neznalosť jazyka, miestnych pomerov, rovnako aj ich momentálnu finančnú či rodinnú situáciu. Obchodníci veľmi často dokážu obeť presvedčiť o tom, že budú potrestané z nelegálnej činnosti, že nemajú kam ujsť, nikto im nepomôže, a že sú odkázané iba na nich, čím obmedzia ich pohyb a dostanú ich plne pod svoju kontrolu. Vo veľa prípadoch sa obetiam tiež vyhrážajú ublížením na zdraví, im alebo ich rodine, čím ich ľahko prinútiť k spolupráci.

6. „Ľudia, ktorí sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi sú obvinení zo spolupráce na nelegálnej činnosti, nelegálneho pobytu na území daného štátu a pôjdu pred súd rovnako ako vykorisťovatelia/obchodníci s ľuďmi.“

NIE. Je potrebné si uvedomiť, že žiadna obeť, akéhokoľvek druhu násilia, si ho nespôsobuje sama. Vinnými sú vždy len páchatelia, ktorí takýto čin dôkladne plánujú a neboja sa využiť akékoľvek praktiky na zverbovanie a následné vykorisťovanie svojej obete. Tvrdenie, že obeť si za to môže sama, pretože sa nechala oklamať, podviesť, či dokonca, že vedela presne do čoho ide, je nepravdivé. Osobám, ktoré sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi je nutné pomôcť dostať sa z tejto situácie a vrátiť sa naspäť do bežného života.

7. „Obete obchodovania s ľuďmi využijú akúkoľvek príležitosť na útek a nemajú strach požiadať o pomoc okoloidúcich.“

Niektorým obetiam obchodovania s ľuďmi sa podarí ujsť vlastnými silami, no oveľa častejšie sú odkázané na pomoc druhých. Obete obchodovania s ľuďmi sú pod psychickým tlakom, musia sa podriadiť tomu, čo od nich obchodník vyžaduje. Ten používa rôzne prostriedky, aby ich mal pod kontrolou, napríklad fyzické a psychické násilie, vyhrážky, odobratie dokladov, nedostatok spánku či jedla. Vytvára tak u obete pocit strachu, ktorý ju paralyzuje a spôsobuje, že často nie je schopná sa z tejto situácie vymaniť bez pomoci.

8. „Ľudia sa stali obeťami obchodovania s ľuďmi preto, že verili úplne neznámym osobám a odišli pracovať bez podpísania zmluvy len po slovnom dohovore so zamestnávateľom.“

NIE. Ľudia sú často na prácu nalákaní svojim známym, ktorý im prácu odporučí a hovorí o svojich dobrých skúsenostiach a zárobku. Môže sa zdať, že ponuka práce od priateľa či známeho je bezpečný spôsob, ako získať prácu v zahraničí. Podľa štatistík IOM sú obete obchodovania s ľuďmi najčastejšie naverbované prostredníctvom osobného kontaktu a lepší život alebo prácu v zahraničí im často ponúka človek, ktorého predtým poznali. Niekedy to dokonca môže byť ich rodinný príslušník.

Každú pracovnú ponuku je potrebné si overiť či už vám ju ponúka kamarát, alebo agentúra. Neodporúčame vycestovať len na základe ústneho príslubu. Ešte pred odchodom je dôležité mať pracovnú zmluvu a prácu si overiť aj priamo u zamestnávateľa. Môžete sa informovať na linke 0907 787 374 alebo napísať e-mail na helplinka@gmail.com.

9. „Keď idem do zahraničia je bezpečnejšie spoľahnúť sa na niekoho, kto ovláda jazyk a vybaví za mňa všetky potrebné náležitosti (účet, hlásenie na úradoch, prácu).“

Pri ceste do zahraničia je najbezpečnejšie dobre sa pripraviť a zistiť si čo najviac informácií o krajine, jej zákonoch či ponúkanej práci. V prípade, že neovládate jazyk alebo nerozumiете pracovnej zmluve, stávate sa zraniteľnejším voči podvodu či obchodovaniu s ľuďmi. Obchodníci s ľuďmi túto neznalosť často využívajú a pod zámienkou, že vybaví potrebné náležitosti, odoberú svojim obetiam doklady alebo získajú prístup k ich bankovému účtu.

Príloha k aktivite: KVÍZ

Kvíz sumarizuje niekoľko poznatkov o obchodovaní s ľuďmi. Otázky môžu mať viac ako jednu správnu odpoveď.

1. Kto sa môže stať obeťou obchodovania s ľuďmi?
 - a) Iba negramotní ľudia z chudobných pomerov.
 - b) Iba hlúpi a zraniteľní ľudia.
 - c) Obeťou sa môže stať hocikto, vrátane mňa.
2. Ako spoznáš obchodníka?
 - a) Obchodník vždy postáva na tržniciach a blízko nákupných centier.
 - b) Nikdy si nemôžeš byť istý tým, kto môže byť obchodníkom – môže to byť príbuzný, kamarát, priateľ alebo ktokoľvek z tvojho okolia, koho nemusíš ani osobne poznať.
 - c) Obchodník má tetovanie a vyzerá nebezpečne, vzbudzuje strach.
3. Pomaly končíš školu a nemáš prácu. Tvoj sused Ti ponúkne, že pozná niekoho v Nemecku, kto by Ti vedel zabezpečiť prácu vo svojej firme. Čo urobíš?
 - a) Ponuka znie zaujímavo, ale firmu si aj tak poriadne overíš.
 - b) Samozrejme ponuku prijmeš, Tvoj sused je predsa dôveryhodný človek.
 - c) Super, ostatní zrejme ostanú bez práce a ty už máš pracovnú ponuku vo vrecku. Jednoznačne prácu berieš!
4. Tvoj priateľ Ťa chce vziať na dovolenku do Talianska. Poznáš ho dobre, pretože spolu chodíte už približne pol roka. Čo urobíš?
 - a) Určite hneď súhlasím, vždy som sa chcela naučiť po taliansky, takže s ním pôjdem tak, ako navrhol.
 - b) Poznám ho už pol roka a nepochybujem o jeho zámeroch, prečo by som mala?
 - c) Poradím sa s rodičmi/blízkou osobou a vypočujem si ich argumenty. Okrem toho si zistím informácie o mieste, kam ideme a aké doklady potrebujem na cestu. Pred odchodom nechám všetky informácie doma rodičom/blízkej osobe. V žiadnom prípade nikomu neodovzdám svoj pas.
5. Prečo obete obchodovania neutečú?
 - a) Páči sa im zarábať veľa peňazí a žiť v luxuse, takže nechcú odísť.
 - b) Pretože sú hlúpi a nikdy ich ani nenapadlo pokúsiť sa o útek.
 - c) Pretože ich obchodníci stále sledujú a vyhrážajú sa im.
6. Z ktorých krajín zvyčajne pochádzajú obete obchodovania s ľuďmi?
 - a) Musia to byť ľudia z chudobných krajín. Ľudia v bohatých krajinách sa majú dobre a sú opatrnejší.
 - b) Obete môžu pochádzať z tých najrozvinutejších krajín, ako napríklad Veľká Británia, ale aj z tých najchudobnejších afrických krajín.
 - c) Obete pochádzajú z krajín, ktoré uznávajú patriarchát.

7. Kamarátka Ti povie, že získala skvelú prácu ako au pair v zahraničí. Cestovné náklady, ubytovanie a pracovné povolenie za ňu v agentúre už zaplatili. Rodina, u ktorej by mala pracovať hovorí, že má dobrú skúsenosť so slovenskými dievčatami, no nič iné o nich nevie. Boli by radi, keby nastúpila čo najskôr. Čo jej povieš?
- Myslím si, že by si mala poriadne overiť rodinu, pracovnú agentúru a pracovnú zmluvu. Je dôležité dať si na tieto veci pozor, a preto jej ponúknem pomoc. Samozrejme sa teším, že si našla prácu, ale musí ma pravidelne kontaktovať.
 - Je to jej život, nech si robí, čo chce.
 - Prečo sa budem vôbec obťažovať, aj tak na mňa nedá. Odmietne moje rady a bude si myslieť, že jej iba závidím.
8. Chceš ísť na dovolenku do Talianska. Tvoj spolužiak Ti povie, že by tiež išiel a vedel by aj o práci v bare jeho kamaráta. Ponúkne Ti, že by ste mohli ísť spolu a prácou v bare si zarobiť na výlety po Taliansku. Ponúkaný zárobok znie dobre. Čo urobíš?
- To je super! Privyrobím si a budem aj na dovolenke.
 - Možno by som sa nad tým mal lepšie zamyslieť, hoci je to veľmi lákavá ponuka. Ešte sa o tom porozprávam s rodičmi, kamarátmi a inými ľuďmi, ktorým dôverujem, a potom uvidím.
 - S rodičmi/blízkou osobou sa o ponuke porozprávam, ale keď budú proti, pôjdem aj bez ich dovolenia. Je to dobrá ponuka, ktorú predsa treba využiť.
9. Ak sa podarí vyslobodiť obeť obchodovania s ľuďmi, hneď sa vráti do normálneho života a všetko je fajn.
- Jasné, všetko je určite lepšie ako peklo, ktorým si ten človek prešiel.
 - Existuje šanca, že sa znova stane obeťou obchodovania s ľuďmi.
 - Aj po vyslobodení môže obeť obchodovania trpieť traumou vyvolanou udalosťami, ktoré prežila a nemusí sa ľahko zaradiť späť do života.
10. Hrozba obchodovania s ľuďmi v mojej krajine neexistuje.
- Nikdy som nepočul, že by sa takýto prípad stal v mojej krajine, takže si myslím, že tento problém u nás neexistuje.
 - Obchodovanie sa deje v každej krajine sveta, takže aj v tej mojej.
 - Táto hrozba existuje iba v Afrike.
11. Ako sa môžem chrániť pred obchodovaním s ľuďmi?
- Použitím ochrany.
 - Nebudem nikam cestovať ani chodiť von, lebo všade je to nebezpečné.
 - Využijem poznatky zo seminára o obchodovaní s ľuďmi a osvojím si čo najviac preventívnych informácií.

Príloha k aktivite: KVÍZ - ZAUJÍMAVÉ FAKTY O MÓDE (verzia pre účastníkov)

- Prepracovaný vlnený kabát od talianskej dizajnerskej značky môže stáť až 2 000 €. Koľko eur denne zarobí žena v talianskom Bari za precízne ušitie dvoch takýchto kabátov na svojom vlastnom kuchynskom stole?
 - €8 až €10
 - €24 až €30
 - €48 až €60
- Pracovní migrant musia často za prácu zaplatiť náborové poplatky. Zadĺžia sa tak ešte skôr, ako začnú zarabať. Aké vysoké náborové poplatky platia pracovní migranti v odevnom priemysle?
 - až do výšky 200 Eur
 - až do výšky 1500 Eur
 - až do výšky 7000 Eur
- Je podľa článku New York Times z decembra 2018 módnym priemyslom skutočne „druhým najviac znečisťujúcim priemyslom na svete“?
 - nie, je na prvom mieste
 - áno, toto tvrdenie je pravdivé
 - nie, na podporu tohto tvrdenia chýbajú spoľahlivé faktické dôkazy
- Koľko plastových mikrovlákien sa vylúči pri jednom pracovnom cykle syntetického oblečenia o hmotnosti 6kg?
 - 100 000
 - 300 000
 - 700 000
 - 1 000 000
- Podľa Fashion4Change obsahuje 83% všetkých našich vôd plastové mikrovlákná. Aký podiel údajne pochádza z módného priemyslu?
 - 1/30
 - 1/13
 - 1/3
 - 2,4%
- Ktoré z uvedených odvetví textilného priemyslu vynakladá podľa správy organizácie Know the Chain z roku 2018 najväčšie úsilie na odstránenie otroctva zo svojich dodávateľských reťazcov?
 - športové oblečenie
 - rýchla móda
 - luxusná móda
- K čomu sa na konferencii o zmene klímy COP24, ktorá sa konala v roku 2018 v poľských Katoviciach, spoločne zaviazalo viac ako 100 módných značiek?
 - znižiť svoje agregované emisie skleníkových plynov o 30% do roku 2030
 - venovať 1% zo svojich ziskov mimovládny organizáciám, ktoré sa usilujú zastaviť klimatické zmeny
 - nezaviazali sa k ničomu

Príloha k aktivite: KVÍZ - ZAUJÍMAVÉ FAKTY O MÓDE (pre lektora)

1. Prepracovaný vlnený kabát od talianskej dizajnerskej značky môže stáť až 2 000 €. Koľko eur denne zarobí žena v talianskom Bari za precízne ušitie dvoch takýchto kabátov na svojom vlastnom kuchynskom stole?
- €8 až €10
 - €24 až €30
 - €48 až €60

Viac informácií: Podľa zistení New York Times z roku 2018 žena dostane od fabriky, ktorá ju zamestnáva, 1 Eur za každý meter dokončeného produktu, denne teda 8 až 10 Eur. Ušit' jeden meter produktu jej trvá približne jednu hodinu, na dokončenie celého kabátu potrebuje 4 až 5 hodín. Je teda dôležité uviesť si, že ani označenie Made in Italy neznamená, že pracovníci, ktorí ho vyrobili, pracujú v dôstojných podmienkach.

2. Pracovní migranti musia často za prácu zaplatiť náborové poplatky. Zadĺžia sa tak ešte skôr, ako začnú zarábať. Aké vysoké náborové poplatky platia pracovní migranti v odevnom priemysle?
- až do výšky 200 Eur
 - až do výšky 1500 Eur
 - až do výšky 7000 Eur

Viac informácií: Len niektoré firmy zamestnávajú pracovníkov vyrábajúcich odevy napriamo ako svojich kmeňových pracovníkov. Mnohé z nich využívajú služby rôznych agentúr, pri ktorých sú spôsoby nábora pracovníkov ťažšie kontrolované. Všeobecne platí pri nábore pracovníkov princíp, že za nábor pracovníkov platí budúci zamestnávateľ, a nikdy nie záujemca o prácu. Niektoré firmy pristúpili k postupnému odškodňovaniu pracovníkov, ktorí boli nútené zaplatiť nejaké náborové poplatky.

3. Je podľa článku New York Times z decembra 2018 módnym priemyslom skutočne „druhým najviac znečisťujúcim priemyslom na svete“?
- nie, je na prvom mieste
 - áno, toto tvrdenie je pravdivé
 - nie, na podporu tohto tvrdenia chýbajú spoľahlivé faktické dôkazy

Viac informácií: Toto tvrdenie sa často objavuje, ale zatiaľ nebolo v jeho prospech zozbieraných dostatok dôkazov. Komplexnosť dodávateľských reťazcov v textilnom priemysle komplikuje zber presných dát na overenie tohto tvrdenia.

4. Koľko plastových mikrovlákien sa vylúči pri jednom pracovnom cykle syntetického oblečenia o hmotnosti 6kg?
- 100 000
 - 300 000
 - 700 000
 - 1 000 000

Viac informácií: Plastové mikrovlákna sú drobné kúsky plastu s dĺžkou menšou ako 5 mm. Mikroplasty sa uvoľňujú zo syntetického oblečenia pri každom praní. Syntetické oblečenie je oblečenie vyrobené z polyesteru alebo akrylu. Z práčky sa mikroplasty dostanú do odpadových vôd, kde ich kvôli malej veľkosti čističky nezachytia a nakoniec tak končia v riekach a oceánoch. Je odhadované, že až 35% mikroplastov, ktoré sa nájdu v oceánoch, pochádza z práve prania syntetických materiálov.

5. Podľa Fashion4Change obsahuje 83% všetkých našich vôd plastové mikrovlákna. Aký podiel údajne pochádza z módného priemyslu?
- 1/30
 - 1/13
 - 1/3
 - 2,4%

Viac informácií: Módnym priemyslom má najväčší podiel na uvoľňovaní plastových mikrovlákien. Za ním nasledujú pneumatiky, z ktorých sa mikrovlákna uvoľňujú počas jazdy (28 % plastových mikrovlákien v oceánoch). Na treťom mieste, čo sa týka pôvodu mikrovlákien sú mestá a rôzne typy aktivít v mestách, ktoré mikroplasty vytvárajú.

6. Ktoré z uvedených odvetví textilného priemyslu vynakladá podľa správy organizácie Know the Chain z roku 2018 najväčšie úsilie na odstránenie otroctva zo svojich dodávateľských reťazcov?
- športové oblečenie
 - rýchla móda
 - luxusná móda

Viac informácií: Veľa značiek, od ktorých nakupujeme odevy a obuv, nevenuje dostatočnú pozornosť vytváraniu vhodných pracovných podmienok pre svojich pracovníkov a vyplácaniu spravodlivých odmien. Veľa firiem nezverejňuje podmienky, v akých jej pracovníci pracujú. V poslednej dobe sa ako aktívnejšie v tejto oblasti ukazujú práve módné značky vyrábajúce športové oblečenie a obuv. Môže to byť aj dôsledok veľkého tlaku zo strany zákazníkov na športové značky v 90. rokoch, kedy sa prevalili mnohé škandály o neľudských podmienkach, v akých pracovali zamestnanci práve určitých športových značiek. Prekvapivo, práve luxusné značky podľa rebríčka z roku 2018 vynakladajú najmenšie úsilie na zlepšenie pracovných podmienok svojich pracovníkov. Mnohé z týchto luxusných značiek pritom vyrábajú svoje oblečenie v európskych krajinách. Dôvodom nezaujmu luxusných značiek o zlepšovanie pracovných podmienok môže byť aj nedostatok tlaku zo strany zákazníkov, ktorí môžu predpokladať, že vysoká cena výrobku už zahŕňa aj spravodlivú mzdu pre pracovníkov.

7. K čomu sa na konferencii o zmene klímy COP24, ktorá sa konala v roku 2018 v poľských Katoviciach, spoločne zaviazalo viac ako 100 módných značiek?
- znižit' svoje agregované emisie skleníkových plynov o 30% do roku 2030
 - venovať 1% zo svojich ziskov mimovládnyim organizáciám, ktoré sa usilujú zastaviť klimatické zmeny
 - nezaviazali sa k ničomu

Viac informácií: Účastníci prijali na konferenciu tzv. Chartu odevného priemyslu pre opatrenia v oblasti životného prostredia (Fashion Industry Charter for Climate Action), v ktorej sa zaväzujú nielen ku zníženiu skleníkových plynov, ale aj ku transparentnému informovaniu o produkcii skleníkových plynov, k uprednostňovaniu materiálov s menším dopadom na životné prostredie, k používaniu obnoviteľných zdrojov energie a podobne.

Príloha k aktivite:

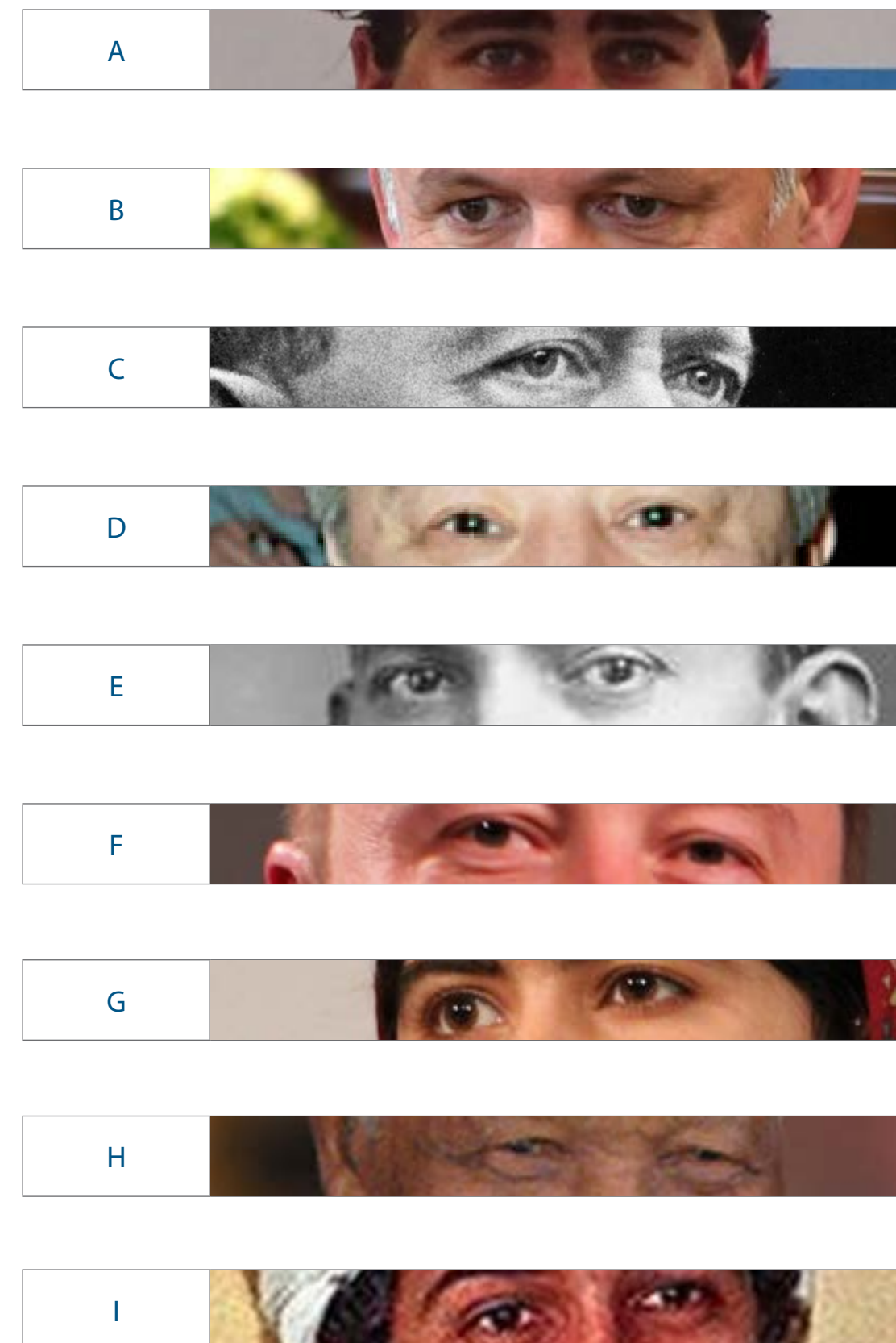
SLOVNÍK ZODPOVEDNÉHO ZÁKAZNÍKA

<p>1. zodpovedné nakupovanie</p>	<p>I. Pojmom označujeme také nakupovanie, pri ktorom si zákazník na základe dostupných informácií vyberá, ako minie svoje peniaze, pričom pri tom rozhodovaní zvažuje aspekty, ako je ľudská práca investovaná do produktu, ktorý plánuje kúpiť; kvalita daného produktu a dopad jeho výroby na životné prostredie. Súčasťou zodpovedného nakupovania je aj zníženie vlastnej spotreby a zvažovanie, ktoré veci sú naozaj potrebné. Zákazník zároveň hľadá produkty, ktorých výroba nezahŕňa vykorisťovanie pracovníkov a neničí životné prostredie. Cieľom nie je prestať nakupovať, ale nakupovať zodpovednejšie.</p>
<p>2. fast fashion (rýchla móda)</p>	<p>E. Ponúka mnoho štýlov najnovších trendov každých pár dní či týždňov (niekedy až 52 kolekcií do roka). Používa najmä lacné a nekvalitné materiály, ktoré sa poškodia už po pár vypraniach. Oblečenie sa vyrába v krajinách s najlacnejšou pracovnou silou.</p>
<p>3. pomalá móda</p>	<p>G. Spočíva v nakupovaní menej, ale kvalitnejšieho oblečenia. Zákazník zároveň uprednostňuje miestne, menšie značky, alebo značky, ktoré sa správajú zodpovednejšie a udržateľne.</p>

<p>4. udržateľná móda</p>	<p>F. Oblečenie, pri ktorého výrobe sa dohliada na zníženie jeho environmentálneho dopadu. Pri výrobe sa používajú materiály ako napríklad bio bavlna pestovaná bez pesticídov, či iné prírodné materiály, pri ktorých výrobe sa míňa menej vody, prípadne sa využívajú recyklované materiály. Aj ku kúpe takéhoto oblečenia však treba pristupovať kriticky a zvažovať, či daný produkt naozaj potrebujeme.</p>
<p>5. etická móda</p>	<p>D. Označuje oblečenie, pri ktorého výrobe sa odevné značky snažia spolupracovať s dodávateľmi, ktorí ponúkajú lepšie a spravodlivejšie podmienky pracovníkov v textilnom a odevnom priemysle. V súčasnosti je to však ešte stále zložitý proces, nakoľko veľké odevné značky spolupracujú s mnohými dodávateľmi a subdodávateľmi.</p>
<p>6. RRR princíp</p>	<p>C. Prvé a najdôležitejšie R znamená reducie – redukovať. Znamená to, že by sme mali nakupovať len oblečenie, ktoré naozaj potrebujeme a znížili tak svoju spotrebu. Ak je to možné, treba sa vyhnúť zbytočným obalom a taškám. Druhé R označuje reuse - opätovné použitie. Inými slovami, ak sa už rozhodneme niečo kúpiť, je dôležité oblečenie používať čo najviac. Keď si ho už nemôžeme alebo nechceme obliecť, je dobré nájsť spôsob, ako ho využiť na iný účel. Posledné R znamená recycle – recyklovať. Keď oblečenie ukončí svoju životnosť a už ho nemôžeme využiť iným spôsobom, malo by skončiť v správnom kontajneri na recyklovanie.</p>

<p>7. Paretovo pravidlo alebo pravidlo 80/20</p>	<p>H. Toto pravidlo v prípade oblečenia hovorí o tom, že 80 percent všetkého času nosíme len 20 percent nášho oblečenia. Pri nákupe nového oblečenia nám môže toto pravidlo slúžiť ako pripomenutie oblečenia, ktoré v šatníku už máme a povzbudiť nás k zamysleniu sa nad tým, či nový kus oblečenia budeme naozaj pravidelne nosiť.</p>
<p>8. cena za jedno nosenie daného odevu</p>	<p>A. Oblečenie by sa nemalo hodnotiť len na základe jeho ceny pri zakúpení. Dôležité je aj to, koľkokrát je oblečenie nosené. Pri takomto pohľade sa lacné, ale nekvalitné tričko, ktoré sa poškodí už po pár vypratiach, alebo si ho človek oblečie len raz, predraží v porovnaní s drahším a kvalitnejším tričkom, ktoré si človek oblečie viackrát.</p>
<p>9. swap stretnutia</p>	<p>B. Stretnutia, kde si účastníci medzi sebou vymieňajú nenosené kusy oblečenia. Takéto stretnutia bývajú často oficiálne organizované rôznymi organizáciami, ale rovnako je možné neformálne si ich zorganizovať v rámci školskej triedy, záujmového krúžku a podobne.</p>

**Príloha k aktivite:
ČO TI VRAVIA TIETO OČI?**

A} Peter Sagan

Slovenský profesionálny cyklista jazdiaci za nemecký tím Bora-Hansgrohe. Na Tour de France (2012 – 2016) sa stal jediným pretekárom, ktorý získal zelené tričko vo svojich prvých piatich účasťach.

ZDROJ:

"Cambrai - Tour de France, étape 4, 7 juillet 2015, arrivée (B36) (cropped)" by Jérémy-Günther-Heinz Jähnck / Cambrai - Tour de France, étape 4, 7 juillet 2015, arrivée (B36) (cropped) / Wikimedia France & Wikimedia Commons. Licensed under CC BY-SA 3.0 via Commons - [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cambrai_-_Tour_de_France,_%C3%A9tape_4,_7_juillet_2015,_arriv%C3%A9e_\(B36\)_\(cropped\).JPG#/media/File:Cambrai_-_Tour_de_France,_%C3%A9tape_4,_7_juillet_2015,_arriv%C3%A9e_\(B36\)_\(cropped\).JPG](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Cambrai_-_Tour_de_France,_%C3%A9tape_4,_7_juillet_2015,_arriv%C3%A9e_(B36)_(cropped).JPG#/media/File:Cambrai_-_Tour_de_France,_%C3%A9tape_4,_7_juillet_2015,_arriv%C3%A9e_(B36)_(cropped).JPG) https://sk.wikipedia.org/wiki/Peter_Sagan; <http://www.cyclingnews.com/riders/peter-sagan/>

B} Andrej Kiska

Bývalý prezident Slovenskej republiky. Filantrop a bývalý podnikateľ, vzdelaním elektrotechnický inžinier. Zakladateľ splátkových spoločností Tatracredit, Triangel a Quatro a spoluzakladateľ charitatívnej neziskovej organizácie DOBRÝ ANJEL.

ZDROJ:

"Andrej Kiska Senate of Poland" by Katarzyna Czerwińska - Senat Rzeczypospolitej Polskiej. Licensed under CC BY-SA 3.0 pl via Commons - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Andrej_Kiska_Senate_of_Poland.JPG#/media/File:Andrej_Kiska_Senate_of_Poland.JPG

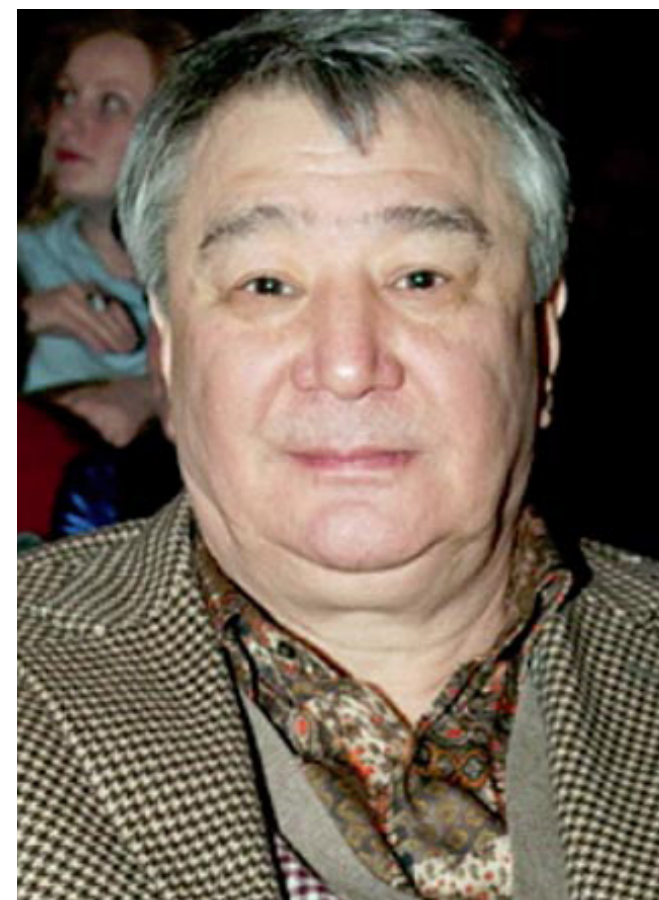

C} Adolf Hitler

Nemecký politik, diktátor, člen a neskôr líder Národno-socialistickej nemeckej robotníckej strany a ríšsky kancelár. Svojou agresívnou politikou voči okolitým štátom vyvolal v Európe druhú svetovú vojnu a bol hlavným organizátorom masového vyvražďovania obyvateľstva a vojnových zajatcov v okupovaných krajinách, osobitne v ZSSR.

ZDROJ:

"Bundesarchiv Bild 183-533882, Adolf Hitler retouched" by Bundesarchiv, Bild 183-533882 / CC-BY-SA 3.0. Licensed under CC BY-SA 3.0 de via Wikimedia Commons - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Bundesarchiv_Bild_183-533882,_Adolf_Hitler_retouched.jpg#/media/File:Bundesarchiv_Bild_183-533882,_Adolf_Hitler_retouched.jpg

D} Alimzhan Tursunovich Tokhtakhunov

Bývalý športovec a ruský podnikateľ podozrivý z trestnej činnosti, dvakrát väznený a hľadaný Interpolom. Je obvinený z organizovaného zločinu a podplácania porotcov krasokorčuľovania na zimných olympijských hrách organizovaných v roku 2002. Tiež je podozrivý zo vzťahu s ruskou mafiou, pašovania techniky z Nemecka a obvinený z prevádzkovania nelegálneho hazardu v USA.

ZDROJ:

"Alimzhan Tokhtakhunov" by Mikhail Popov. Original uploader was Dogad75 at ru.wikipedia - THE BEST PHOTOS: Светские новости: Премьерный показ Любовь-морковь 3. Transferred from ru.wikipedia; transferred to Commons by Kobac using CommonsHelper.. Licensed under CC BY-SA 3.0 via Commons - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Alimzhan_Tokhtakhunov.jpg#/media/File:Alimzhan_Tokhtakhunov.jpg

E} Mohandas Karamchand Gandhi

Vyštudovaný právnik a znamenitý vodca indického hnutia za nezávislosť počas britskej nadvlády v Indii. Presadzovaním nenásilnej občianskej neposlušnosti Ghándií viedol Indiu k nezávislosti a inšpiroval hnutia za občianske práva a slobody po celom svete.

ZDROJ:

"Gandhi South-Africa" by Unknown - <http://www.resurgence.org/resurgence/pictures/Gandhi214.jpg>. Licensed under Public Domain via Commons - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Gandhi_South-Africa.jpg#/media/File:Gandhi_South-Africa.jpg

F} Elon Reeve Musk

Biznis magnát, inžinier, vynálezca a investor. Je zakladateľom SpaceX a spoluzakladateľom Zip2, PayPal a Tesla Motors. Predstavil tiež koncept vysokorýchlostného cestovného systému známeho ako Hyperloop a navrhol VTOL nadzvukový tryskáč s elektrickým pohonom ventilátora. Zastáva posty CEO and CTO v SpaceX, CEO, post produktového architekta v Tesla Motors a predsedu SolarCity. Jeho spoločnosť Space X vyslala vo februári 2018 do vesmíru najsilnejšiu raketu súčasnosti Falcon Heavy.

ZDROJ:

"Elon Musk 2015" by Steve Jurvetson - <https://www.flickr.com/photos/jurvetson/18659265152/>. Licensed under CC BY 2.0 via Commons - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Elon_Musk_2015.jpg#/media/File:Elon_Musk_2015.jpg <https://www.space.com/> a Musk Twitter

G} Malala Yousafzai

Pakistanská aktivistka za vzdelávanie žien a najmladšia zo všetkých laureátov Nobelovej ceny. Je známa predovšetkým v oblasti ľudských práv, obhajuje práva žien na vzdelanie v jej rodnom Swat údolí v provincii Khyber Pakhtunkhwa na severozápade Pakistanu, kde Taliban v istom čase zakázal dievčatám chodiť do školy. Jej obhajoba práv žien medzicasom prerástla do medzinárodného hnutia.

ZDROJ:

"Malala Yousafzai at Girl Summit 2014" by Russell Watkins/ Department for International Development. - <https://www.flickr.com/photos/dfd/14714344864/>. Licensed under CC BY 2.0 via Wikimedia Commons - https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Malala_Yousafzai_at_Girl_Summit_2014.jpg#/media/File:Malala_Yousafzai_at_Girl_Summit_2014.jpg

H} Nelson Mandela

Vlastným menom Rolihlahla Dalibhunga Mandela bol juhoafrický revolučný politik, filantrop a prezident Juhoafrickej republiky Bol prvým prezidentom krajiny tmavej pleti a tiež prvým prezidentom Juhoafrickej republiky zvoleným v demokratických voľbách. Jeho vláda sa zameriavala na odstránenie rasovej segregácie prostredníctvom boja proti inštitucionalizovanému rasizmu a prostredníctvom podporyrasového zmierenia.

ZDROJ:

"Nelson Mandela-2008 (edit)" by South Africa The Good News / www.sagoodnews.co.za. Licensed under CC BY 2.0 via Commons - [https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nelson_Mandela-2008_\(edit\).jpg#/media/File:Nelson_Mandela-2008_\(edit\).jpg](https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Nelson_Mandela-2008_(edit).jpg#/media/File:Nelson_Mandela-2008_(edit).jpg)

Príloha k aktivite: „MIESTO ČINU“

Situácia A:

Nezaplatené účty, kreditka, potreba peňazí

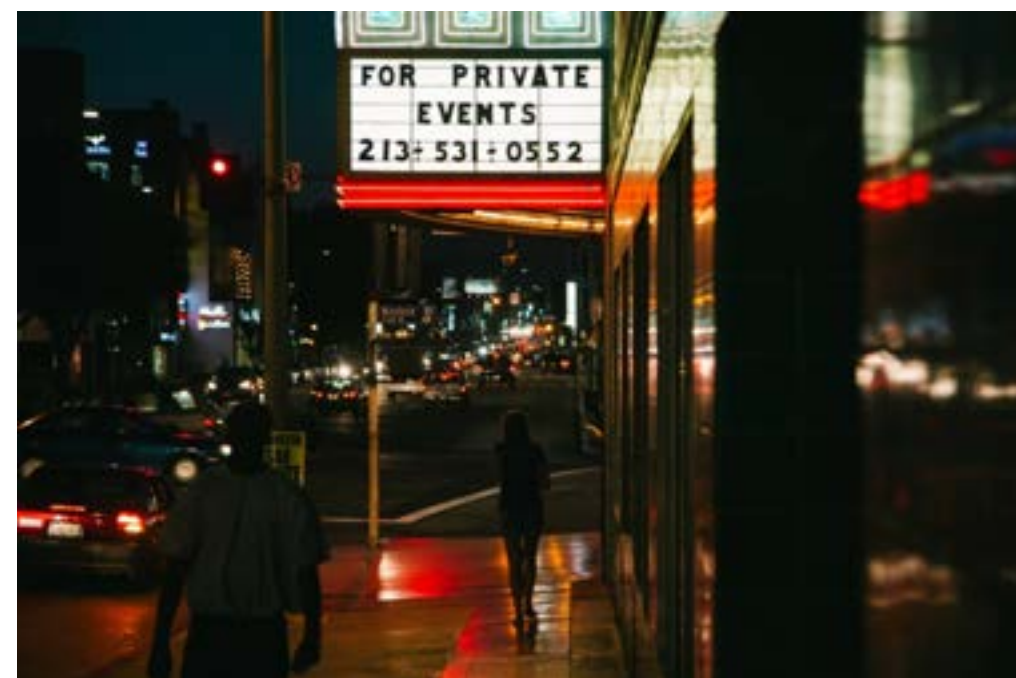

Nútené žobranie

Situácia B:

Zalúbenie, túžba po spoločnom živote

Pouličná prostitúcia

Situácia C:

Sprostredkovanie práce cez agentúru

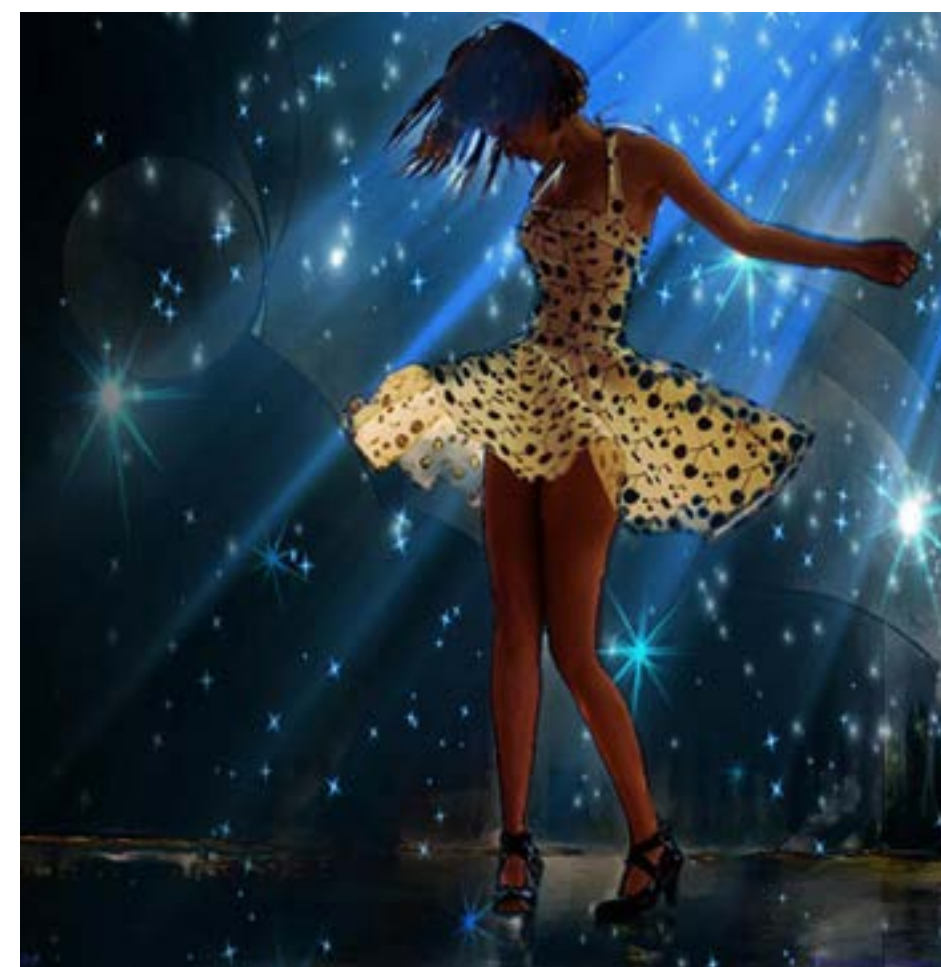

Práca v pekárni

Situácia D:

Hľadanie práce cez inzeráty online

Tanečnica v nočnom klube

Situácia E:

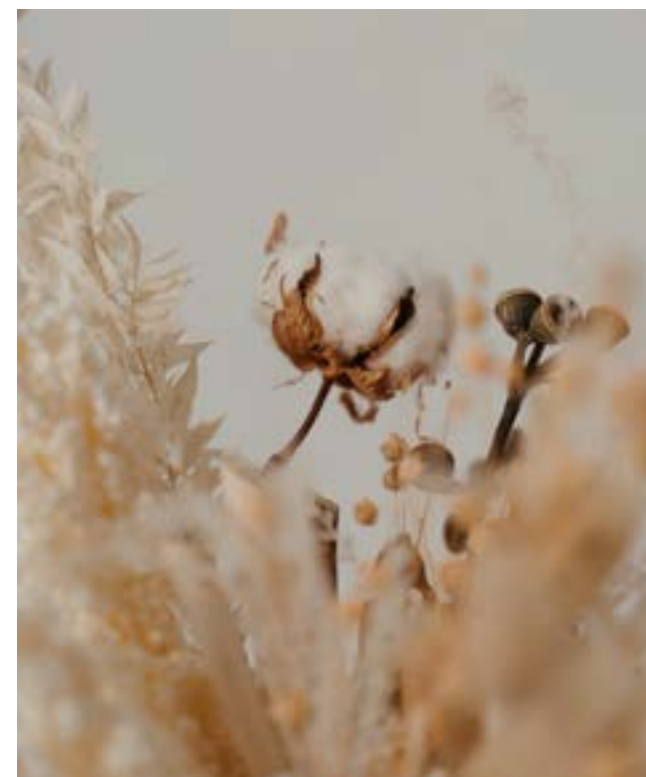
Práca sprostredkovaná cez známeho

Ťažká manuálna práca

Príloha k aktivite: FOTOPRÍBEH TVOJHO OBLEČENIA (verzia pre účastníkov)

Obrázok 1:

Zdroj: cottonbro - <https://www.pexels.com/photo/white-flowers-in-tilt-shift-lens-4273425/>

Obrázok 2:

Zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:CSIRO_SciencImage_10736_Manually_decontaminating_cotton_before_processing_at_an_Indian_spinning_mill.jpg

Obrázok 3:

Zdroj: ©ILO/M.Crozet - <https://www.flickr.com/photos/iloasiapacific/8249606304>

Obrázok 4:

Zdroj: @ILO/A.Khemka - <https://www.flickr.com/photos/ilopictures/9290283427>

Obrázok 5:

Zdroj: Rijans - <https://www.flickr.com/photos/rijans/8731789941>

Obrázok 6:

Zdroj: Ch. LeBoutillier - <https://www.pexels.com/photo/city-sky-sunset-water-6675078/>

Obrázok 7:

Zdroj: Oregon State University - <https://www.flickr.com/photos/oregonstateuniversity/2128278668>

Obrázok 8:

Zdroj: Bicanski - <https://pixnio.com/media/clothes-garbage-recycling-fashion-waste#>

Obrázok 9:

Zdroj: J. Oliveira - <https://www.pexels.com/photo/woman-wearing-blue-jeans-riding-red-shopping-cart-2321438/>

Príloha k aktivite: FOTOPRÍBEH TVOJHO OBLEČENIA (pre lektora)

Obrázok 1: Ekologický dopad pestovania bavlny

Na výrobu jedného trička sa minie 2,700 litrov vody, čo je množstvo, ktoré jeden človek vypije za 900 dní.

Obrázok 2: Pracovné podmienky

Pracovníci textilného priemyslu sa vo svojej práci často stretávajú s nevyhovujúcimi až neľudskými podmienkami. Toto sú príklady pracovných podmienok, v ktorých často pracujú:

- 10-15 hodinový pracovný čas (prípadne ešte viac v prípade nesplnených kvôt)
- extrémne krátke prestávky alebo absencia akýchkoľvek prestávok
- práca v miestnostiach bez klimatizácie, alebo bez kúrenia
- neexistencia dovolenky alebo voľných dní v prípade choroby
- neexistencia alebo nedostatok ochranných pomôcok (pri práci s farbami, chemikáliami a pod.)
- zamknuté únikové východy a schodiská, absencia hasiacich prístrojov, neexistencia požiarnych predpisov

Obrázok 3: Spravodlivá a primeraná odmena

V textilnom priemysle sa dlhodobo vedú debaty o stanovení spravodlivej a primeranej odmeny, ktorá sa v tomto kontexte často označuje ako tzv. living wage. Takáto odmena by mala pokryť životné náklady. Mnohí pracovníci v textilnom priemysle však takúto výšku mzdy nikdy nedosiahli. Podľa dát z roku 2019 bola minimálna mzda pracovníka v textilnom priemysle v Bangladéši 16 Eur na mesiac, kým výška primeranej a spravodlivej mzdy, ktorá by mu pokryla všetky potreby, by bola 72 Eur na mesiac. Ak by mal pracovník rodinu, ktorú by musel podporovať, na slušný život by potreboval až 142 Eur na mesiac. Tie rozdiely sú podobné aj v iných krajinách, kde sa vyrába oblečenie, ktoré nosíme.

Obrázok 4: Detská práca

V textilnom priemysle je detská práca využívaná na všetkých úrovniach výroby a spracovania odevov – pri sadení a obrábaní bavlny, jej zbere, ale aj v procese konečnej výroby odevov (drobné práce ako vyšívanie, flitrovanie, skladanie záhybov). Podľa štatistík ILO v roku 2016 bolo nútených pracovať viac ako 151 miliónov detí, z toho 4,6% vykonávalo v roku 2000 rizikovú prácu.

Obrázok 5: Bezpečnosť pracovníkov

Celosvetové rozhorčenie nad neľudskými pracovnými podmienkami pracovníkov textilného priemyslu spôsobilo kolaps budovy Rana Plaza v Bangladéši v roku 2013, pri ktorom zahynulo najmenej 1 132 pracovníkov a viac ako 2 500 bolo zranených. Textilné fabriky, ktoré v budove sídlili, prinútili pracovníkov prísť do práce aj v deň kolapsu, a to napriek indiciám, že statika budovy je narušená, v dôsledku čoho bola celá budova len deň pred jej zrútením evakuovaná.

Po tragédii Rana Plaza začali mnohé módné značky venovať väčšiu pozornosť bezpečnosti svojich pracovníkov. Aj napriek tomu ľudia stále zomierajú v dôsledku absolútne nevyhovujúcich podmienok

Obrázok 6: Environmentálny dopad výroby textilu

Pri výrobe textilu sa uvoľňuje veľké množstvo emisií oxidu uhličitého (CO₂). Textilný priemysel patrí dlhodobo k najväčším znečisťovateľom životného prostredia, kedy ročne vyprodukuje 1,2 miliárd ton emisií CO₂, čo je viac emisií ako sa v rovnakom období uvoľní v dôsledku medzinárodnej leteckej a námornej prepravy. Okolo 5 percent všetkých emisií CO₂ celosvetovo pochádza práve z textilného priemyslu. Berúc do úvahy, že veľká väčšina odevov v rámci tzv. rýchlej módy sa vyrába v Číne a Indii, ktoré využívajú takmer výhradne uhoľné elektrárne, je tento problém ešte páľčivejší.

Obrázok 7: Mikroplasty

Počas prania oblečenia sa uvoľňuje obrovské množstvo mikroplastov, ktoré čističky vôd nevedia odfiltrovať a tie tak končia v oceánoch. Ročne v oceánoch skončí 500 000 ton takýchto mikroplastov, ktoré sa v konečnom dôsledku stávajú potravinou pre ryby a vrátia sa tak v potravinovom reťazci naspäť k ľuďom. Je odhadované, že až 35% mikroplastov, ktoré sa nájdu v oceánoch, pochádza práve z prania syntetických materiálov.

Obrázok 8: Odpad

Výroba odevov naberá celosvetovo obrovské rozmery – ročne je na každú osobu na svete vyrobených približne 20 kusov oblečenia. Jeho likvidácia spôsobuje veľkú environmentálnu záťaž. Na päť vyrobených kusov odevu pripadajú ročne až tri kusy, ktoré skončia na skládke alebo v spaľovni. Zákazníci sa nových odevov zbavujú stále rýchlejšie a rýchlejšie – za posledných 15 rokov sa o polovicu znížila doba, za ktorú zákazníci odev od jeho kúpenia vyhodia.

Obrázok 9: Čo s tým?

Jednou z príležitostí ako prispieť k zmene stavu vecí je zodpovedné nakupovanie. Označujeme ním také nakupovanie, počas ktorého si zákazník na základe informácií vyberá ako minie svoje peniaze, pričom pri tom rozhodovaní zvažuje aspekty ako je ľudská práca investovaná do produktu, ktorý plánuje kúpiť; kvalita daného produktu a dopad jeho výroby na životné prostredie. Súčasťou zodpovedného nakupovania je aj zvažovanie svojich nákupných rozhodnutí s cieľom zníženia vlastnej spotreby a hľadanie produktov, ktorých výroba nezahŕňa vykorisťovanie pracovníkov a neničí životné prostredie. Cieľom nie je prestať nakupovať, ale pri nákupe viac romýšľať a zvažovať, či danú vec naozaj potrebujeme.

Príloha k aktivite: ZNAČKA SNOV

Prvá časť:

Názov vašej značky:	
Logo:	
Typ oblečenia (športové, spoločenské, každodenné)	
Cieľová skupina	
Finančná stratégia	
Počet bodov na rozdelenie	10
Počet rozdelených bodov: VÝROBA	
<i>Čím kvalitnejšie výrobky chcete vyrábať, tým viac bodov musíte priradiť do výroby. Ak chcete vyrábať štandardne kvalitné oblečenie musíte investovať aspoň 3 body do výroby.</i>	
Počet rozdelených bodov: MARKETING	
<i>Čím silnejší image značky chcete mať, tým viac bodov musíte priradiť do marketingu.</i>	
Počet rozdelených bodov: ROZVOJ ZNAČKY A ZISK	
<i>Zvážte, akú časť bodov potrebujete na ďalšie budovanie firmy a koľko bodov si prerozdelite vo forme odmien pre majiteľov firmy.</i>	

Druhá časť:

Situácia 1		
Výroba:	Marketing:	Zisk:
Situácia 2		
Výroba:	Marketing:	Zisk:
Situácia 3		
Výroba:	Marketing:	Zisk:
Situácia 4		
Výroba:	Marketing:	Zisk:

Príloha k aktivite: AKO NAOZAJ

Reálne inzeráty prevzaté z tlače a internetu s pozmenenými kontaktnými údajmi:

- Bezplatne sprostredkujem prácu v Anglicku na zber jahôd. Ubytovanie je zabezpečené. Aj pre skupiny. Tel. 0909 767 553
- Dievčatá alebo i vyšportovaní chlapci so znalosťou angličtiny alebo nemčiny na tanečnú prácu a na konzumáciu s hosťami, luxusný klub s vlastným choreografom, možnosť kariéry, ubytovanie samozrejmosť, vysoký zárobok, žiadny sex, viac info na www.tanecnakospracka.sk
- Práca v campe počet pracovných miest: 1. Náplň práce: pomoc pri udržiavaní veľmi rušného campu, práca so zákazníkmi požiadavky: znalosť AJ na veľmi dobrej úrovni. Nástup: Január 2016, na min. 1 rok. Pracovný čas: 40hod/týždenne, ubytovanie: zabezpečené. Kontakt: Janmal@hotmail.com
- Hľadám si nejakú kamarátku ktorá by šla pracovať do Nemecka ako au-pair, moja rodinka ku ktorej idem ja mi napísala, že ich priatelia potrebujú tiež au-pair. Preto ak máš záujem tak sa mi ozvi na masssulik@orangemail.sk
- SÚRNE hľadám najviac troch mužov na balenie zeleniny do Švajčiarska. Kontakt: 0900 750 834
- Hľadáme odborníkov do Nemecka na vonkajšie izolovanie budov. Prax je podmienkou. Záujemcov hľadáme z okresov: Michalovce, Trebišov. Ďalšie informácie na: norbert888@zoznam.sk
- Robotník do potravinárskych skladov, spracovanie zeleniny. Bez znalosti AJ, muži a ženy od 18 do 55 rokov, kandidát je zamestnancom Anglickej agentúry. Kontakt: irina@gmail.com

Príloha k aktivite: ZVLÁDANIE SITUÁCIE V ZAHRANIČÍ

ROLY „A“ – riziko sexuálneho vykorisťovania

1. Si majiteľ/ka striptízového baru v zahraničí. Medzi novými uchádzačmi/uchádzačkami o miesto čašníka/čašníčky sa vyskytol/vyskytla mimoriadne atraktívny/a Slováč/Slovenka, ktorá nemá žiadne skúsenosti s prácou v zahraničí a tebe práve odišiel/odišla striptér/ka.

Rozhodol/Rozhodla si sa, že tohto muža/túto ženu za každú cenu „zlomíš“ na striptíz, pretože podnik musí denne fungovať.

2. Uchádzaš sa o prácu čašníka/čašníčky a v tvojej povahe je: Byť ústretový/á. Keď sa ti niečo nedarí, dávaš si to za vinu. Niekedy preberáš zodpovednosť aj za iných. Si rád/rada, keď je iným ľuďom dobre a niekedy zabúdaš na to, čo chceš ty.

Prišiel/Prišla si pracovať ako čašník/čašníčka a ani ťa nenapadlo, že by si mohol/mohla a chcel/a robiť nejakú prácu, v ktorej ide o sex. Vyzliekať sa pred cudzími ľuďmi – také niečo si v živote nerobil/a a je ti to proti srsti...

3. Uchádzaš sa o prácu čašníka/čašníčky a v tvojej povahe je: Mať radosť zo svojich úspechov. Neúspechy niekedy zvaľuješ na iných. Snažíš sa dosiahnuť to, čo chceš a robíš pritom na iných nátlak. Keď ti to s niekým nevychádza, tak „vybuchuješ“ alebo iných podceňuješ.

Prišiel/Prišla si pracovať ako čašník/čašníčka a ani ťa nenapadlo, že by si mohol/mohla a chcel/a robiť nejakú prácu, v ktorej ide o sex. Vyzliekať sa pred cudzími ľuďmi – také niečo si v živote nerobil/a a je ti to proti srsti...

4. Uchádzaš sa o prácu čašníka/čašníčky a v tvojej povahe je: Preberať zodpovednosť za svoje činy. Snažíš sa obhajovať svoje názory a presadzovať svoje záujmy tak, aby si tým nepoškodil/a iným. Zaujímáš sa o iných a ich potreby. Si ústretový/á, dávaš rôzne návrhy.

Prišiel/Prišla si pracovať ako čašník/čašníčka a ani ťa nenapadlo, že by si mohol/mohla a chcel/a robiť nejakú prácu, v ktorej ide o sex. Vyzliekať sa pred cudzími ľuďmi – také niečo si v živote nerobil/a a je ti to proti srsti...

ROLY „B“ – riziko ekonomického vykoristovania

1. Si ten/tá, ktorý/á sprostredkoval/a Slovenke/Slovákovi prácu v zahraničí. Si s ňou/ním na pracovisku, dohliadaš na ňu/neho a komunikuješ so zamestnávateľom, pretože len ty vieš reč, ktorou sa hovorí v danej krajine. Zamestnávateľ ti po týždni odovzdá prvú čiastku financií za odrobenú prácu aj pre tvoju podriadenú/tvojho podriadeného. Ty sa však rozhodneš dať jej/mu len vreckové a nie celú čiastku.

Prišla/Prišiel sa s tebou porozprávať o tom, prečo dostáva tak malú čiastku. Si pripravený/á jej/mu povedať, že ti dlží za sprostredkovanie práce, za cestu, za ubytovanie, takže kým si to nesplatí, nedostane celú výplatu.

2. Začal/a si pracovať vo fabrike – výroba dielov v zahraničí. V tvojej povahe je byť ústretový/á. Keď sa Ti niečo nedarí, dávaš si to za vinu. Niekedy preberáš zodpovednosť aj za iných. Si rád/rada, keď sa ľudia cítia dobre a niekedy zabúdaš na seba a na to, čo chceš ty.

Človek, ktorý Ti dohodil prácu, ovláda ako jediný cudzí jazyk, ktorým sa tu hovorí. Prvú týždňovú výplatu dostávaš, ale nie celú. Takto to nebolo dohodnuté, na žiadnych zrážkach zo mzdy ste sa nedohodli. Ideš sa s ním/ňou porozprávať.

3. Začal/a si pracovať vo fabrike – výroba dielov v zahraničí. V tvojej povahe je mať radosť z úspechov, neúspechy niekedy zvaľuješ na iných. Snažíš sa dosiahnuť to, čo chceš a robíš pritom na iných nátlak. Keď Ti to s niekým v komunikácii, v práci alebo v akejkoľvek situácii nevychádza, tak „vybuchuješ“, dokonca iných vieš aj podceňovať.

Človek, ktorý Ti dohodil prácu, ovláda ako jediný cudzí jazyk, ktorým sa tu hovorí. Prvú týždňovú výplatu dostávaš, ale nie celú. Takto to nebolo dohodnuté, na žiadnych zrážkach zo mzdy ste sa nedohodli. Ideš sa s ním/ňou porozprávať.

4. Začal/a si pracovať vo fabrike – výroba dielov v zahraničí. V tvojej povahe je byť zodpovedný/á za svoje činy. Snažíš sa obhajovať svoje názory a presadzovať svoje záujmy ale tak, aby si tým nepoškodil/a iným. Zaujímaš sa o seba, ale aj o iných a ich potreby. Vieš ponúkať rôzne návrhy a možnosti riešení.

Človek, ktorý Ti dohodil prácu, ovláda ako jediný cudzí jazyk, ktorým sa tu hovorí. Prvú týždňovú výplatu dostávaš, ale nie celú. Takto to nebolo dohodnuté, na žiadnych zrážkach zo mzdy ste sa nedohodli. Ideš sa s ním/ňou porozprávať.

Príloha k aktivite: PORADŇA ZODPOVEDNÉHO ZÁKAZNÍKA

Problém 1:

Záleží mi na tom, aby bolo oblečenie vyrábané eticky a nezaťažovalo životné prostredie, ale veľmi rád/a aj nakupujem oblečenie a sledujem trendy. Ako sa dajú sklbiť tieto dve veci? Nemôžem stále nosiť tie isté alebo staré šaty.

Problém 2:

Rad/a by som nakupoval/a kvalitnejšie oblečenie, ale ako študent/ka mám obmedzený rozpočet, a tak jednoducho nemám na to dosť peňazí. Čo mám robiť?

Problém 3:

Prekáža mi, že mnohé odevné značky poškodzujú životné prostredie a porušujú práva pracovníkov, no neverím, že s tým môžeme niečo robiť. Veľké obchodné značky názor ľudí nezaujímajú, na jednom človeku nezáleží.

Problém 4:

Chcem nakupovať zodpovedne, ale neviem ako začať. Ako môžem nájsť informácie o tom, ktoré značky sa snažia niečo robiť a ktoré nie?

Problém 5:

Chcem nakupovať zodpovedne, ale keď som v obchode a niečo sa mi páči, zvyčajne to kúpim, aj keď som pôvodne chcela kúpiť niečo iné. Doma mám navyše veľa vecí, ktoré nenosím.

Príloha k aktivite: DOTAZNÍK: ČO JE OBCHODOVANIE S ĽUĎMI?

Pohlavie: muž – žena

Vek: _____

Áno – súhlasím s tvrdením Nie – nesúhlasím s tvrdením ? – nie som si istý/á

Obchodovanie s ľuďmi sa vyskytuje aj v našej krajine.	áno – nie – ?
V rozvinutých a bohatých krajinách sa obchodovanie s ľuďmi nedeje.	áno – nie – ?
Obchodovanie s ľuďmi je protizákonné.	áno – nie – ?
Obeťami obchodovania s ľuďmi sú len mladé ženy a deti.	áno – nie – ?
Obeťami obchodovania s ľuďmi sú iba naivní a dôverčiví ľudia.	áno – nie – ?
Obeť si svoju situáciu spôsobila sama.	áno – nie – ?
Obchodníkmi s ľuďmi sú vždy len muži organizovaní v „gangoch“ ako mafia.	áno – nie – ?
Únos je najčastejším spôsobom, ako obchodníci získajú obeť.	áno – nie – ?
Nútená práca a nútené žobranie nie sú formami obchodovania s ľuďmi.	áno – nie – ?
Obeť obchodovania má vážne fyzické zranenia, kým psychologické traumy nie sú tak vážne.	áno – nie – ?
Útek je najčastejším spôsobom, ako sa obeť vyslobodí zo siete obchodovania.	áno – nie – ?
Po vyslobodení sa obeť ľahko vracajú do svojho normálneho života.	áno – nie – ?
Ja a moji priatelia sa nikdy nemôžeme stať obeťami obchodovania s ľuďmi, pretože sa nedáme ľahko oklamať.	áno – nie – ?
Obeťami obchodovania sú zväčša cudzinci, ktorých privedú zo zahraničia. V rámci jedného štátu nedochádza k obchodovaniu s ľuďmi.	áno – nie – ?

6.2 Preventívne informácie pre študentov

Ponúkame Ti komplexné informácie potrebné pri príprave na cestu do zahraničia v prípade, že si hľadáš alebo si už našiel prácu či brigádu.

Kto môže byť sprostredkovateľom práce

• známy, rodina

Jedným z najbežnejších a zároveň najrizikovejších spôsobovako sa ľudia dozvedia o práci v zahraničí, je prostredníctvom známych či rodinných príslušníkov. Takáto ponuka práce často nezahŕňa žiadne dôležité informácie, iba tvrdenie, že všetky potrebné formality sa vybaví v danej krajine, kde sa dozvieš viac aj o podmienkach práce. Preto je veľmi dôležité využívať pri výbere práce v zahraničí predovšetkým oficiálne zdroje a každú ponuku dobre preveriť.

• sprostredkovateľ za úhradu/agentúra

Na Slovensku môžu sprostredkovať prácu do zahraničia len fyzické alebo právnické osoby, ktoré majú živnosť na sprostredkovanie zamestnania za úhradu. Priebežne aktualizovaný zoznam agentúr, ktoré túto živnosť majú, si môžeš vyzdvihnúť na Ústredí práce, na ktoromkoľvek Úrade práce, sociálnych vecí a rodiny alebo si ho stiahnuť zo stránky www.upsvar.sk. Agentúru si môžeš overiť aj prostredníctvom Živnostenského registra na stránke www.zrsr.sk.

Kde získaš informácie o práci v zahraničí?

Na jednotlivých Úradoch práce, sociálnych vecí a rodiny sa môžeš obrátiť na poradcov EURES, ktorí ti umožnia prístup k denne aktualizovanej databáze voľných pracovných miest v krajinách Európskeho hospodárskeho priestoru (krajiny EÚ a Nórsko, Island, Švajčiarsko). Databáza je prístupná na stránkach www.eures.sk. Nájdeš tu aj aktuálne informácie o životných a pracovných podmienkach, o situácii na jednotlivých trhoch práce či registračných procedúrach v krajinách, ktoré sú členmi siete EURES. Služby siete sú bezplatné.

Čo môžeš a máš vyžadovať od sprostredkovateľa práce/agentúry?

Sprostredkovateľ práce musí klientovi poskytnúť podrobné informácie o práci, ktorú bude vykonávať a upozorniť ho na práva a povinnosti, ktoré bude ako zamestnanec v danej krajine mať. Pracovné podmienky, výška mzdy a pod. musia byť jasne stanovené v písomnej dohode o sprostredkovaní práce, ktorú klient so sprostredkovateľom uzatvorí.

Poplatok za sprostredkovanie zamestnania môže sprostredkovateľ vyberať len od právnickej alebo fyzickej osoby, pre ktorú sprostredkúva zamestnanca. Od teba ako klienta **nemôže** vyberať poplatok za služby súvisiace so sprostredkovaním práce (podľa zákona č. 96/2013 Z.z., ktorým sa mení a dopĺňa zákon č. 5/2004 Z.z. o službách zamestnanosti – § 25).

Ako má vyzeráť dohoda o sprostredkovaní práce/ pracovná zmluva?

Dohoda so sprostredkovateľom práce musí byť uzatvorená písomne, pred vycestovaním do zahraničia a vyhotovená v dvoch identických origináloch - jeden patrí tebe. Dohodu podpíše až po tom, ako si ju pozorne preštuduješ a až keď je podpísaná sprostredkovateľom zamestnania.

Má obsahovať najmä:

- názov a adresu budúceho zamestnávateľa, jeho identifikačné číslo a druh činnosti, ktorou sa zaoberá, kontaktné informácie
- dobu, na ktorú sa pracovná zmluva uzatvára
- popis náplne a podmienok práce, výšku platu/mzdy
- rozsah zodpovednosti sprostredkovateľa za nedodržanie podmienok dohody
- spôsob a podmienky zdravotného a sociálneho poistenia

So svojim budúcim zamestnávateľom musíš uzavrieť **pracovnú zmluvu**. Podobne ako dohoda o sprostredkovaní, musí pracovná zmluva obsahovať najmä údaje o zamestnávateľovi, dĺžku trvania zamestnania, pracovnú náplň a podmienky (napr. ubytovania a stravovania), výšku platu/mzdy a informácie o poistení.

Zdroj: <http://www.bezpecnecestovanie.iom.sk/index.html>

Užitočné rady

(nájdeš aj v aplikácii **Safe Travel & Work Abroad**)

1. Dobré si prever agentúru alebo človeka, ktorý ti prácu ponúka. Väčšina obetí obchodovania s ľuďmi v slovenských podmienkach býva verbovaná „známym známeho“ alebo „dávny kamarátom z rodného mesta“, ku ktorému má obeť často neopodstatnenú dôveru! Ak je to možné, skontaktuj sa s ľuďmi, ktorým už agentúra zamestnanie sprostredkovala. Poradiť sa môžeš aj na bezplatnom čísle 0800 800 818, na čísle 0907 787 374 - Informačná linka o obchodovaní s ľuďmi, alebo emailom na helplinka@iom.int.
2. Informácie poskytnuté agentúrou si prever u svojho budúceho zamestnávateľa. Seriózna pracovná agentúra ti poskytne meno kontaktnej osoby a jej telefónne číslo. Telefonátom si následne over reálnosť pracovnej ponuky priamo u zamestnávateľa.
3. Prever si, či adresa zamestnávateľa reálne existuje. Zisti a over si tiež presnú adresu ubytovania, ak je ponúkané v rámci pracovného miesta a zmluvy.
4. Vycestovať len na „dobré slovo“ určite nestačí. Vycestuj, až keď máš všetky potrebné informácie a podpísanú zmluvu, ktorú máš preštudovanú a rozumieš jej.
5. Podpísi len pracovnú zmluvu v jazyku, ktorému dobre rozumieš. Ak sú v zmluve časti, ktorým nerozumieš, poraď sa s blízkou osobou a požiadaj zamestnávateľa/agentúru o vysvetlenie. Zmluvu je dobré pred podpisom konzultovať s niekym dôveryhodným.
6. Ak je zmluva preložená do iného jazyka, pred podpísaním si ju skontroluj a porovnaj, či je originál a preklad zmluvy rovnaký.
7. Skontroluj, či zmluva neobsahuje nepresné informácie ohľadom prípadu, pri ktorom zamestnanec nenaplní všetky svoje povinnosti. Zmluvu nepodpisuj, pokiaľ nie je jasné, čo všetko slovo „povinnosti“ znamená.
8. Urob si kópiu podpísanej zmluvy. Jednu nechaj doma blízkym a jednu si zober so sebou pre prípad, že ju budeš potrebovať.
9. Ak sú pracovné podmienky iné, než je uvedené v zmluve, obráť sa na agentúru alebo osobu, ktorá ti prácu sprostredkovala a informuj o tom svojich blízkych doma.
10. V prípade akejkoľvek neistoty či pocitu ohrozenia kontaktuj príslušný miestny orgán štátnej alebo verejnej správy, ako napríklad políciu, konzulát, magistrát, slovenské veľvyslanectvo a pod.

11. Aj keď pracuješ „načierno“ alebo inak porušuješ zákony, v núdzi sa obráť na políciu. (Pri najmenšom náznaku, že je osoba obeťou obchodovania s ľuďmi, s ňou úrady vo väčšine európskych krajín zaobchádzajú ako s obeťou násillia.)
12. V krajine, do ktorej odchádzaš pracovať, si nájdi čo najviac kontaktov (napr. od známych, ktorí tam už boli). Pýtaj sa tiež na ďalšie zdroje užitočných informácií o práci a živote v krajine, kam ideš pracovať (internetové stránky, publikácie, kontakty na relevantné inštitúcie v krajine a pod.)

Príprava na cestu do zahraničia - Čo potrebuješ:

- Platný doklad totožnosti, pas/ občiansky preukaz, pričom vždy záleží od krajiny, do ktorej cestuješ. Väčšina krajín vyžaduje, aby bol cestovný doklad v čase vstupu do krajiny platný ďalších 2-6 mesiacov. Podmienky vstupu do krajiny, ako aj krajín, cez ktoré budeš prechádzať, zistíš na webovej stránke Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR www.mzv.sk (www.foreign.gov.sk) alebo na veľvyslanectve danej krajiny. Urob si tiež kópiu pasu, ktorú odložíš na viaceré miesta. Kópia ti uľahčí styk s úradmi a urýchli vydanie náhradného cestovného dokladu v prípade jeho straty alebo odcudzenia.
- Povolenie na vstup do krajiny- víza musíš mať pri vstupe do krajiny, ku ktorej má Slovensko vízovú povinnosť. Zoznam týchto krajín, ako aj podmienky na získanie víz, nájdeš na webovej stránke Ministerstva zahraničných vecí a európskych záležitostí SR www.mzv.sk. Na prácu alebo štúdijný pobyt budeš pravdepodobne potrebovať špeciálne víza. Je možné, že budeš potrebovať aj tranzitné víza do krajín, cez ktoré budeš na svojej ceste prechádzať. Pre získanie podrobnejších informácií kontaktuj veľvyslanectvo alebo konzulát danej krajiny. Adresy a telefónne čísla na konzuláty sú uvedené aj na stránke Ministerstva zahraničných vecí.
- Vezmi si dostatok hotovosti na prípadný nevyhnutný návrat domov a maj pri sebe peniaze v mene, ktorú daná krajina používa. Hotovosť rozdeľ na menšie čiastky, ktoré ulož na viaceré osobné miesta. Zober si tiež medzinárodne platnú platobnú kartu pre prípad, že budeš potrebovať uhradiť väčšiu sumu peňazí.
- Skontroluj, či telefón, ktorý si berieš, má aktívny roaming a dostatok kreditu. K telefónu môžeš tiež potrebovať inú koncovku na nabíjačku. Pre istotu si zober rezervnú telefónnu kartu, funkčnú v danej krajine alebo nabitú SIM kartu miestneho mobilného operátora. Nezapodni tiež na medzi-

národnú predvoľbu +421 alebo 00421, bez ktorej sa na Slovensko nedovoláš.

- Pred cestou si zisti a zapamätaj tel. číslo a adresu veľvyslanectva SR, polície a rýchlej zdravotnej záchrannnej služby v krajine, do ktorej cestuješ.

5P prípravy na cestu:

- Platný doklad totožnosti
- Povolenie na vstup do krajiny- víza
- Peniaze
- Použiteľný telefón
- Pohotovostný kontakt

Vo všetkých prípadoch vycestovania do zahraničia, či už je to za prácou, štúdiom alebo na dovolenku, nechaj doma u blízkej osoby presnú adresu plánovaného pobytu, fotokópiu tvojho pasu, aktuálnu fotografiu a kontakty na ľudí, s ktorými do zahraničia cestuješ. V prípade vycestovania za prácou im daj čo najviac informácií o svojom budúcom zamestnávateľovi spolu s kópiou pracovnej zmluvy.

Na čo ešte nezabudnúť:

- O svojom odchode do zahraničia informuj svoju rodinu alebo dobrých známych. Po príchode sa im ohlás a vždy ich informuj o zmene svojho pobytu.
- Maj so svojimi blízkymi dohodnutý záchranný signál (vopred dohodnuté slovné spojenie, napr.: Ako sa má mačka?, pričom mačka je vymyslená a v skutočnosti neexistuje), ktorý použiješ v problémovej situácii, v ktorej nemôžeš otvorene hovoriť. Záchranný signál blízkeho upozorní na fakt, že potrebuješ pomoc. Dohodni sa so svojimi blízkymi na čase vášho najbližšieho kontaktu a vždy sa v tom čase ozvi.
- Zisti si viac o cieľovej krajine, ako napríklad používanú formu hromadnej dopravy, zvyky, nebezpečné štvrte mesta či časti krajiny a pod.
- Pribal si zo sebou slovník jazyka tej ktorej krajiny a nauč sa základné komunikačné frázy.
- Zabezpeč si cestovné poistenie, ktoré by malo obsahovať aj poistenie pre prípad úrazu a choroby. Informuj sa o podmienkach zdravotnej starostlivosti v danej krajine.

Počas pobytu v zahraničí:

- Nikomu za žiadnych okolností nedávaj svoj pas či občiansky preukaz. Všetky potrebné náležitosti si má každý vybaviť sám. Pri nelegálnej práci zamestnávateľ tvoj pas nepotrebuje.
- Snaž sa vybaviť si samostatne čo najviac vecí ohľadom práce, sociálneho a zdravotného poistenia, ubytovania a pod.
- Pas a ostatné doklady ako občiansky preukaz či pracovné povolenie nos vždy so sebou. Ak ti niekto doklady zoberie alebo ich stratíš, okamžite to nahlás na políciu a trvaj na vydaní písomného potvrdenia a hlásení straty alebo krádeže. Kontaktuj tiež veľvyslanectvo SR v danej krajine.

Aby si zostal/a v bezpečí:

- Neprijímaj žiadne dary, pôžičky, nebuď nikomu dlžníkom.
- Dbaj na svoju bezpečnosť, vyhýbaj sa neosvetleným uliciam, chodníkom a štvrtiam, ktoré sú nebezpečné, nenes so sebou žiadne cennosti.
- Pamätaj, že zákony sú v každej krajine iné, rovnako ako sankcie za ich porušenie. Zodpovednosť za protiprávne konanie nesie každý sám.
- Vyhýbaj sa kontaktu s drogami. V závislosti na krajine ti hrozia sankcie vo forme finančnej pokuty, trestu odňatia slobody alebo, ako napríklad v Thajsku, trest smrti.
- Aj keď sa nechystáš v zahraničí šoférovať, oboznám sa so základnými pravidlami cestnej premávky.

Pomoc v núdzi alebo čo ak sa dostaneš do nepredvídaných ťažkostí?

- Utekaj na nejaké verejné a oficiálne miesto, napr. úradná inštitúcia, knižnica, pošta a pod.
- Pomoc môžeš hľadať na miestach označených krížom: nemocnica, kostol, zariadenie prvej pomoci a pod.
- Inštitúciu požiadaj vždy o pomoc prv, než by si sa obrátil len tak na jednotlivca, ktorého stretneš na ulici. Pri inštitúcii je menšie riziko zneužitia.
- Pokiaľ si v zahraničí, snaž sa čo najskôr kontaktovať zastupiteľstvo svojej krajiny (číslo máš zbalené medzi dôležitými kontaktami).
- Kontaktuj miestnu pomáhajúcu organizáciu /kontakty si zisti pred odchodom/.
- Zavolaj na číslo 112.

- Neobviňuj sa za vzniknutú situáciu, máš právo na ochranu svojej osoby a zdravia, nezabudni, že vždy existujú možnosti pomoci.

Čo môže spraviť konzulát/velvyslanectvo SR v zahraničí?

- vydať náhradný cestovný doklad;
- kontaktovať príbuzných alebo známych a oboznámiť ich o núdzovej situácii, ktorú v zahraničí prežívaš;
- odporučiť služby miestnych úradov, lekárov, tlmočníkov, advokátov;
- sprostredkovať styk s miestnymi mimovládnyimi organizáciami, charitou, ale aj políciou, orgánmi činnými v trestnom konaní;
- osvedčiť pravosť kópií, listín, podpisov, pečiatok;
- poradiť, ako máš postupovať vo vyššie uvedených alebo podobných situáciách, ktoré môžeš v zahraničí zažiť.

Čo konzulát nemôže spraviť?

- nezasiahne do súdneho konania alebo ho neinicuje v Tvojom mene;
- neposkytne advokátske služby;
- nezariadi prepustenie z väzenia;
- nezasiahne do vyšetrovania orgánov činných v trestnom konaní;
- nezaplatí účty;
- nezaobstará pracovné povolenie, prácu, či ubytovanie.

Kontakty a miesta, kde nájdeš preventívne informácie

Safe Travel & Work Abroad – aplikácia Medzinárodnej organizácie pre migráciu je voľne dostupná v Google Play a App Store (pre operačné systémy Android a iOS) a na webovej stránke www.safe.iom.sk v 11 jazykových verziách: slovenskej, českej, poľskej, maďarskej, anglickej, nemeckej, francúzskej, ruskej, srbskej, ukrajinskej a rómskej. Formou interaktívnej hry upozorňuje na riziká obchodovania s ľuďmi. Užívateľ si môže v hre vybrať medzi štyrmi postavami a svojimi rozhodnutiami ovplyvniť vývoj príbehu. Aplikácia obsahuje tiež znaky obchodovania s ľuďmi, tipy na bezpečné cestovanie do zahraničia, praktické informácie o sprostredkovaní práce či pracovnej dohode a užitočné kontakty v prípade núdze.

0907 787 374 - Informačná linka o obchodovaní s ľuďmi

Linku prevádzkuje Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM). Linka je spoplatnená podľa aktuálneho cenníka operátorov. Poskytuje preventívne informácie ako aj krízovú pomoc v téme obchod s ľuďmi.

0800 800 818 - Národná linka pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi

Hovory na linku zo Slovenskej republiky sú bezplatné. Národná linka pomoci obetiam obchodovania s ľuďmi slúži pre kohokoľvek, kto sa môže ocitnúť alebo sa ocitol v rizikovej situácii spojenej s obchodovaním s ľuďmi. Služby linky sú ďalej zamerané na prevenciu a znižovanie rizík spojených s prácou v zahraničí, ako napr. overovanie pracovných ponúk, preverenie agentúry, či podávanie preventívnych informácií a rád pred cestou do zahraničia. V tvare 00421 800 800 818 sa na linku dovoľáš aj zo zahraničia, avšak nie zadarmo, platiť budeš podľa taríf miestneho operátora.

0850 111 321 - Linka pomoci obetiam násilia

www.bezpecnecestovanie.iom.sk - Informácie o obchodovaní s ľuďmi o náležitostiach pracovných zmlúv, rady pred vycestovaním, kontaktné adresy.

www.iom.sk - Informácie o programoch IOM Bratislava, publikácie na stiahnutie. emailový kontakt: helplinka@iom.int

www.minv.sk - Štatistiky, dokumenty, publikácie týkajúce sa aj obchodovania s ľuďmi na stiahnutie.

www.eures.sk - Informácie o životných a pracovných podmienkach v krajinách EU, pracovné ponuky.

www.mzv.sk - Informácie o podmienkach vstupu do krajiny.

www.upsvar.sk - Informácie o agentúrach sprostredkujúcich prácu v zahraničí.

Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality MVSR

tel: 02/4859 2244, mail: icosl@minv.sk

Slovenská katolícka charita

tel: 0917350657, mail: stoptrafficking@charita.sk

6.3 Slovník pojmov - Používaná terminológia v téme Obchodovanie s ľuďmi

Cudzinec

Podľa Zákona č. 404/2011 Z. z. o pobyte cudzincov je cudzím štátnym príslušníkom každý, kto nie je štátnym občanom Slovenskej republiky. Cudzincami sú podľa slovenského právneho poriadku aj občania členských štátov EÚ, Európskeho hospodárskeho priestoru a Švajčiarskej konfederácie (spolu tiež občania EHP).

(*Oriešková, L., Milla, M., 2013*)

Maloletý bez sprievodu

Osoba mladšia ako 18 rokov (ak zákony vzťahujúce sa na dieťa neurčujú dosiahnutie plnoletosti skôr), ktoré je odlúčená od oboch rodičov a nie je v opatre dospelého, ktorý má podľa zákona alebo zvyku povinnosť starať sa o dieťa.

(*preložené z UNHCR, 1997*)

Migrant

Osoba, ktorá z akýchkoľvek dôvodov opustí jednu krajinu a presťahuje sa do inej krajiny minimálne na obdobie roka. Výnimkou je presun osoby, ktorý sa týka rekreácie, služobnej cesty, dovolenky, návštevy priateľov a známych, obchodných ciest, zdravotného ošetrovania, náboženských pútí. Z hľadiska krajiny pôvodu je osoba emigrantom, z hľadiska cieľovej krajiny je osoba imigrantom.

Slovenský právny poriadok nepozná pojem migrant, ale cudzinec.

(*preložené z European Migration Network, 2018*)

Migrácia

Pohyb osôb alebo skupín osôb v geografickom alebo sociálnom priestore spojený s prechodnou, alebo trvalou zmenou miesta pobytu.

(*Oriešková, L., Milla, M., 2013*)

Mobilita pracovnej sily/ pracovná mobilita

Vyjadruje mieru do akej je osoba schopná a ochotná premiestniť sa za prácou z jednej lokality do inej (geografická mobilita) alebo z jedného pracovného miesta do iného (profesijná mobilita).

(*preložené z Cambridge Dictionary*)

Obchod s bielym mäsom

Základ pojmu je spojený s tzv. „Mannovým zákonom“, so zákazom bieleho otroctva, ktorý bol v USA prijatý v roku 1910 ako White-Slave Traffic Act. Termín vznikol v súvislosti s detskou prostitúciou,

taktiež zakazoval prevoz žien z jedného štátu do druhého pre „nemorálne účely“. Biele otroctvo, po anglicky „White slavery“, sa tak stalo synonymom pre obchod s dievčatami, u nás tradovaného pomenovania „obchod s bielym mäsom“.

V súčasnosti je používanie tohto pojmu vo všeobecnosti nevhodné, pretože dehonestuje ľudskú dôstojnosť obetí, znižuje závažnosť danej problematiky a jej skutočný rozsah.

(*preložené z Legal Information Institute, 2020*)

Obchodovanie s ľuďmi, v manuále sa používa aj skratka Osl

Obchodovanie s ľuďmi je verbovanie, preprava, transfer, prechovávanie alebo získavanie ľudí pod hrozbou násilia, únosmi, podvodom, lstou, prinútením silou, zneužívaním pozície, v rámci ktorej nemá táto osoba žiadnu inú reálnu a akceptovateľnú možnosť iba prijať uvedenú hrozbu, poskytovaním alebo prijímaním peňazí, alebo iného prospechu za účelom získania súhlasu osoby majúcej kontrolu nad inou osobou s cieľom jej zneužívania, nezávisle od toho, či obeť obchodovania súhlasili s účelom zneužívania. Zneužívanie zahŕňa, ako minimum, zneužívanie prostitúciou iných, alebo iné formy sexuálneho zneužívania, vynútenú prácu, alebo služby, otroctvo, alebo praktiky podobné otroctvu, zotročovanie, alebo odoberanie orgánov na nelegálne účely.

(*Protokol OSN o prevencii, potlačaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, obzvlášť žien a detí doplňujúci Konvenciu proti medzinárodnému organizovanému zločinu, 2000*)

Prevádzachstvo

Zabezpečenie nelegálneho vstupu osoby do štátu, v ktorom táto osoba nemá trvalý pobyt s cieľom finančného alebo materiálneho zisku. Prevádzachstvo sa od obchodovania líši tým, že prevádzachstvo migrantov je poskytnutím služby, hoci nelegálnej, ľuďom, ktorí si túto službu vedome kupujú, aby sa dostali do inej krajiny. Pri trestnom čine prevádzachstva poškodzuje záujmy štátu, ktorého hranice narúša. Trestný čin obchodovania s ľuďmi porušuje ľudské práva osoby – obeť. V realite je prevádzachstvo často spojené s obchodovaním s ľuďmi, napríklad keď prevádzachstvá migranti nemajú dostatok financií na zaplatenie prevádzachstvom.

(*preložené z Protokolu proti prevádzachstvu migrantov po súši, mori alebo vzduchom, doplňujúci Konvenciu proti medzinárodnému organizovanému zločinu, 2000*)

Prostitúcia

Uspokojovanie sexuálnych potrieb iného súložou, iným spôsobom pohlavného styku alebo iným obdobným sexuálnym stykom s dospelou osobou za

odmenu. Odmena môže mať rôzne formy (napr. jedlo, oblečenie, ubytovanie, náklonnosť atď.) (Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších zmien a doplnkov)

Prostitúcia detí a mladistvých

Uspokojovanie sexuálnych potrieb iného súložou, iným spôsobom pohlavného styku alebo iným obdobným sexuálnym stykom s dieťaťom za odmenu alebo jej príslub, bez ohľadu na to, či táto odmena alebo jej príslub boli poskytnuté dieťaťu alebo tretej osobe. Odmena môže mať rôzne formy (napr. peniaze, jedlo, oblečenie, ubytovanie, drogy, atď.) (Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších zmien a doplnkov)

Sex turizmus

Sex turizmus môže byť definovaný ako výlety organizované v rámci sektoru turizmu alebo mimo neho, využívajúc však jeho štruktúry a siete, s primárnym cieľom nadviazať komerčný sexuálny vzťah s obyvateľom krajiny destinácie. (preložené z World Trade Organization (1995))

Sexuálne napadnutie

Akýkoľvek sexuálny akt namierený proti inej osobe proti jej vôli, vrátane prípadov, kedy daná osoba nie je schopná vyjadriť svoj súhlas. (U.S. Department of Justice—Federal Bureau of Investigation, 2012)

Sexuálne zneužívanie

Praktiky, ktorými osoba dosahuje sexuálne uspokojenie, finančný zisk, alebo zlepšenie svojej pozície prostredníctvom zneužitia alebo využitia sexuality inej osoby, čím porušuje právo tejto osoby na dôstojnosť, rovnosť, autonómiu, fyzické a sociálne zdravie. Ide napr. o obchodovanie s ľuďmi, prostitúciu, sexuálnu turistiku, obchod s nevestami na objednávku, pornografiu, striptérstvo. (preložené z Estes, Richard J., Weiner, N. A., 2001)

Sexuálne zneužívanie dieťaťa

Sexuálne zneužívanie detí môže byť definované ako kontakt medzi dieťaťom a dospelým alebo iným dieťaťom, ktorí sú v dôsledku veku alebo vývoja v pozícii zodpovednosti, dôvery alebo autority smerom k zneužívanému dieťaťu. Pri takomto kontakte je dieťa využívané ako objekt uspokojenia sexuálnych potrieb tohto staršieho dieťaťa alebo dospelého. Zneužívané dieťa plne nerozumie sexuálnym aktivitám, do ktorých je nútené, nie je schopné poskytnúť k nim informovaný súhlas alebo nie je na ne z hľadiska svojho vývoja pripravené. Tieto kontakty sa dejú proti záujmom alebo vôli dieťaťa s využitím

sily, klamstva, úplatkov, hrozieb alebo tlaku. Sexuálne zneužívanie môže byť fyzické, verbálne, alebo emocionálne. (preložené z World Health Organization, 1999)

Zneužívanie

Zneužívanie zahŕňa, prinajmenšom, využívanie osôb na prostitúciu, alebo iné formy sexuálneho zneužívania, nútenú prácu alebo služby, otroctvo a otroctvu príbuzné praktiky, nevoľníctvo, alebo odstránenie orgánov. (Protokol OSN o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, najmä žien a detí doplňujúci Konvenciu proti medzinárodnému organizovanému zločinu, 2000)

Zneužívanie dieťaťa

Zahŕňa všetky formy fyzického a/alebo emocionálneho zneužívania, sexuálneho zneužívania, zanedbávania a nedbanlivosti, komerčného alebo iného zneužívania, ktoré má za následok skutočnú alebo potenciálnu ujmu na zdraví dieťaťa, na jeho prežití, rozvoji alebo dôstojnosti, a to v kontexte vzťahu zodpovednosti za dieťa, dôvery a autority. (preložené z World Health Organization, 1999)

Nasledujúce výrazy v texte treba vykladať tak, ako je uvedené nižšie:

- Palermský protokol – *Protokol Organizácie spojených národov o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, najmä so ženami a deťmi, ktorý dopĺňa Dohovor Organizácie spojených národov proti nadnárodnému organizovanému zločinu, 2000*
- Dohovor Rady Európy – *Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi, 2005*
- Zásady a usmernenia UNHCHR – *Zásady a usmernenia vysokého komisára Organizácie spojených národov pre ľudské práva týkajúce sa ľudských práv a obchodovania s ľuďmi*
- Smernica Rady – *Smernica Rady Európskej únie č. 2004/81/ES z 29. apríla 2004 o povoleniach na trvalý pobyt, vydávaných štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťami nezákonného obchodovania s ľuďmi alebo ktorí boli predmetom konania umožňujúceho nelegálne prísťahovalecť a ktorí spolupracovali s príslušnými orgánmi*
- Orgány činné v trestnom konaní – *polícia, pohraničná stráž alebo policajní a imigrační úradníci*
- Trestnoprávny systém – *od úvodného vyšetrovania cez súdny proces až po vynesenie rozsudku*
- Odborníci v oblasti boja proti obchodovaniu s ľuďmi – *pracovníci medzinárodných a mimovládnych organizácií, príslušníci orgánov činných v trestnom konaní, prokurátori.*

6.4 Použitá literatúra

Právne predpisy, medzinárodné dohovory, smernice EÚ

Bruselská deklarácia o prevencii a boji proti obchodovaniu s ľuďmi (2002)

Haagský program – hodnotenie politik EU v oblasti slobody, bezpečnosti a spravodlivosti na roky 2005 – 2010 (2005/C53/01)

Charta základných práv Európskej únie, článok 5 (2016)

Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o minimálnom veku na prijatie do zamestnania (1973)

Dohovor Medzinárodnej organizácie práce o zákaže najhorších foriem detskej práce (1999),

Dohovor OSN o odstránení všetkých foriem diskriminácie žien (1979)

Dohovor OSN o právach dieťaťa (1989)

Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu (doplnený Protokolom o predchádzaní obchodovania s ľuďmi, najmä so ženami a deťmi, jeho potláčaní a trestaní (2000)).

Dohovor Rady Európy o boji proti obchodovaniu s ľuďmi (2005)

Medzinárodný pakt o občianskych a politických právach (1966)

Nariadenie ministra vnútra Slovenskej republiky č. 180/2013 o zabezpečení programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi

Odporúčanie Rec 5 Výboru ministrov členských štátov o ochrane žien proti násiliu (2002)

Opčný protokol OSN k Dohovoru o právach dieťaťa o predaji detí, detskej prostitúcii a detskej pornografii (2000)

Opčný protokol OSN k Dohovoru o právach dieťaťa v ozbrojených konfliktoch (2000)

Protokol OSN o prevencii, potláčaní a trestaní obchodovania s ľuďmi, obzvlášť so ženami a deťmi, ktorým sa dopĺňuje Dohovor OSN proti medzinárodnému organizovanému zločinu (2000)

Protokol proti pašovaniu migrantov po súši, po mori a letecky, doplňujúci Dohovor OSN proti nadnárodnému organizovanému zločinu (2000).

Rámcové rozhodnutie Rady EÚ z 15.3.2001 o postavení obetí v trestnom konaní (2001/220/SVV)

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2011/36 EÚ z 5.4.2011 o prevencii obchodovania s ľuďmi a boji proti nemu a o ochrane obetí obchodovania, ktorou sa nahrádza rámcové rozhodnutie Rady 2002/629/SVV

Smernica Rady 2004/81/ES z 29.4.2004 o povoleniach na pobyt vydaných štátnym príslušníkom tretích krajín, ktorí sú obeťami obchodovania s ľuďmi alebo ktorým bola poskytnutá pomoc pri nedovolennej migrácii a ktorí spolupracujú s príslušnými orgánmi

Ústava Medzinárodnej organizácie práce (1919)

Zákon č. 300/2005 Z.z. Trestný zákon v znení neskorších zmien a doplnkov

Zákon č. 583/2008 Z.z. o prevencii kriminality a inej protispoločenskej činnosti v znení neskorších predpisov

Zásady a usmernenia vysokého komisára Organizácie spojených národov pre ľudské práva týkajúce sa ľudských práv a obchodovania s ľuďmi

Monografie, manuály

Avramović, M., Radović, I., Ranđelović, M. (2011). *Combating Trafficking in Human Beings – Manual for Teachers*. ASTRA – Anti Trafficking Action Belgrade.

Čečot, V. a kol. (2013). *Obchodovanie s ľuďmi alebo otroctvo 21.storočia*. Sládkovičovo: Vysoká škola v Sládkovičove, Fakulta práva Janka Jesenského, 2013.

European Migration Network (2018). *Asylum and Migration. Glossary 6.0*. European Migration Network.

IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu (2008). *Tréningový manuál vypracovaný v rámci projektu MVSRIOM Poskytovanie komplexnej reintegračnej asistencie a vzdelávacích aktivít v rámci budovania kapacít spolupracujúcich subjektov Programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi v SR: Identifikácia obchodovaných osôb.*

IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu (2011). *Tréningový manuál: Prevencia obchodovania s ľuďmi. Popis preventívnych skupinových aktivít.*

IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu, Kabinet výskumu sociálnej a biologickej komunikácie SAV (2007). *Tréningový manuál vypracovaný v rámci projektu Migračné informačné centrum na pomoc migrantom a obchodovaným osobám pri integrácii na trh práce a do spoločnosti: Prevencia obchodovania s ľuďmi Manuál pre reedukačné zariadenia.*

Kolektív autorov. (2006). *Obchod s ľuďmi za účelom nucené práce v Európe.* Praha. La Strada.

Kubovičová, K. (2009). *Základné informácie o problematike obchodovania s ľuďmi.* IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu.

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky - Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality (2015). *Prehľad o obetiach obchodovania s ľuďmi zaradených do programu podpory a ochrany obetí obchodovania s ľuďmi za rok 2014.*

Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky Informačné centrum na boj proti obchodovaniu s ľuďmi a prevenciu kriminality. *Medzinárodná a európska právna úprava obchodovania s ľuďmi.*

Ondrušek, D., Potočková, D., Hipš, J. (2007). *Výchova k tolerancii hrou.* PDCS, o.z. Partners for Democratic Change Slovakia.

Oriešková, L., Milla, M. (2013). *Aj my sme tu doma.* IOM Medzinárodná organizácia pre migráciu.

Internetové zdroje (navštívené k 31. 8. 2021)

Bauck, W. (2017). *The Fashion Industry Emits As Much Greenhouse Gas As All Of Russia.* Fashionista. Dostupné na: <https://fashionista.com/2017/09/fashion-industry-greenhouse-gas-climate-change-sustainability>

Berry, T. (28.4.2021). *The future of fashion retail: Second hand, resale, repairs and what they mean for the future retail environment* [prezentácia na konferencii]. Sustainable Apparel and Textiles Conference: <https://www.innovationforum.co.uk/conferences/sustainable-apparel-and-textiles-conference>

Boucher, J., Friot, D. (2017). *Primary Microplastics in the Oceans.* International Union for Conservation of Nature. Dostupné na: <https://portals.iucn.org/library/sites/library/files/documents/2017-002-En.pdf>

Bureau NRM The Hague (2007). *Trafficking in Human Beings - Third report of the Dutch National Rapporteur.* Dostupné na: <https://www.dutchrapporteur.nl/publications/reports/2007/09/18/third-report-of-the-dutch-national-rapporteur>

Business of Fashion and McKinsey & Company (2019). *The State of Fashion 2019.* Dostupné na: <https://www.mckinsey.com/~media/mckinsey/industries/retail/our%20insights/the%20state%20of%20fashion%202019%20a%20year%20of%20awakening/the-state-of-fashion-2019-final.ashx>

Cambridge Dictionary. Labour Mobility in <https://dictionary.cambridge.org/>, dostupné na: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/labour-mobility>

CARE International (2019). *Made by Women: Impact Report.* Dostupné na: https://www.care.org/wp-content/uploads/2020/06/mbw_impact_report_2019_final.pdf

Cohen, Leandra M. (2019). *Hold That Cardigan! A List of Questions to Ask Yourself Before You Shop.* Repeller. Dostupné na: <https://repeller.com/questions-to-ask-before-you-shop/>

Consumer Goods Forum (CGF) and Futerra (2018). *The Honest Product.* Dostupné na: <https://www.theconsumergoodsforum.com/wp-content/uploads/2018/10/CGF-Futerra-Transparency-and-the-Honest-Product.pdf>

Drew, D. a Yehounme, G. (2017). *The Apparel Industry's Environmental Impact in 6 Graphics.* World Resources Institute. Dostupné na: <https://www.wri.org/insights/apparel-industrys-environmental-impact-6-graphics>

The Ellen MacArthur Foundation (2017a). *A New Textiles Economy: Redesigning Fashion's Future.* Dostupné na: <https://emf.thirdlight.com/link/2axvc7e-ob8zx-za4ule/@/preview/1?o>

The Ellen MacArthur Foundation (2017b). *One garbage truck of textiles wasted every second: report creates vision for change.* Dostupné na: <https://ellenmacarthurfoundation.org/news/one-garbage-truck-of-textiles-wasted-every-second-report-creates-vision-for-change>

Eco Hero. *Nakupuj Eko.* Dostupné na: <https://ecohero.sk/kategoria/nakupuj-eko/>

Estes, Richard J., Weiner, N. A. (2001). *The Commercial Sexual Exploitation of Children In the U. S., Canada and Mexico.* University of Pennsylvania. Dostupné na: https://abolitionismom.org/wp-content/uploads/2014/05/Complete_CSEC_0estes-weiner.pdf

Everding, J. (29.4.2021). *How to enable customers to buy right, not more* [prezentácia na konferencii]. Sustainable Apparel and Textiles Conference: <https://www.innovationforum.co.uk/conferences/sustainable-apparel-and-textiles-conference>

Fashion Revolution (2020a). *Consumer Survey Key Findings.* Dostupné na: <https://www.fashionrevolution.org/resources/consumer-survey/>

Fashion Revolution (2021). *Fashion Transparency Index.* Dostupné na: <https://www.fashionrevolution.org/about/transparency/>

Fashion Revolution (2020b). *Why We Still Need a Fashion Revolution, Fashion Revolution White Paper.* Dostupné na: https://issuu.com/fashionrevolution/docs/fr_whitepaper_2020_digital_singlepages

Friedman, V. (2018). *The Biggest Fake News in Fashion.* The New York Times. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2018/12/18/fashion/fashion-second-biggest-polluter-fake-news.html>

Huynh, P. (2015). *Employment, wages and working conditions in Asia's Garment sector: Finding new drivers of competitiveness.* International Labour Organization. Dostupné na: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---asia/---ro-bangkok/documents/publication/wcms_426563.pdf

International Labour Organization. *Indicators of Forced Labour.* Dostupné na: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_203832.pdf

International Labour Organization (2017a). *Global Estimates of Child Labour.* Dostupné na: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/@dgreports/@dcomm/documents/publication/wcms_575499.pdf

International Labour Organization (2017b). *Global Estimates of Modern Slavery: Forced Labour and Forced Marriage.* Dostupné na: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---dgreports/---dcomm/documents/publication/wcms_575479.pdf

International Labour Organization (2014). *Profits and Poverty: The Economics of Forced Labour.* Dostupné na: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_243391.pdf

International Labour Organization (2019). *Violence and Harassment Convention.* Dostupné na: https://www.ilo.org/dyn/normlex/en/f?p=NORMLEX-PUB:12100:0::NO::P12100_ILO_CODE:C190

Kashyap, A. (28.4.2021). *Politics, trade and red lines on human rights: How to navigate the politics and economics of truly ethical supply?* [prezentácia na konferencii]. Sustainable Apparel and Textiles Conference: <https://www.innovationforum.co.uk/conferences/sustainable-apparel-and-textiles-conference>

Kepnes, R. (27.4.2021). *Regenerative vs. sustainable: How are standards for sustainable apparel and fashion evolving?* [prezentácia na konferencii]. Sustainable Apparel and Textiles Conference: <https://www.innovationforum.co.uk/conferences/sustainable-apparel-and-textiles-conference>

Know the Chain (2018). *Apparel & Footwear. Benchmark Findings Report.* Dostupné na: http://knowthechain.org/wp-content/uploads/KTC_AF_2018_.pdf

Labour Behind the Label (2019). *Tailored Wages UK. The state of pay in the global garment industry.* Dostupné na: <http://labourbehindthelabel.net/wp-content/uploads/2019/06/TailoredWagesUK-FP.pdf>

Lacey, N. (29.4.2021). *How to enable customers to buy right, not mre* [prezentácia na konferencii]. Sustainable Apparel and Textiles Conference: <https://www.innovationforum.co.uk/conferences/sustainable-apparel-and-textiles-conference>

Legal Information Institute (2020). *Mann Act*. Dostupné na: https://www.law.cornell.edu/wex/mann_act

Little, J. (2019). *Hire calling: why rental fashion is taking off*. The Guardian. Dostupné na: <https://www.theguardian.com/fashion/2019/jul/29/hire-calling-why-rental-fashion-is-taking-off>

Medzinárodná organizácia práce (1919). *Ústava medzinárodnej organizácie práce*. Dostupné na: <https://www.employment.gov.sk/files/legislativa/dokumenty-zoznamy-pod/ustava-mop.pdf>

Ministerstvo vnútra SR (2020). *Situačná správa pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v SR za rok 2019*. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>

Ministerstvo vnútra SR (2021). *Situačná správa pre oblasť boja proti obchodovaniu s ľuďmi v SR za rok 2020*. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?informacne-centrum-na-boj-proti-obchodovaniu-s-ludmi-a-prevenciu-kriminality>

Ministerstvo vnútra SR. *Štatistika k trestnému činu obchodovania s ľuďmi a obetiam zaradeným do programu*. Dostupné na: https://www.minv.sk/?statistika_obchodovanie_s_ludmi

Ministerstvo vnútra SR (2018). *Vláda Slovenskej republiky schválila Národný program boja proti obchodovaniu s ľuďmi*. Dostupné na: <https://www.minv.sk/?aktuality-obchodovanie-s-ludmi&sprava=vlada-slovenskej-republiky-schvalila-narodny-program-boja-proti-obchodovaniu-s-ludmi>

Ministerstvo zahraničných vecí (2001). *Oznámenie č. 38/2001 Z.z., o prijatí Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce o zákaze a o okamžitých opatreniach na odstránenie najhorších foriem detskej práce č. 182 z roku 1999, Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky*. Dostupné na: <https://bit.ly/3x8hP3u>

Ministerstvo zahraničných vecí (1998). *Oznámenie č. 341/1998 Z.z., o Dohovore Medzinárodnej organizácie práce o minimálnom veku na prijatie do zamestnania č. 138 z roku 1973 a o vypovedaní Dohovoru*

Medzinárodnej organizácie práce o určení minimálneho veku detí na prijatie do zamestnania v priemysle č. 5 z roku 1919, Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce o veku detí na prijatie do zamestnania v pôdohospodárstve č. 10 z roku 1921 a Dohovoru Medzinárodnej organizácie práce o minimálnom veku na prijatie do zamestnania pod zemou v baniach č. 123 z roku 1965, Ministerstva zahraničných vecí Slovenskej republiky. Dostupné na: <https://bit.ly/3x8hsG8>

M.S.L.J. (2017). *The environmental costs of creating clothes*. The Economist. Dostupné na: <https://www.economist.com/the-economist-explains/2017/04/11/the-environmental-costs-of-creating-clothes>

Morgan Stanley (2019). *Peak of Apparel Consumption*. Dostupné na: <https://www.morganstanley.com.au/ideas/peak-clothing>

Morrison, J. (28.4.2021). *Politics, trade and red lines on human rights: How to navigate the politics and economics of truly ethical supply?* [prezentácia na konferencii]. Sustainable Apparel and Textiles Conference: <https://www.innovationforum.co.uk/conferences/sustainable-apparel-and-textiles-conference>

Nagaraj, A. (2020). *Coronavirus threatens Indian garment workers stranded in factory housing*. Thomson Reuters Foundation News. Dostupné na: <https://news.trust.org/item/20200330115141-jaq9i/>

Naper, Imogen E., Thompson Richard C. (2016). *Release of synthetic microplastic plastic fibres from domestic washing machines: Effects of fabric type and washing conditions*. Abstract. Marine Pollution Bulletin, Volume 112, Issues 1–2. Dostupné na: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0025326X16307639?via%3Dihub>

O'Connor, J. (28.4.2021). *Politics, trade and red lines on human rights: How to navigate the politics and economics of truly ethical supply?* [prezentácia na konferencii]. Sustainable Apparel and Textiles Conference: <https://www.innovationforum.co.uk/conferences/sustainable-apparel-and-textiles-conference>

Office of the United Nations High Commissioner for Refugees (1997). *Guidelines on Policies and Procedures in dealing with Unaccompanied Children Seeking Asylum*. Dostupné na: <https://www.unhcr.org/publications/legal/3d4f91cf4/guidelines-policies-procedures-dealing-unaccompanied-children-seeking-asylum.htm>

Organizácia spojených národov (1989). *Dohovor o právach dieťaťa*. Dostupné na: https://www.unicef.sk/files/dohovor_o_pravach_dietata.pdf

Organizácia spojených národov (1948). *Všeobecná deklarácia ľudských práv*. Dostupné na: <https://www.amnesty.sk/wp-content/uploads/2012/01/UDHRvSVK.pdf>

Paton, E. (2020). *After Factory Disaster, Bangladesh Made Big Safety Strides. Are the Bad Days Coming Back?*. The New York Times. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2020/03/01/world/asia/rana-plaza-bangladesh-garment-industry.html>

Paton, E., Lazazzera, M. (2018). *Inside Italy's Shadow Economy*. The New York Times. Dostupné na: <https://www.nytimes.com/2018/09/20/fashion/italy-luxury-shadow-economy.html>

Remy, N., Speelman, E. a Swartz, S. (2016). *Style that's sustainable: A new fast-fashion formula*. McKinsey Sustainability. Dostupné na: <https://www.mckinsey.com/business-functions/sustainability/our-insights/style-thats-sustainable-a-new-fast-fashion-formula>

Roversi, G. (28.4.2021). *Circular economy in fashion: How can material innovation and disruptive technologies enable circularity at scale?* [prezentácia na konferencii]. Sustainable Apparel and Textiles Conference: <https://www.innovationforum.co.uk/conferences/sustainable-apparel-and-textiles-conference>

Segran, E. (2018). *Did a slave make your sneakers? The answer is: probably*. Fast Company. Dostupné na: <https://www.fastcompany.com/90279693/did-a-slave-make-your-sneakers-the-answer-is-probably>

Somers, C. (2021). Citované v Rauturier, S. *The Importance of Transparency in the Fashion Industry*. Dostupné na: <https://goodonyou.eco/transparency-fashion-industry/>

Talbot, K. (28.4.2021). *The future of fashion retail: Second hand, resale, repairs and what they mean for the future retail environment* [prezentácia na konferencii]. Sustainable Apparel and Textiles Conference: <https://www.innovationforum.co.uk/conferences/sustainable-apparel-and-textiles-conference>

TED-Ed (2017). *The life cycle of a t-shirt - Angel Chang*. YouTube. Dostupné na: https://www.youtube.com/watch?v=BiSYoeqb_VY

U.S. Department of Justice—Federal Bureau of Investigation - Uniform Crime Reporting Program - National Incident-Based Reporting System (2012). *NIBRS Offense Definitions*. Dostupné na: <https://ucr.fbi.gov/nibrs/2012/resources/nibrs-offense-definitions#:~:text=Forcible%20Fondling%E2%80%94The%20touching%20of,U.S.%20Department%20of%20Justice%E2%80%94Federal>

United Nations Climate Change. *About the Fashion Industry Charter for Climate Action*. Dostupné na: <https://unfccc.int/climate-action/sectoral-engagement/global-climate-action-in-fashion/about-the-fashion-industry-charter-for-climate-action>

United Nations Climate Change. *Participants in the Fashion Industry Charter for Climate Action*. Dostupné na: <https://unfccc.int/climate-action/sectoral-engagement/global-climate-action-in-fashion/participants-in-the-fashion-industry-charter-for-climate-action>

United Nations Human Rights Office of the High Commissioner (2011). *Guiding Principles on Business and Human Rights*. Dostupné na: https://www.ohchr.org/documents/publications/guidingprinciplesbusinesshr_en.pdf

United Nations Office on Drugs and Crime (2021). *Global Report on Trafficking in Persons*. Dostupné na: https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/tip/2021/GLOTIP_2020_15jan_web.pdf

United States Department of State (2015). *Trafficking in Persons Report 2015*. Dostupné na: <https://2009-2017.state.gov/documents/organization/245365.pdf>

Walk Free (2018). *Global Slavery Index. Highlights*. Dostupné na: <https://www.globalslaveryindex.org/2018/findings/highlights/>

Whelan, T. (28.4.2021). *The future of fashion retail: Second hand, resale, repairs and what they mean for the future retail environment* [prezentácia na konferencii]. Sustainable Apparel and Textiles Conference: <https://www.innovationforum.co.uk/conferences/sustainable-apparel-and-textiles-conference>

World Health Organization (1999). *Report of the Consultation on Child Abuse Prevention*. Dostupné na: <https://apps.who.int/iris/handle/10665/65900>

World Trade Organization (1995). *WTO Statement on the Prevention of Organized Sex Tourism*. Dostupné na: <https://www.e-unwto.org/doi/abs/10.18111/unwtodeclarations.1995.05.06>

World Wildlife Fund (2013). *How Your T-Shirt Can Make a Difference* – WWF. YouTube. Dostupné na: <https://www.youtube.com/watch?v=10ypcpbWIFo>

**Medzinárodná organizácia pre migráciu (IOM)
Bratislava 2021**

**MINISTERSTVO
VNÚTRA
SLOVENSKEJ REPUBLIKY**

• supported by

- Visegrad Fund
- •

Projekt bol finančne podporený Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky
a Medzinárodným vyšehradským fondom.

ISBN 978-80-89506-94-1
4. vydanie